TOP SCHOOLS PREDICTIONS

KISWAHILI

KCSE PREDICTION TESTS (1-10)

2nd Series of Sampled Top Performing Schools Possible Questions in Kiswahili Expected in the Forthcoming Annual Final KCSE Examinations for our Candidates.

SERIES 2

For Marking Schemes Call/WhatsApp

0746 222 000

MWALIMU AGENCY

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 1 PAPER 1

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

INSHA YA LAZIMA

1. Wewe ni mwanahabari mtajika nchini. Umepata fursa ya kumhoji Waziri wa Afya kuhusu njia mbalimbali za kukabiliana na maradhi yasiyo na tiba. Andika mahojiano yenu. **(alama 20)**

2. Eleza njia mbalimbali zinazofaa kuchukuliwa na serikali katika kukabiliana na migogoro ya kifamilia nchini. **(alama 20)**

3. Andika insha inayoafiki methali**:Asiyejua faida ya mwangaza aingie gizani.(alama 20)**

4. Tunga kisa kitakachoanza kwa maneno yafuatayo: **(alama 20)**

   Hospitali ilionekana kumetameta kwa wingi wa watu**...**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 1 PAPER 2

NAME…… INDEX NO……..…
SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

1. UFAHAMU (ALAMA 15)

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali.

Mafuta yanayopatikana kwenye fukwe za bahari, moshi wa magari, takataka na bidhaa nyinginezo zinazotupwa hapa na pale ni vichafuzi vya mazingira. Vichafuzi huathiri afya zetu na kuathiri wanyama na mimea. Wanadamu wanayachafua mazingira yao kwa kila aina ya bidhaa mbaya za kikemikali zinazotoka viwandani mwa kawi/nguvu. Bidhaa hizo ni matokeo ya maisha ya siku hizi anayoishi binadamu.

Licha ya ukweli huu, ni muhimu kujua kuwa uchafuzi wa mazingira haukuanza leo. Miaka na miaka iliyopita, viwanda vimekuwa vikitoa mawingu makubwa ya moshi yenye sumu. Hata hivyo, uchafuzi wa mazingira umeongezeka mara dufu kutokana na kuongezeka kwa viwanda. Uchafuzi umesambaa ardhini, kwenye anga na majini. Msambao huu unapatikana katika pembe zote za ulimwengu wetu. Je, kuna aina zipi za uchafuzi?

Kwanza, kuna uchafuzi wa hali anga. Huko juu angani kuna tabaka linalojulikana kama ozoni. Tabaka hili ni aina ya gesi ya oksijeni na linaunda kinga fulani dhidi ya miale ya jua. Miale hiyo ya jua huweza kusababisha saratani ya ngozi inapomfikia binadamu. Hata hivyo, uchafuzi wa mazingira unaelekea kuliathiri tabaka hili. Vilevile, baadhi ya kemikali zinazotumiwa katika jokofu au kwenye mikebe ya marashi ya kupulizia na upakiaji bidhaa, huuharibu ukanda huo.

Uchafuzi mwingine ni uchafuzi wa kiajali, uchafuzi huu hutokea bila binadamu kukusudia. Mfano mzuri ni meli inayovuja mafuta baharini. Mafuta haya huwaathiri na kuwaua wanyama wanaoishi baharini kama samaki na ndege na hata kuyaharibu mazingara yenyewe.

Miji mikubwa hukumbwa na uchafuzi mwingine unaohusiana na kuwako kwa idadi kubwa ya magari. Magari haya hutoa moshi unaochanganya gesi ambazo huungana na nyingine zinazoletwa na viwanda vikubwa. Mchanganyiko huu unapoungana na maji, husababisha mvua ya asidi. Mvua hii huweza kuiua mimea, kuathiri majengo na hata kuwaua wanyama wa pori ambao huenda wakayatumia

maji hayo. Magari hayo hutoa moshi uliochanganyika na madini aina ya risasi ambayo huweza kuathiri siyo tu mazingira bali pia mfumo wa akili wa binadamu.

Uchafuzi mkubwa ni utupwaji ovyo wa takataka. Fauka ya hayo watu hufukia ardhini takataka ambazo huweza kuwa na matokeo mabaya kwa sababu ya kupenyeza kwenye udongo na maji yanayotumiwa na watu na mimea. Kila siku tunatupa takataka bila kujali wala kukubali. Takataka hizi ni kama makopo, mifuko ya plastiki, mabaki ya sigara au maganda ya matunda. Baadhi ya takataka ni hatari kwa wanyama na nyingine huweza pia kusababisha majanga kama moto. Aidha, hufanya mazingira yaonekane machafu.

Sote tuna jukumu kubwa la kuchangia kupunguza uchafuzi wa mazingira. Kwanza, kuelimisha na kutambua umuhimu wa usafi wa mazingira yetu. Tunapaswa kutia takataka zetu kwenye vijalala maalum au mahali tunapoweza kuzichoma na kuziteketeza. Tuhakikishe tunatunza vitu kama mifuko, chupa na kadhalika ambavyo huweza kuundwa upya na kutumika tena. Hali kadhalika, katika miaka ya hivi karibuni, kumekuwepo na juhudi za kuwahimiza wenye magari kutumia mafuta ya gari ambayo hayana madini ya risasi. Kwa njia hii tutasaidia kuyaboresha mazingira yetu. Vilevile pana umuhimu wa kutilia mkazo utumiaji wa bidhaa ambazo zinaweza kuoza na kuvunjikavunjika au kusagika na kuwa sehemu ya udongo. Hatua ya kwanza ya kupambana na uchafuzi wa mazingira ni kujielimisha na kuwajibika. Kila mmoja akitoa mchango wake tutafanikiwa. Kumbuka; kinga na kinga ndipo moto uwakapo.

Maswali

(a) Uchafuzi ni nini? **(alama 1)**
(b) Ongezeko la viwanda umechangiaje uchafuzi wa mazingira? **(alama 2)**
(c) Tabaka la ozoni huathiriwaje na uchafuzi? **(alama 2)**
(d) Athari zipi zitatokea iwapo mazingira hayatatunzwa? Eleza. **(alama 4)**
(e) Kwa nini miji mkibuwa hukumbwa na uchafuzi kuliko sehemu nyingine? **(alama 2)**
(f) Eleza nui **mbili** za uchafuzi wa mazingira zilizotajwa katika kifungu hiki**.** **(alama 2)**
(g) Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumiwa katika kifungu: **(alama 2)**
(i) Msambao:
(ii) Makopo:

2. UFUPISHO: (ALAMA 15)

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali.

Ukeketaji ni mfumo wa upasuaji unaofanyiwa wanawake na wasichana sehemu nyingi duniani. Istilahi hii ya ukeketaji ina maana pana kwani inaweza kutumiwa kuelezea upashaji tohara kwa wasichana na ukataji wa sehemu za siri kwa wanawake.

Ukeketaji haupatikani tu katika bara la Afrika bali katika sehemu nyingi ulimwenguni. Umri ambapo ukeketaji hufanyika hutegemea jamii inayohusika. Mwanamke anaweza kufanyiwa ukeketaji siku chache baada ya kuzaliwa au baada ya kujifungua mtoto wake wa kwanza. Miongoni mwa jamii ambazo hupasha tohara wanawake, huthamini sana amali hii kwani kwao ni hatua muhimu ya mpito wa maisha katika jamii za jadi mwanamke hupitishwa kutoka rika moja hadi lingine, yaani kutoka

utotoni na kuingia kwenye utu uzima. Ukeketaji unafungamana na sherehe ya kuwapa wasichana mafunzo kuhusu kanuni za uzazi, malezi na ndoa. Dhima kuu ya sherehe hiyo ya kuwapasha wasichana tohara inadaiwa ya kwamba ni kuwapunguzia wanawake uchu na kuhifadhi ubikira. Jamii nyingine hutekeleza tohara kwa sababu za kidini zinazoshikilia kuwa mwanamke aliyetahiriwa huwa nadhifu. Wengine wanaamini kuwa tohara huwafanya watoto wanapozaliwa kuwa na nafasi nzuri ya kuishi, ilhali wengine hupashwa tohara ili wapate waume wa kuwaoa. Kwenye jamii ambazo wanaume wanasisitiza tohara kama kigezo cha mwanamke kuolewa ukeketaji umeshamiri. Katika jamii kama hizi wanaume huwa hawataki kuoa wanawake ambao hawajatahiriwa.

Wanawake wenyewe huhakikisha ya kwamba watoto au wajukuu wao wanapelekwa kupashwa tohara. Wakati mwingine mipango ya siri hupangwa na kina mama hao pamoja na mangariba, kuhakikisha kuwa jambo hili linatekelezwa. Kwa hivyo jambo hili la ukeketaji lina utata miongoni mwa jamii nyingi ulimwenguni.

Hata hivyo ukweli ni kwamba swala zima hili la ukeketaji lina madhara makubwa na linamdhalilisha mwanamke. Katika hali ya upashaji tohara wanawake huvuja damu nyingi na aghalabu huaga dunia. Wale wanaopona huwa kwenye hatari ya kuambukizwa maradhi ya zinaa ambayo huharibu sehemu za uzazi. Kwani madaktari wanadai uchungu wa uzazi huwa mwingi na hudumu muda mrefu.

Kwa sababu tohara hufanywa mara moja kwa mwaka, wasichana wote wa rika moja hukusanyika mahali maalum ili kufanyiwa tohara. Kifaa ambacho hutumiwa sana ni wembe. Wembe huo hutumiwa kuwakatia wasichana wote ambao wanapashwa tohara katika kipindi hicho. Wembe huo hauchemshwi angalau kuua viini vinavyosababisha na kueneza magonjwa mbalimbali. Hali hii

huwaweka wasichana hao kwenye hatari ya kuambukizwa ugonjwa hatari wa ukimwi. Licha ya hivyo wasichana waliotahiriwa nguvu za kinga dhidi ya magonjwa hupungua. Kwa hivyo wanaweza kupata magonjwa mengine ya kuambukiza kwa urahisi. Kwa hivyo ukeketaji ni tendo la hatari na la kumdhalilisha mwanadamu ambalo linastahili kulaaniwa.

Maswali

(a) Ukizingatia mambo muhimu anayoeleza mwandishi, fupisha aya tatu za kwanza. (Maneno 70) (alama 9, 1 ya mtiririko)

Matayarisho

Nakala safi

(b) Eleza mambo anayoeleza mwandishi katika aya mbili za mwisho. (Maneno 50)(alama 6, 1 ya mtiririko)

Matayarisho

Nakala safi

3. MATUMIZI YA LUGHA (ALAMA 40)

a) Eleza tofauti iliyopo kati ya jozi hii ya sentensi. **(alama 2)**

(i) Rehema alinikimbilia

(ii) Rehema alinikimbia

b) Yakinisha (hali ya kukubali) huku ukigeuza sentensi ifuatayo katika nafsi ya pili kwa umoja.
Nisiposamehewa na Mola sitapata amani mchana kutwa. **(alama 2)**

c) Eleza kwa kutolea mifano matumizi **mawili** ya kiambishi maalu "Ku." **(alama 2)**

d) Andika sentensi zifuatazo kwa wingi. **(alama 2)**

(i) Ngoma ile inalia vibaya kwa kuwa imepasuka.

(ii) Ni mlango upi uliofungwa na wewe nilipoenda maktabani?

e) Tunga sentensi ukitumia vihisishi hivi. **(alama 2)**

(i) Ahaa!

(ii) Taib!

f) Geuza kitenzi kilichopigwa mstari kiwe jina bila kubadilisha maana ya sentensi**.** **(alama 2)**
Walimu wanawajibika kuwakomeza vyema wanafunzi wao.

g) Andika sentensi zifuatazo kwa kufuata maagizo. **(alama 2)**

(i) Watoto wanakumbana na dhiki kubwa kuna haki za watoto (Anza: Fauka ya ….)

(ii) Tarishi alikula staftahi. Tarishi alienda Ofisini (Anza: Licha ya ……..)

h) Andika neno jingine lenye maana sawa. **(alama 2)**

(i) Heshima:

(ii) Ruhusa:

i) Eleza maana ya misemo ifuatayo. **(alama 2)**

(i) Enda jongomeo:

(ii) Piga unyende:

j) Tunga sentensi ukitumia neno "kile" kama

(i) Kivumishi **(alama 1)**

(ii) Kiwakilishi **(alama 1)**

k) Eleza tofauti iliyopo kati ya tanakali hizi za sauti. **(alama 2)**
Anguka chubwi na anguka tapwi.

l) Tunga sentensi za kuonyesha kuwa unaelewa tofauti kati ya maneno yafuatayo. **(alama 2)**

(i) Gati

(ii) Kati

m) Tumia –enye au –enyewe kukamilisha sentensi zifuatazo**.** **(alama 2)**

(i) Shule …… shida daima husaidiwa.

(ii) Kucheza ……..... kulikuwa kwa kupendeza.

n) Tunga sentensi sahihi ukitumia vitenzi vifuatavyo vikiwa katika hali ya kufanyiza**.** **(alama3)**

(i) La:

(ii) Nywa:

(iii) Fa

o) Andika neno **moja** lenye sauti king'ong'o. **(alama 1)**

p) Changanua sentensi ifuatayo ukitumia kielelezo cha mstari. **(alama 3)**

Samaki huogelea mtoni.

q) Andika sentensi inayoonyesha 'ki' ya masharti. **(alama 1)**

r) Onyesha viambishi awali na tamati katika kitenzi. Alimkemea. **(alama 2)**

s) Bainisha matumizi ya 'ni' katika sentensi zifuatazo. **(alama 2)**

(i) Ondokeni

(ii) Kiptoo ni mwizi sugu:

t) Eleza maana mbili zinazojitokeza katika sentensi hii. **(alama 2)**

(i) Alimpigia simu

4. ISIMU JAMII (ALAMA 10)

(a) Eleza majukumu **matatu** ya lugha ya taifa. **(alama 3)**

(b) Fafanua mtindo wa lugha uliotumiwa katika taarifa ifuatayo huku ukieleza sababu za matumizi ya vitambulisho maalum vya lugha. **(alama 4)**

Wananchi, mimi sina mengi. Hapana katika nyinyi asiyenielewa. Sina la kusema, ila ninawakumbusheni kuwa mnahitaji kiongozi atakayeshughulikia maslahi ya taifa zima. Mtu huyo ni mimi na ninajitahidi niwezavyo kujenga masoko, barabara, shule zaidi na mazahanati na maisha yenu yatakuwa ya raha zaidi.

(c) Thibitisha kuwa adabu za lugha hazizingatiwi miongoni mwa wanajamii siku hizi. **(alama 3)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 1 PAPER 3

NAME…… INDEX NO……..…
SCHOOL…….. SIGN……

DATE……....

1. ***Lazima***

SEHEMU YA A: FASIHI SIMULIZI

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali:

Wanangu, mwanadamu lazima awe na malengo ya mambo anayohitaji kuyatekeleza siku za maisha yake duniani kabla ya maisha ya baada ya kifo. Ni lazima akumbuke kuwa si vyema akubali kufa kama kwamba hakuwahi kuishi duniani. Yaani, haifai kwa mtu yeyote kuondoka duniani na kuelekea peponi kuishi kwa starehe ama ahera kwa wale wanaokufa kabisa, bila kuacha lolote lenye mashiko duniani. Lazima kuhakikisha kwamba kuna bora, japo moja, ambalo waliosalia duniani watakukumbuka kwalo. Japo kiduchu tu. Ukiwa mwimbaji imba lau ubeti mmoja tu ukasikizwe wakati utakapokuwa umepumzika. Ukiwa kiongozi jenga daraja japo moja na kulizindua wewe. Mwili wako utakuwa umeondoka ila nafsi yako itasalia duniani kwa jina lako.

Ukiwa na mkono wa kuandika andika japo ubeti mmoja wa shairi. Kumbusha watu kuhusu umuhimu wa maisha na kuwaeleza kutenda mema kabla hawajaisha. Andika hata aya tatu za hadithi. Jihusishe katika mashindano maarufu japo ujue kuwa wahariri wataiangalia kazi yako na kusema, "Uchafu mtupu! Huyu hana talanta. Ameharibu wakati wake tu katika shindano hili la jumuia nzima. Sisi tunasaka talanta! Huyu limbukeni anatuletea hapa 'viswahili' gani hivi visivyo na mkia wala kichwa hali mwenyewe si Mswahili? Potelea jalalani! Huenda hata wakati mwingine kazi yako isisomwe ila wewe andika tu. Andika tena na tena. Andika.Andika usihofu. Bora tu usife kama hukuwahi kuishi.Zingatieni wosia wangu huu wanangu.

(*Kutoka Riwaya: Hawakuziki Mama- Meja S. Bukachi*)

(a) Tambua kipera hiki cha fasihi simulizi. **(Alama 2)**

(b) Fafanua vipengele kumi vya kimtindo ambavyo fanani ametumia katika uwasilishaji wake. **(alama 10)**

(c) Eleza umuhimu wa kipera hiki katika jamii. **(alama 3)**

(d) Wewe ni kati ya wanaopewa kipera hiki. Fafanua mambo matano ambayo wewe na wenzako mnaweza kufanya wakati wa kutolewa. **(alama 5)**

SEHEMU YA B

RIWAYA: CHOZI LA HERI (Assumpta K. Matei)

*Jibu swali la pili **ama** la tatu*

2. **(a)** **"**Ufyatuaji ovyo wa risasi umesababisha vifo vya wananchi wasio na hatia. Watetezi wa haki wanalilia kile wanachokiita ***Untimely death of innocent people, many of whom are youth.*** Kumbukeni kuwa hata mtu akiwa mhalifu, ana haki, ana haki ya kufikishwa mahakamani kabla hajapewa adhabu yoyote..."

(i) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(alama 4)**

(ii) Eleza aina mbili za taswira katika dondoo hili. **(alama 2)**

(iii) Bainisha vipengele vingine vinne vya kimtindo katika dondoo hili. **(alama 4)**

(b) Jadili umuhimu wa mandhari katika kuijenga riwaya ya Chozi la Heri kwa kurejelea mazingira ya Shule ya Tangamano. **(alama 10)**

3. (a) Changanua mtindo katika kifungu kifuatacho: **(alama 10)**

Mkuu wa shule, walimu na wanafunzi wenzangu, suala la uhifadhi wa mazingira ni jukumu la kila mmoja wetu. Tumeona jinsi misitu ilivyovamiwa na viongozi wenye mate ya fisi. Nasikia baadhi ya vinara wa taasisi mbalimbali za umma wamewaacha wanyama kama mayatima kwa kuwapoka makazi yao. Maelfu ya maekari ya misitu yamefyekwa na kujengwa viwanda. Badala ya mibambakofi na na miti mingine inayosafisha hewa, michai imetwaa nafasi yake. Wanaohusika na matendo haya wanapoulizwa hudai kuwa michai si adui wa mazingira! Wengine wanasema kuwa misitu haina budi kukatwa ili kupanda mimea inayotoa chakula, kwani jamii sharti ijitosheleze kwa chakula.

(b) Kwa kurejelea kifungu hiki na sehemu zingine ambazo hazijanukuliwa katika, fafanua suala analojadili Lunga Kiriri kwa jamii. **(alama 10)**

SEHEMU YA C

TAMTHILIA: KIGOGO (Pauline Kea)

Jibu Swali la 4 au la 5

4. (a) Jadili umuhimu wa mazungumzo kati ya Ashua na Majoka katika kujenga tamthiliya ya Kigogo. **(alama 10)**

(b) Jadili mchango wa wasomi katika hali ya maisha ya Wanasagamoyo. **(alama 10)**

5. "La, la Mzee .... mbio za sakafuni zimefika ukingoni.Ikiwa umekataa kushindwa, mimi nimekubali."

(a) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(alama 4)**

(b) Bainisha vipengele viwili vya kimtindo katika dondoo hili. **(alama 4)**

(c) Jadili umuhimu wa mzungumzaji katika kuvijenga vipengele vifuatavyo vya tamthiliya hii.

(i) Ploti **(alama 6)**

(ii) Maudhui **(alama 6)**

SEHEMU YA D: USHAIRI

Jibu swali 6 au 7

6. *Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali:*

TUNAPOSEMA

Baba ya mtu ni baba, mama na baba wazazi
Papa wa maji si baba, papa samaki wa pezi
Papa hapa siyo haba, papa tulipo sahizi
Tunaposema ni bapa, li wazi kama kiganja.

Kura nitapiga kura, kura ya kuchaguana
Kula kishampa kura, kula tumbo kujazana
Gura kijiji taghura, gura kutoonekana
Tunaposema ni guro, juwa hapo pamehamwa.

Lia machozi we lia, lia yatoke machoni
Lia chakula we lia, mwenzio njaa sioni
Lia usikike lia, kwa sauti sikioni
Tunaposema ya ria,manake kujishauwa.

Lala chini sakafuni, lala usikuwe juu
Lala ‘ngia singizini, ukapate ndoto kuu
Lala na huko kazini, ukayaone makuu
Tunaposema ya rara, simulizi meingia.

Twapasa ‘fanya akiki, mtoto kuwekwa dua
Akiki pete akiki, akiki kupendezea
Akiki kwa mahandaki, akiki poromokea
Tunaposema hakiki, manake ni kuchambua.

Sharabu siyo sharabu, sharabu ina aibu
Kishasharabu sharabu, utalewa kwa sharabu
Kusharabu kwa sharabu, yaani kunywa sharabu
Tunaposema sharafa, ni nywele kwenye mashavu.

Ana ghali kali gari, gari analomiliki
Kali kwa maana gari, lingine litamaniki
Ghali bei yake gari, kwa peni linunuliki
Na tunaposema kali, pia hukata kwa sana.

Mambo husemwa kangaja, pole huenda yakija
Nami nasema kangaja, samaki vumbaye yaja
Wajua zile kangaja, nyasi nilizozitaja?
Tunaposema kangaja, ni chenza zilizo dogo.

***(*Kutoka: Meja S. Bukachi- Uketo wa Ushairi)**

Maswali

(a) Eleza maana nne za neno kangaja kama anavyoeleza mshairi. **(alama 4)**

(b) Eleza aina nne za taswira zinazojitokeza katika shairi hili. **(alama 4)**

(c) Bainisha aina mbili za urudiaji zilizotumiwa katika shairi hili. **(alama 4)**

(d) Huku ukitoa mifano, onyesha aina mbili ambazo mshairi ametumia kutosheleza mahitaji ya kiarudhi. **(alama 2)**

(e) Bainisha mbinu zifuatazo za kimtindo katika shairi hili: **(alama 3)**

(i) Takriri

(ii) Methali

(iii) Tanakuzi

(f) Eleza muundo wa ubeti wa nne. **(alama 2)**

7. ***Soma mashairi yafuatayo kisha ujibu maswali:***

SHAIRI 'A'

Umekata mti mtima
Umeangukia nyumba yako
Umeziba mto hasira
Nyumba yako sasa mafurikoni
Na utahama
Watoto wakukimbia

Mbuzi kumkaribia chui
Alijigeuza panya
Akalia kulikuwa na pala
Kichwani
Mchawi kutaka sana kutisha
Alijigeuza simba
Akalia na risasi kichwani

Jongoo kutaka sana kukimbia
Aliomba miguu elfu
Akaachwa na nyoka

Hadija wapi sasa yatakwenda
Bwanako kumpa sumu?
Hadija umeshika nyoka kwa mkia
Hadija umepitia nyuma ya punda

SHAIRI 'B'

Piteni jamani, piteni haraka
Nendeni, nendeni huko mwendako
Mimi haraka, haraka sina
Mzigo wangu, mzigo mzito mno
Na chini sitaki kuweka

Vijana kwa nini hampiti?
Kwa nini mwanicheka kisogo?
Mzigo niliobeba haupo.

Lakini umenipinda mgongo na
nendako
Haya piteni! Piteni haraka! Heei!

Mwafikiri mwaniacha nyuma!
Njia ya maisha ni moja tu.
Huko mwendako ndiko nilikotoka
Na nilipofikia wengi wenu
Hawatafika.

Kula nimekula na sasa mwasema
Niko nyuma ya wakati
Lakini kama mungepita mbele
Na uso wangu kutazama
Ningewambia siri ya miaka
Mingi.

Maswali

(a) Haya ni mashairi ya aina gani ? Toa saabu. **(alama 2)**

(b) Washairi hawa wawili wanalalamika. Yafafanue malalamishi yao **(alama 4)**

(c) Onyesha jinsi kinaya kinavyojitokeza katika tungo hizi mbili. **(alama4)**

(d) Ni vipi Hadija :- **(alama 2)**

(i) Amekata mti mtima?

(ii) Amepita nyuma ya Punda?

(e) Toa mifano miwili ya uhuru wa mshairi kwa kurejelea mashairi haya. **(alama 4)**

(f) Kwa kurejelea shairi '**B**' eleza maana ya:- **(alama 4)**

(i) Mzigo

(ii) Siri

(iii) Kula nimekula

(iv) Niko nyuma ya wakati

SEHEMU YA E: HADITHI FUPI

TUMBO LISILOSHIBA NA HDITHI NYINGINE

(Alifa Chokocho na Dumu Kayanda- Wahariri)

8. Ali Mwalimu Rashid: **Mkubwa**

(a) “Unajua mimi nilikuwa sipo.Na kule vijana wangu wanaokujua walikuwa hawapo.Walipelekwa vijana wapya.Wale hawajui kitu. Na kuku mgeni usimtoe nje....”

(i) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(alama 4)**

(ii) Bainisha toni ya dondoo hili. **(alama 2)**

(iii) Kwa hoja kumi kutoka katika hadithi hii, thibitisha jinsi wananchi walivyokuwa kama kuku wageni na wasiojua kitu. **(alama 10)**

(b) Bainisha vipengele vya kimtindo katika dondoo lifuatalo: **(alama 4)**

“Oya! Nani huyoo! Unga! Unga! Ebo! Mimi naweza kumtoa mtu mtu chango sasa hivi. Usituangalie bwana. Kwani tunakula kwa babako?Makande we!”

“He! Anaumwa huyu?Isijekuwa kidume kimemshika huyu. Unajua tena ngiri! Haina sumile.”

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 2 PAPER 1

NAME…… INDEX NO……..…
SCHOOL…….. SIGN……

DATE……....

1. **INSHA YA LAZIMA**

Wewe ni katibu wa jopo lililoteuliwa kuchunguza changamoto zinazokabili uchapishaji wa vitabu vya Kiswahili nchini.Andika ripoti hiyo.

2. Samaki mkunje angali mbichi.

3. Serikali za ugatuzi zitakuwa na manufaa kwa maendeleo ya nchi.Jadili.

4. Andika insha itakayomalizika kwa maneno haya**.....**

Niliyakumbuka maneno ya mwalimu mkuu,machozi yalitoka njia mbilimbili.Hayawi hayawi huwa.

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 2 PAPER 2

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

1. UFAHAMU (ALAMA 15)

Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali yanoyofuatia.

Malengo ya maendeleo ya Milenia

Malengo ya maendeleo ya Milenia (yajulikanayo kwa kimombo kama Millenium Development Goals (MDG), Ni malengo manane ya nchi wanachama wa umoja wa mataifa, ambayo nchi hizi zilikubaliana kujitahidi kutimiza kufikia mwaka wa 2016.Azma ya kufikia malengo haya ilizinduliwa rasmi mnamo septemba 2000 katika azimio la millennia la umoja wa mataifa.Wakati wa uzinduzi, mataifa yote 189 wanachama wa umoja wa mataifa yalihusika.Kwa sasa, mataifa wanachama yameongezeka na kufikia 193 na yote yanajizatiti kutekeleza azma hii.

Azma ya kwanza ni kukomeza au kupunguza umaskini uliokithiri kwa asili 50 miongoni mwa watu ambao kipato chao ni chini ya dola moja kwa siku.Aidha lazima hii inalenga kupunguza kwa kiasi hicho idadi ya watu wanaokumbwa na dhiki ya njaa kufikia mwaka wa 2016.Kwa kielelezo, kwa mfano vijiji viitwavyo ‘vijiji vya milenia’vilianzishwa katika nchi sahara,ambazo ni Uhabeshi, Ghana, Kenya, Malawi, Rwanda, Nigeria, Senegal, Tanzania na Uganda vilichaguliwa.Wakazi hawa wanapookolewa kutoka kwa ulitima, hatua zilichukuliwa vijijini humu yanaonyesha athari chanya.Kunayo matumaini.

Lengo la pili lilikuwa kutimiza elimu ya msingi kwa wote chini ya wito ‘Elimu kwa wote’, yaani kwa kingereza Eduction for All (EFA) kufika mwaka wa 2016.Nchini Kenya, elimu ya msingi ilifafanuliwa upya katika katiba mpya ya 2010, ikawa yaanzia shule ya chekechea hadi kidato cha nne. Aidha imetajwa kuwa ya lazima, kwamba mtoto sharti ahudhurie masomo.Ina maana kuwa mzazi analazimika kumpeleka mtoto shuleni. Lengo pia lipo, kuhakikisha watoto wote wa jinsia za kike na kiume wanahitimu.

Lengo jingine ni kuwania usawa wa kijinsia kwa kuhakikisha kuna nafasi sawa kwa wote.Katika janibu nyingi za wanachama wa umoja wa mataifa, wanawake kwa miaka ya ayami walionekana kuwa chini ya wanaume kutokana na taasubi ya kiume, mwanamke alifaa kuwa chini ya mwanamume.Hatua ya kwanza ya malengo ya maendeleo ya millennia inanuia kuondoa tofauti ya uwiano wa wasichana na wavulana katika elimu ya msingi hadi sekondari ifikapo mwaka 2005; na

katika ngazi zote za elimu ifikapo 2016. Kuondoa utoro miongoni mwa wahudhuriao masomoni hutahakikisha usawa huu.

Lengo la nne ni kupuuza vifo vya Watoto wa umri chini ya miaka mitano kwa theluthi mbili kufikia mwaka wa 2016. Jitihada zinatiwa kuhakikisha kuwa kina mama waja wazito hawazai njiti wala watoto wao hawaagi punde baada ya kuzaliwa.Changamoto imekuwa kwamba watoto wengi katika nchi zinazoendelea hufa kabla kufikia umri wa miaka mitano. Mapambano dhidi ya magonjwa kama vile kifaduro, polia na malaria yaliyosababisha vifo hivi pamoja na jitihada za kujizatiti za kufikia lengo hili.

Kunayo azma ya kuhakikisha upatikanaji wa huduma bora za uzi ili kupunguza kwa robo tatu vifo vya uzazi kufikia 2016. Kua kwa wajawazito kunaashiria huduma duni wakati wa kuhimili.Kina mama wengine katika nchi zinazoendelea hawahudhurii kliniki wakati wakati wa kulea mimba.Kwingineko, huduma hizi huwa mbali sana, huku namna za usafiri zikiwa duni.Kina mama huishia ama kuhudumiwa na 'wakunga' wasiohitimu au hata kujifungua pweke .Mataifa wanachama wanahimiza kuongezea zahanati na vituo vingine muhimu vya afya.Kadhalika jitihada zinatiwa kuwaelimisha kina mama na jamii kwa jumla kuhusu umuhimu wa kuhudhuria kliniki wakatiwa ujauzito na kuhakikisha mama yu salama wakati wa kujifungua.

Magonjwa sugu yanayotishia kuwamaliza walimwengu ni kikwazo cha jitihada za walimwengu kujiendeleza.Ndiyo maana lengo la sita ni kupambana na Ukimwi, malaria na magonjwa mengineyo.Kampeni zinaimarishwa katika jumuiya hii kuzuia kabisa na kupunguza maambukizo mapya ya Ukimwi.Jitihada zinatiwa kupunguza au kuzuia kabisa ugonjwa wa malaria au magonjwa mengine hatari. Vyombo vya habari, vituo tamba vilivyo na maafisa wa nyanjani vinatumiwa nyanjani katika mataifa wanachama ili kufaulisha kampeni hii.

Aidha wanachama wanalenga kuhifadhi mazingira kwa kujumuisha misingi ya maendeleo endelevu katika sera na program za nchi.Zinalenga kuzuia upotevu wa rasilimali ya mazingira kama vile miti na maji.Lengo lipokuhakikisha kuwa katika kipindi hiki wanachama watapunguza

kwa asilimia 50 idadio ya watu wanaoshindwa kupata maji safi na salama – hii ni moja wapo ya malengo ambayo, kwa mujibu ya tovuti ya umoja wa mataifa www.un.org/milleniumgoals, kuna matumaini ya kutimiza zaidi ya 2016

Mwisho kuna lengo la kujenga mshikamano wa maendeleo duniani, kwanza kwa kuboresha zaidi mfano wa Fedha na biashara duniani kuhakikisha ni wa usawa, unafuata sheria na kamwe hauna ubaguzi.Utawala bora; kushughulikia mahitaji ya kipekee ya nchi changa kama vile kuziondolea ushuru wa bidhaa muhimu,kuzipunguzia au kuziondolea madeni; kutoa misaada zaidi kwa nchi maskini zinazotia jitihada kutoa umaskini kushughulikia mahitaji muhimu, ya visiwa vidogo na nchi zisizo na bandari miongoni mwa nchi zinazoendelea; kuwapa vijana ajira bora; kushirikiana na sekta za kibinafsi ili kuimarisha teknolojia ya kisasa hasa katika habari na mawasiliano ni baadhi ya yanayozingatiwa kulenga kutimiza mshikamano huu.

MASWALI.

1. Malengo ya maendeleo ya milenia ni nini? **(Alama 2).**

2. Ni wachochole wa kiwango gani wanaolengwa kuinuliwa na hatua za malengo ya maendeleo ya milenia? **(Alama 1)**

3. Taja vipengele viwili muhimu kuhusu elimu katika katiba mpya ya Kenya vinavyo changia kufikia malengo ya maendeleo ya milenia? **(Alama 2)**

4. Gusia changamoto tano zinazowakabili kina mama wajawazito katika ulimwengu wa tatu. **(Al5)**
5. Kampeni dhidi ya magonjwa sugu inafanywa kwa namna gani. **(Alama 2)**
6. Hali ya maji inatarajiwa kuwaje kufikia 2016. **(Alama 1)**
7. Eleza maana ya vifungu hivi. **(Alama 3)**
a) Hawazai njiti
b) Vifo vya uzazi.

UFUPISHO: (Alama 15)

Soma kifungu kisha uyajibu maswali yanayofuata.

Nidhamu ni kitu cha maana sana maishani mwa binadamu. Kila mwanafunzi anapaswa kuwa na nidhamu ya hali ya juu sana.Akiwa na nidhamu hiyo, atakuwa mtu mwadilifu, anayeweza **kustahiwa** na kusadikika katika mambo, shughuli na hali tofauti.

Kwanza, mtoto mwenye nidhamu huwa kama anga au nuru nyumbani mwao, shuleni na pia katika jamii.Watu wote wanampenda na kumheshimu. Wazee kwa **vijulanga** wote wanamtegemea kama msimamizi wa mambo **nyeti** ya maisha yao. Kwa hivyo, ni **dhahiri shahiri** kwamba mwadilifu hunufaika sana, kinyume na mkaidi ambaye wahenga walimwambia kwamba atakosa kufaidi hadi siku ya Idi.

Pili, huwadia nyakati ambapo huwa kuna jambo la busara, **mathalan**i jukumu ama dhima fulani ambayo huhitaji tu mwakilishi mmoja darasani, shuleni au katika jamii. Watu hapana shaka watamteua yule mwadilifu kuchukua nafasi kama hiyo. Ndio maana viranja wanaoteuliwa shuleni, huwa ni wanagenzi ambao tayari wamekwisha tiliwa katika mizani na kupigwa msasa madhubuti.

Vile vile, mwadalifu daima atajiepusha na shutuma na majanja yote yanayoweza kuchipuka. Kuna msemo maarufu, kwa busara yake iliyobusarisha mwadilifu kwamba “aliye kando haangukiwi na mti.”Pia waliambiwa kwamba, “ pilipili usiyoila yakuwashiani?”

Ni bayana kutokana na misemo hiyo miwili kwamba mwenye nidhamu hawezi kuhusishwa na majanga hatari yanayoweza kuyakumba watu.

Walakini ni vyema kujiuliza, je, nidhamu huanzia wapi, na kwa nini kuna baadhi ya ‘watoro’ ambao ni utovu wa nidhamu? Utovu wa nidhamu huanzia awali sana maishani mwa mja. Mtoto anapozaliwa, anategemea miongozo na mielekeo ya watu wazima ambao wakomazingirani mwake.Ndipo wakale wale waliokaramka walisema kwamba mtoto akibebwa, hutazama kisogo cha nina.

Hivi ni kusema kwamba, nidhamu au utovu wa nidhamu huanzia nyumbani hadi shuleni, kisha hupanuka hadi kufikia kiwango ambapo mja anatangamana na watu wote katika maisha yake.Ikiwa sehemu moja ya ukuaji wa nidhamu maishani mwa mja itasambaratika, basi hawezi akawa mkamilifu kinidhamu maishani mwake.

Kwa vile ni bayana kwamba mabaya yote ayatendayo duniani hulipwa na Mola papa hapa duniani,watovu wa nidhamu wote huishia kuangamia, ama kujuta mno kwa amali zao potovu.Ni kheri mja kujihidi mwenyewe, kwani uhalifu haulipi chochote.

MASWALI

a) Nini umuhimu wa nidhamu? (maneno kati ya 50-55) (al. 1 ya mtiririko) **(alama 7)**

Matayarisho

Jibu

(b) Bila kubadilisha maana, fupisha aya nne za mwisho. (tumia maneno 55-60)
(alama 1 mtiririko) **(alama 8)**

Matayarisho

Jibu

MATUMIZI YA LUGHA.

a) Taja sifa tatu kuu za sauti /k/ **(alama 3)**

b) Andika sentensi hii katika msemo halisi
Mwalimu alimuambia mwanafunzi amalize kazi hiyo haraka **(alama 2)**

c) Huku ukitoa mifano, eleza maana ya silabi funge **(alama 2)**

d) Weka nomino hizi katika ngeli zake **(alama 2)**
Mbalungi
Mturuki

e) Andika sentensi ifuatayo kwa wingi, wakati uliopita hali ya kuendelea **(alama 2)**
Mwalimu humuadhibu mwanafunzi mwenye hatia.

f) Changamua sentensi ifuatayo kwa kielelezo cha jedwali **(alama 4)**
Omondi anaazimia kuwa mhasibu Lakini hatii bidii masomoni

g) Yakinisha katika nafsi ya tatu wingi **(alama 2)**
Sijasafiri kwenda marekani

h) Bainisha matumizi ya kiambishi ‘ku’ katika sentensi hii **(alama 20)**
Naomi atakupikia chai alafu aende kule uwanjani

i) Onyesha virai katika sentensi zifuatazo na ueleze ni vya aina gani. **(alama 2)**
i) Anachukia kusoma riwaya yenye masuala ya kisiasa.
ii) Watoto wa kike hudunishwa katika jamii nyingi

j) Onyesha matumizi mawili ya alama zifuatazo za uakifishaji **(alama 4)**
Koloni (:)
Kistari kifupi (-).

k) Bainisha aina za vitenzi katika sentensi ifuatayo.
Walimu ni watu wasiopendwa wanaposema ukweli kuhusu wanafunzi **(alama 3)**

l) Eleza sifa mbili za vishazi tegemezi **(alama 2)**

m) Onyesha matumizi ya kiimbo katika sentensi hii
Ondoka hapa! **(alama1)**

n) Andika neno lenye maana sawa na **(alama 2)**
Hawala
Katani

o) Eleza maana ya sentensi hii **(alama 2)**

Ningalikuwa na pesa ningalinunua gari na ningalistarehe.

p) Eleza tofauti iliyopo kati ya sentensi hizi **(alama 2)**

Tulipofika hoteleni tulipewa soda na chupa.

Tulipofika hotelini tulipewa soda kwa chupa

q) Kanusha katika ukubwa **(alama 1)**

Mwizi huyu aliiba kisu na ng'ombe wa mwanamke yule.

ISIMU JAMII

a) Eleza sababu zozote sita zinazochangia kufa kwa lugha. **(alama 6)**

b) Taja mambo yoyote manne yanayofanywa na serikali yetu kuimarisha lugha ya Kiswahili **(alama4)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 2 PAPER 3

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

1. SEHEMU A: FASIHI SIMULIZI

(LAZIMA)

a) *Tumia kifungu kifuatacho kujibu maswali yafuatayo.*

i) Andika shughuli **moja** ya kijamii na **moja** ya kiuchumi ambazo huedelezwa katika jamii ya utungo huu. **(ala. 2)**

ii) Eleza dhima **nne** za kipera kinachorejelewa katika jamii yako. **(ala 4)**

iii) Wewe ni mwasilishaji wa kipera hiki jukwaani. Eleza mambo **matatu** ambayo utayazingatia katika uwasilishaji wake. **(ala. 3)**

b) Umepewa jukumu la kukusanya data kuhusu michezo ya watoto ukitumia hojaji.

i) Eleza manufaa **matano** ya kutumia mbinu hii. **(ala. 5)**

ii) Eleza changamoto **tano** za kutumia mbinu hii . **(ala. 5)**

SEHEMU B: RIWAYA

A.Matei:Chozi la Heri

Jibu swali la 2 au la 3

2.'….unajikokota nyumbani,moyoni ukiamini kwamba ng'ombe akivunjika mguu malishoni hujikokota zizini kusaidiwa,kwamba hata kosa lako likawa kubwa vipi,teke la kuku halimuumizi mwanawe…Halafu unaloambiwa ni,Umeipaka mashizi familia hii….

a)i) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(ala.4)**

ii) Andika nafsi ya usimulizi iliyotumiwa katika dondoo hili. **(ala. 2)**

iii) Fafanua toni ya dondoo hili. **(ala. 2)**

iv) Bainisha mbinu **mbili** za kimtindo zinazojitokeza katika dondoo hili. **(ala. 2)**

b) Fafanua umuhimu wa usimulizi wa msemaji wa dondoo hili katika kujenga riwaya hii. **(ala. 10)**

3. "Jua linalochomoza halina ule wekundu wa jua la matlai ambao huleta haiba ya uzawa wa siku yenye matumaini. Naona wingu kubwa angani likitembea kwa kedi na madaha na kulifunika jua… Mawingu yaliyoshiba yakataka kutapika yanagooka, yanakaribiana,kupigana busu na kusababisha mwanguko wa matone mazito ya mvua…"

a) i) Bainisha aina za taswira na umuhimu wake zinazojitokeza katika dondoo hili. **(ala. 6)**

ii) Tambua mbinu nyingine ya kimtindo inayojitokeza katika dondoo hili. **(ala. 2)**

b) Eleza umuhimu wa matukio anayokumbuka Ridhaa kabla ya kuchomeka kwa jumba na familia yake. **(ala.12)**

SEHEMU C: TAMTHILIA

P. KEA: KIGOGO

JIBU SWALI LA 4 AU LA 5

4. "Ya kale hayaachi kunuka. Na uuchunge sana ulimi wako usikutome kwenye bahari mchafukoge usi…" " nisiyoimudu mbizi yake."

a) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(ala. 5)**

b) Bainisha vipengele **vitatu** vya kimtindo katika doindoo hili. **(ala. 3)**

c) i) Andika suala linalodokezwa na kauli iliyopigiwa mstari. **(ala. 2)**

ii) Jadili hoja **kumi** zinazoonyesha namna suala hili linavyojitokeza tamthiliani. **(ala. 10)**

5. **a)** Jadili jinsi vyombo vya dola vilivyotumiwa kuuendeleza uogozi wa Sagamoyo. **(ala.12)**

b) Eleza umuhimu wa maelekezo ya jukwaani katika tamthilia hii. **(ala. 8)**

SEHEMU YA D: USHAIRI

Jibu Swali La 6 au la 7

6. Soma Shairi hili kisha ujibu maswali yanayofuata.

Dhamiri yangu.

Dhamiri imenifunga shingoni.
Nami kama mbuzi nimefungwa
Kwenye mti wa utu. Kamba ni fupi
Na nimekwishachora duara.
Majani niwezayo kufikia yote nimekula.
Ninaona majani mengi mbele yangu
Lakini siwezi kuyafikia: kamba, kamba.

Oh! Nimefungwa kama mbwa.
Nami kwa mbaya bahati, katika
Uhuru kupigania, sahani ya mbingu
Nimeipiga teke na niigusapo kwa mdomo
Mbali zaidi inakwenda na siwezi tena
Kuifikia na hapa nilipofungwa
Nimekwisha pachafua na kuhama siwezi.

Kamba isiyoonekana haikatiki,
Nami sasa sitaki ikatike, maana,
Mbuzi wa kamba alipofunguliwa, mashamba
Aliharibu na mbwa aliuma watu.
Ninamshukuru aliyenifunga hapa
Lakini lazima nitamke kwa nguvu "Hapa nilipo sina uhuru"

MASWALI

a) Taja mambo **manne** ambayo mshairi analalamikia. **(alama 4)**

b) Kwa nini mshairi haoni haja ya yeye kuwa huru? **(alama 2)**

c) Eleza maana ya mshororo ufuatao kama ulivyotumiwa katika shairi. "Kamba isiyoonekana haikatiki." **(alama 2)**

d) Taja na utoe mifano ya aina **mbili** za tamathali zilizotumika katika shairi hili. **(alama 4)**

e) Kwa kutoa mifano **miwili**, eleza jinsi matumizi ya mishata yanavyojitokeza katika shairi hili. **(alama 4)**

f) Andika ubeti wa **pili** kwa lugha nathari. **(alama 4)**

7. Said A. Mohamed: *Mbele ya Safari*

1. Ilipoanza safari, ilianza kwa dhiki
Tulishikana kwa ari, kwenda safari ya haki
Tukawa ni majabari, nyoyo zisitaharuki
Tukajizatiti

2. Njaa ikawa thabiti, na kiu kutamalaki
Nasi tulitia dhati, tusijali kuhiliki
Ingawa mbele mauti, dhila na mingi mikiki
Tukajizatiti

3. Huu mwisho wa safari, tukaambiwa ni haki
Shangwe kwetu na fahari, utumwa hatuutaki
Kuwa mbele ya safari, juhudi iliyobaki
Tukajizatiti

4. Ile ilikuwa ndoto, mwisho wake mafataki
Nguvu zimechomwa moto, sahala 'mekuwa dhiki
Wagombania kipato, utashi haukatiki
Na kutabakari

5. Msafara ukasita, kwenye mlima wa haki
Kijasho kinatuita, mlima haupandiki
Basi sote 'kijipeta, kukikwea kima hiki
Twataka hazina

6. Tukiwa migongo wazi, tukainama kwa shaki
Tukawa'chia ukwezi, kialeni wadiriki
Wakapanda bila kazi, kuteremsha miliki
Wakaitapia

7. Wakafikia makazi, ya pumbao na ashiki
Huko wakajibirizi, kwenye raha lakilaki
Wakaisahau ngazi, ya umma ulomiliki
Mbele ya safari

8. Na hazina yetu sote, kuishusha hawataki
Wamo wanatema mate, kwa umati halaiki
Imezima nia yote, kiza hakitakasiki
Mbele ya safari

a) Eleza safari inayorejelewa katika shairi hili. **(alama 2)**
b) Onyesha kinaya cha safari inayozungumziwa. **(alama 6)**
c) Taja na ueleze bahari **mbili** za shairi hili ukizingatia: **(alama 4)**
(i) Mizani;
(ii) Vina.
d) Andika ubeti wa **saba** kwa lugha ya nathari. **(alama 4)**
e) Eleza umuhimu wa aina **mbili** za uhuru wa kishairi zilizotumiwa katika ubeti wa sita. **(alama 4)**

SEHEMU E: HADITHI FUPI

A Chokocho na D Kayanda;Tumbo lisiloshiba na hadithi nyingine "Masharti ya Kisasa"

8. " …alihisi koo yake imefumba na hamu ya chakula imepotea. Ikabidi akamatekamate kile chakula tu.Mwisho akaona hana haja ya kujilazimisha. Akaamua kukiacha kama kilivyo. Akanawa na kuondoka hapo mezani na kuketi juu ya sofa. Akajidai kutazama televisheni…"
a) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(ala. 4)**
b) Bainisha taswira zinazojitokeza katika dondoo hili. **(ala. 3)**
c)Eleza sifa **tatu** za mrejelewa **(ala. 3)**
d) Kwa kurejelea hadithi eleza mambo **kumi** yaliyochangia mrejelewa kuwa kuwa katika hali hiyo. **(ala. 10)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 3 PAPER 1

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

SWALI LA LAZIMA

1. Kumetokea shambulizi la kigaidi katika nchi jirani. Wewe kama balozi mwandikie raisi na watu wa nchi hiyo risala ya rambirambi.

2. Dhuluma dhidi ya wanawake imekita mizizi ndini. Jadili.

3. Mzigo wa mwenzio ni kanda la usufi.
   …Na huo ndio ukawa mwanzo mpya.

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 3 PAPER 2

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

UFAHAMU (ALAMA 15)

Soma kifungu kifuatacho kasha ujibu maswali.

Suala la mahusiano ya wanadamu katika jamii, uainishaji wake na uathihirikaji wake limewashughulisha wataalamu wa elimu jamii kwa dahari ya miaka. Suala hili huwatafakarisha wataalamu hao kutokana na umuhimu wake katika maisha ya binadamu msingi mkuu wa uainishaji wa mahusiano hayo ni kukichunguza kipindi cha mahusiano yenyewe. Yapo mahusiano baina ya waja ambayo yanachukua muda mfupi, kwa mfano saa au dakika chache, na mengine ambayo huenda yakachukua miaka ayami.

Mahusiano ya muda mrefu kabisa ni yale yanayojulikana kama mahusiano ya kudumu. Inamkinika kudai kuwa miundo ya kijamii, kisiasa na kiuchumi huweza kuyadhibiti mahusiano hayo kwa kiasi kikubwa. Watu wengi huitikadi kuwa uhusiano uliopo baina ya mtu na jamaa yake utachukua muda mrefu, na kwa hivyo ni uhusiano wa kudumu. Hali hii hutokana na uhalisi kuwa tunahusiana na jamaa zetu kwa kipindi kirefu labda tangu ukembe hadi utu uzima wetu. Uhusiano huu hautarajiwi kuvunjwa na umbali wa masafa baina yetu; tunaendelea kuwasiliana kwa barua au, katika enzi hii ya utandawazi, kwa kutumia nyenzo za teknohama kama mtandao na simu za mkononi, na kudumisha uhusiano wetu wa kijamaa. Hata hivyo, inawezekena baadhi ya mahusiano ya kijamaa yasiwe ya kudumu. Mathalan, uhusiano uliopo baina ya mke na mume, na ambao unatarajiwa kuwa wa kudumu au kipindi kirefu, unaweza kuvunjwa kwa kutokea kwa talaka. Talaka hiyo inavunja ule uwezekano wa uhusiano wa kudumu unaofumbatwa na sitiari ya pingu za maisha.

Katika ngazi ya pili, mahusiano ya koindi cha wastani, kuna mahusiano yanayohusisha marafiki zetu maishani, shuleni au kwenye taasisi zozote zile, majirani zetu, wenzetu katika mwahali mwa kazi, washirika kwenye sehemu za ibada au za burudani na wenzetu kwenye vyama tofauti na makundi ya kujitolea. Inawezekana kudahili kuwa baadhi ya mahusiano haya, hususan baina ya marafiki na majirani huweza kuwa ya miongo na daima. Hali hii huweza kutegemea muundo na mfano wa jamii. Kwa mfano, kwa majirani wanaoishi kwenye janibu, fulani mahususi, na kwa miaka tawili bila ya kuhajiri. Uhusiano wao na majirani huweza kuwa wa kudumu. Hali hii **inasigana** na hali iliyoko kwenye maisha ya mijini. Maisha ya mijini yana sifa ya kubadilkikabadilika. Isitoshe, kutokana na mfumo wa maisha ya kibepari **yameghoshi** ubinafsi mwingi. Mawimbi ya mabadiliko na ubinafsi uweza kuumomonyoa ukuta wa uhusiano wa kudumu.

Mwelekeo wa maisha ya siku hizi ya uhamaji kutoka maeneo au viambo walikoishi watu unasababisha kupombojea kwa mahusiano ya kudumu baina yao na majirani zao. Uhusiano kati ya wenza katika

mazingira ya kazi unahusiana kwa kiasi fulani na ule wa majirani. Vimbunga vya ufutwaji kazi, ubadilishaji wa kazi, hali zisizotegemewa na mifumo ya kimataifa pamoja na hata mifumo ya kisiasa huweza kuathiri mshikamano wa wanaohusika kazini.

Kiwango cha mwisho cha mahusiano ni uhusiano wa mpito au wa muda mfupi. Mahusiano ya aina hii hujiri katika muktadha ambapo pana huduma fulani. Huduma hizi zinaweza kuwa dukani, kwenye sehemu za ibada, kwenye kituo cha mafuta, kwa kinyozi, kwa msusi na kadhalika. Kuna sababu kadha zinazotufanya kuyazungumzia mahusiano ya aina hii kama ya mapito. Kwanza, uwezekano wa mabadiliko ya anayeitoa huduma hiyo ni mkubwa. Si ajabu kuwa unaporudi kwa kinyozi au msusi untambua aliyekushughulikia hayupo. Hata hivyo, kuna **vighairi** hususa pale ambapo mtoa huduma anayehusika ni yule mmoja.

Mahusiano ya mpito yanatawaliwa na "uhusiano wa chembe chembe". Uhusiano wa chembe chembe, bidhaa ya mfumo wa kibepari, unamaanisha kuwa kinachomshughulisha mtu ni chembe ndogo tu ya mwenzake. Chembe hiyo inaweza kuwa huduma, kwa mfano, gazeti analokuuzia mtu, kiatu anachokushonea, nguo anazokufulia, ususi anaokufanyia n.k. Mahusiano ya aina hii yametovukwa na hisia za utu na ni zao la mifumo ya kisasa na kiuchumi na kijamii. Mtu anayehusiana na mwenzake kwa misingi ya chembe ndogo tu, huenda asijali kama mwezake amekosa chakula, amefutwa kazi, amefiliwa na kadhalika.

Suala kuu tunalopaswa kujiuliza nji: Je, tunahusiana vipi na jamaa zetu, taasisi zetu, marafiki zetu na majirani zetu? Je, uhusiano wetu na raia wenzetu ni w aaina gani? Je, uhusiano wetu na nchi yetu ni wa mpito au ni wa kudumu?

MASWALI

(a) Taja kigezo muhimu cha kuzungumzia mahusiano. **(al 1)**

(b) Eleza imani ya watu kuhusu uhusiano baina ya jamaa. **(al 1)**

(c) Fafanua athari ya technolojia kwenye mahusiano ya watu. **(al 2)**

(d) Eleza sababu nne kuu za kuharibika kwa mahusiano katika maisha ya leo. **(al 4)**

(e) Taja sifa kuu ya mahusiano ya muda mfupi. **(al 2)**

(f) Je, kifungu hiki kina ujumbe gani mkuu? **(al 2)**

(g) Eleza maana ya maneno yafutayo kama yalivyotumiwa katika kifungu. **(al 3)**

(i) inasigana

(ii) yameghoshi

(iii) vighairi

UFUPISHO (ALAMA 15)

Ujambazi wa kimataifa ni tatizo lililowasumbua walimwengu kwa muda mrefu sana. Serikali nyingi zimetumia mapesa mengi kwa miaka mingi sana zikijitahidi kupambana na janga hili. Hata hivyo, fanaka haijapatikana, wala haielekei kamwe kuwa itapatikana leo au karne nyingi baadaye.

Yumkini tatizo kubwa lililopo ni kuhusu jelezi la dhanaya "ujambazi" tena "wa kimataifa". Hili ni tatizo mojawapo na yapo mengi sana. Tatizo la pili ni kiburi. Kuna wale watu binafsi na hasa viongozi w anchi kubwakubwa na serikali zao zilizojiaminisha kuwa ujambaz ni balaa kweli, tena belua, lakini huo ni wa huko, wala hauwezi kuwagusa licha ya kuwashtua wao.

Kulingana na maoni watakaburi hao, ujambazi ni wa watu 'washenzi' wasiostaarabika, wapatikanao katika nchi zisizoendelea bado. Ujambazi peke wanaouona unafaa kukabiliwa ni dhidi ya mbubujiko

wa madawa ya kulevya uliosababishwa na vinyagarika kutoka nchi hizo maaluni za "ulimwengu wa tatu". Kulingana na wastaarabu wa nchi zilizoendelea, vinyangarika hivi ndivyo hasa adui mkubwa wa ustaarabu ulimwenguni na ni sharti vifagiliwe mbali bila huruma. Baada ya kusawasagwa, ulimwengu mstaarabu utazidi kutononoka na ahadi ya mbingu hapa ardhini itakamilika.

Imani ya watu hawa ya kuwa ujambazi wa kimataifa, hata iwapo upo, hauwezi kuwashtua wala kuwatingisha wao ilikuwa kamili na timamu. Ilikuwa kamili na timamu hadi hapo mwezi Septemba tarehe 11 mwaka wa 2001, ndege tatu za abiria zilipoelekezwa katika majumba mawili ya fahari, yenye urefu wa zaidi ya ghorofa mia moja na kuyatwangilia mbali. Mshtuko na kimako! Kimako kwa kuwa, kabla ya siku hiyo, Wamarekani hawangeweza kudhani kwamba ingewezekana taifa lolote au mtu yeyote kuthubutu kushambulia nchi yao, taifa wasifa lililojihami barabara dhidi ya aina yoyote ile ya uchokozi kutoka pembe lo lote la dunia.

Hakuna ulimwenguni mzima, aliyeamini kuwa Marekani ingeweza kushambuliwa. Kwa ajili hiyo, mshtuko uliitingisha ardhi yote na huzuni ilitanda kote, kama kwamba sayari nzima imeshambuliwa, wala sio Marekani pekee.

Mintarafu hiyo, Marekani ilipolipiza kisasi kwa kuwaunguza waliokuwemo na wasiokuwemo kwa mabomu hatari huko Afghanistan, idadi kubwa ya watu duniani ilishangilia na kusherehekea. Kwa bahati mbaya, tafsiri ya shambulizi la minara-pacha na Newyork na lile la Pentagon, uti wa uwezo wa kivita wa Marekani, ulizorota. Kuna wengi waliodhani huo ni mwanzo wa vita vya Waislamu dhidi ya Wakristo na kwa muda, Waislamu wote wakashukiwa kimakosa kuwa ni majambazi wa kimataifa.

(a) Bila kubadilisha maana, fupisha aya tatu za kwanza. (maneno 65 – 75) (al 10, 2 za utiririko)

Matayarisho

Nakala safi

(b) Ukizingatia aya tatu za mwisho, fafanua fikira za watu na mambo yote yaliyotokea baada ya Septemba tarehe 11, 2001. (maneno 65 – 75) (al 10, 2 za utiririko)

Matayarisho

Nakala safi

MATUMIZI YA LUGHA (ALAMA 40)

(a) Silabi ni nini? **(al 2)**

(b) Tenga silabi katika maneno yafuatayo kisha uandike aina yake. **(al 2)**

(c) (i) igwa

(ii) Oa

(d) Dhihirisha panapotiwa shadda katika maneno yafuatayo. **(al 2)**

(i) Galagala

(ii) Teketeza

(e) Bainisha nomino katika sentensi zifuatazo kisha utaje aina zake. **(al 2)**

(i) Uhubiri wa mama huyu una mvuto mkubwa

(ii) Kabati hili limevamiwa na wadudu wengi waharibifu.

(f) Eleza matumizi ya kihusishi kwa katika sentensi ifuatayo. **(al 2)**

Tahadhari huandikwa kwa hati nzito.

(g) Tenga viambishi na mzizi katika neno lifuatalo. **(al 2)**
Siji.

(h) Unda nomino kutokana na kivumishi kifatacho. **(al 1)**
Tepetevu

(i) Pigia mstari na kuainisha kirai katika sentensi ifuatayo. **(al 2)**
Haifai kujenga karubu na nyaya za umeme

(j) Bainisha shamirisho kitondo katika sentensi ifuatayo. **(al 2)**
Mzalendo amemwandikia mhariri barua.

(k) Eleza kama sentensi ifuatayo ni sahili, ambatano ama changamano. **(al 2)**
Tulipewa ratiba ya shughuli hiyo lakini hatukuitia maanani

(l) Bainisha vishazi huru na vishazi tegemezi katika sentensi ifuatayo. **(al 2)**
Simu tamba ambayo ameninunulia imenirahisishia mawasiliano

(m) Kanusha sentensi ifuatayo. **(al 2)**
Ninamtarajia mpwa wangu awasili leo

(n) Andika katika wingi. **(al 2)**
Huzuni aliyokuwa nayo yatima huyu ilinitia kite na imani.

(o) Andika kinyume cha neno lililopigwa mstari. **(al 1)**
Mhalifu huyu <u>alitunga</u> mimba

(p) Bainisha matumizi ya **KI** katika sentensi ifautayo. **(al 1)**
Jua limekuwa likiwaka tangu Januari

(q) Bainisha matumizi ya **ka** katika sentensi ifuatayo: **(al 1)**
Sungura alifika nyumbani akamsalimu mkewe, akafululiza msalani akaoga

(r) Akifisha sentensi hii: **(al 2)**
Mmea wa pareto ni muhimu mno nchini akasema afisa wa kilimo

(s) Badilisha katika usemi wa taarifa: **(al 2)**
“Tutakusaidia ikiwa utashirikiana nasi,” afisa wa usalama akasem.

(t) Andika katika ukubwa ukizingatia neno lililopigwa mstari. **(al 1)**
Aliyerembesha <u>uso</u> kwa poda.

(u) Bainisha maana mbalimbali za sentensi ifuatayo: **(al 3)**
Mwalimu amempigia wanafunzi simu

(v) Silabi mwambatano ni nini? **(al 1)**

(w) Tunga sentensi moja udhihirishe maana mbili za neno hili: <u>Rudi</u> **(al 1)**

(x) Pigia mstari vivumishi katika sentensi ifuatayo kisha uandike aina yake**.** **(al 2)**
Bibi huyu ni mpole uso wake wenye haya huuinamisha kila mara.

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 3 PAPER 3

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

QUESTIONS

1. "La, Mzee…. Mbio za sakafuni zimefika ukingoni" **(al 4)**

(a) Eleza muktadha wa dondoo hili

(b) Mbio zipi zimefika ukingoni? **(al 4)**

(c) Fafanua maudhui mawili yanayojitokeza katika dondoo lenyewe. **(al 4)**

(d) Taja mbinu za lugha zinazojitokeza hapa. **(al 4)**

CHOZI LA HERI

2. Matatizo mengi yanayowakumba wahusika wengi katika riwaya hii ni mwiba wa kujdunga. Jadili. **(al 20)**

3. "Hili lilimtia……..uchungu, akajiona kama aliyedhalilishwa na mwanamke."

(a) yaweke maneno haya katika muktadha wake. **(al 4)**

(b) Taja suala linalodokezwa katika dondoo hili. **(al.1)**

(c) kwa kutumia hoja kumi na tano, eleza namna suala ulilolitaja hapo juu(b) llinavyojitokeza katika Riwaya. **(al.15)**

HADITHI FUPI

SHIBE INATUMALIZA:

4. "Hatuwezi kumaliza kula, kila leo tunakula"

(a) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(al 4)**

(b) Fafanua tamathali ya usemi iliyotumika **(al 2)**

(C) Eleza umuhimu wa mnenaji. **(al 4)**

(d) "Lakini nakwambia, kula kunatumaliza". Kwa kudokeza hoja kumi, jadili ukweli wa kauli hii. **(al 10)**

5. Huku ukirejelea hadithi zifuatazo, eleza namna unyanyasaji umeshughulikiwa. **(al 20).**

(i) Tumbo lisiloshiba

(ii) Shibe inatumaliza

(iii) Mame Bakari

(iv) Kidege

(v) Tulipokutana tena

6. ***Soma shairi hili kisha ujibu maswali***

Naingia ukumbuni,nyote kuwakariria
Ushairi niwapeni, hoja nitawaachia
Mnipe masikioni, shike nachoelezea,
Taifa sio taifa, pasi kuwa maadili.

Naaanza kwa usalendo, nchi yetu tuipende,
Yadhihirishe matendo, nchi yetu tuilinde,
Wa kila mtu muwendo, usije kawa mpinde,
Taifa sio taifa, pasi kuwa maadili.

Wote tuwe na umoja, tuuache ukabila,
Kabila lisiwe hoja, mwenza kunyima hela,
Taifa letu ni moja, Mkenya ndilo kabla,
Taifa sio taifa, pasi kuwa maadili.

Linda demokrasia, uongozi tushiriki,
Haki kujielezea, wachotaka na hutaki,
Change naweza tetea, demokrasia haki,
Taifa sio taifa, pasi kuwa maadili

Tena adili usawa, mgao rasilimali,
Bajeti inapogawa, isawazishe ratili,
Idara zilizoundwa, faidi kila mahali,
Taifa sio taifa, pasi kuwa maadili.

Tuwe na uadilifu, twache tamaa ya hongo,
Tusiwe na uadilifu, wa kuwa watu waongo,
Tukomeshe uhalifu, kisha tuache maringo,
Taifa sio taifa, pasi kuwa maadili.

Ubinafsi si adili, ila ni kusaidiya,
Ukiwa nayo maali, asiyenacho patiya,
Kama mtu mswahili, ubinafsi achiya,
Taifa sio taifa, pasi kuwa maadili.

Na invyoelezea, katiba ni kielezi,
Tutii kwa mazoea, hadi kijacho kizazi,
Kwa hayo nitawachia, hiyo ya ziada kazi,
Taifa sio taifa, pasi kuwa maadili.

Maswali.

(a) Shairi hili ni la aina gani? Toa sababu **(al 2)**
(b) (i) Onyesha aina mbili za uhuru wa kishairi uliotumiwa katika shairi hili **(al 2)**
(ii) Bainisha umuhimu wa uhuru wa kishairi uliotaja hapo juu (i) **(al 2)**
(c) Bainisha kipengele kifuatacho cha kimtindo katika shairi hili **(al 1)**
Usambamba
(d) Eleza toni ya shairi hili. **(al 1)**
(e) Bainisha nafsineni katika shairi hili **(al 1)**
(f) Ainisha shairi hili kulingana na:-
(i) Mpangilio wa vina
(ii) Idadi ya vipande katika ubeti **(al 2)**
(g) Changanua muundo wa ubeti wa nne. **(al 3)**
(h) Eleza aina mbili za urudiaji katika shairi hili **(al 2)**
(i) Andika ubeti wa pili kwa lugha nathari. **(al 4)**

7. ***Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.***

Hukuja hapa kwa wingi,
Vitimbi vya kila namna,
Kunambia nikuruzuku,
Kimwana awe mwenzio,
Hukumtwaa mwanangu,
Kisema mno walavu,
Vipi wangeuza ngoma,
Mapepo wampigia?

Siwe uloandaa,
Harusi ya kukata na shoka,
Masafu ya magari, yakilalama jua kali,
Hadi kanisani kungia, mimbari wa kusimama,
Kasema utamuenzi, hadi yenu mauko?
Vipi jicho lageukia, mitaani vipaa mwitu?

Hukunabia we fidhuli,
Mwanangu utamtunza?
Taandamana naye daima,
Ja chanda na pete?
Hukumwonjesha tamu, ya ulaghai huyuno?
Midisko wampleka, kizingizia mapenzi,
Vipi wamtezea shere, mwangu kumliza?

Lini taacha dhuluma hizino humfanyiazo,
Tuchukua lini majukumu,
Ya kumlea na vifaranga?
Huachi kulia u waya
Wanao kitelekeza
Nadhiri zako za nitakipu promise,
Zi wapi mwana balaa?

Lini tafumbua maozi, uone huyu nduli,
Alotwala wengi wapendi,
Kwa jicho la nje kuwangia,
Imeanguka miamba mingapi, nayo ngangania kufia dodani,
Zinduka mwana zinduka,
Ailayo waangamiza.

Maswali

(a) Hili ni shairi huru. Thibitisha. **(al 2)**
(b) Mwandishi anaibusha masuala kadhaa ya kijamii. Yadokeze **(al 2)**
(c) Bainisha nafsineni katika shairi hili **(al 1)**
(d) Eleza toni ya utungo huu. **(al 1)**
(e) Bainisha matumizi ya: -
- Mistari mishata
- Mistari kifu

(f) Eleza kwa kutoa mifano mbinu za kifasihi zilizotumika katika ushairi huu. **(al 3)**
(g) Eleza vile mshairi alivyotumia idhini ya kishairi katika utungo huu. **(al 3)**
(h) Bainisha umuhimu wa maswali ya balagha yaliyotumika katika ushairi huu. **(al 2)**
(i) Andika ubeti wa tatu kwa lugha tutumbi. **(al 4)**

FASIHI SIMULIZI

Soma maagizo yafuatayo kisha ujibu maswali
(Alfajiri kuu. Vijana wanazunguka kinu, vifua wazi. Nyusoni wamepakwa masizi na aina ya tope jeupe. Wako katikati yam situ. Mzee Jando ameketi kwenye namna yam to wa nyasi.)
Mzee Jando: (Akiwahiza) haraka! Ongezeni kasi! Zunguka! Haya imbeni, barobaro!
Vijana: jua lachomoza!
Muda umefika wa mbegu kuatika!
Ichipuke na kuzalisha matunda!
Ni leo, ni sasa!
Mzee Jando: haya ketini sasa
Vijana: (Vijana wanaketi katika mistari huku wameshikana mikono mabegani)
Mzee Jando: tulisema mume nini?
Vijana: (kwa pamoja na kwa sauti ya dhati)
Mume ni kazi
Sio ubazazi
Ale jasho lake!

Mzee Jando: Sawa kabisa, je mume ni nani?
Vijana: Ni mlinzi wa jamii
Ni mfano mwema wa jitihada
Apambane na adui
Atende wajibu na maadili
Mzee Jando: Jambo linalovunja umoja!
Vijana: Likumbatiwe na kufunzwa hata watoto wachanga!
Mzee Jando: Haya, semeni wenyewe leo!
Vijana: Leo tumkomaa, si watoto tena
Tumetimia barobaro kamili
Sisi ni stadi
Sisi ni wapevu!
Tayari kwa majukumu ya kujenga jamii
Sisi ni tegemeo la umma
Sisi ndio chimbuko la wema
Maadili na upendo
Mzee Jando: Nakubali mko tayari. Haya tuendelee na ada zetu zingine. Kijembe kukidhihaki!
Vijana:(Wanasimama kijasiri na kurindimisha sauti) Tuko tayari kuingia utuuzima!

8(a) Bainisha kipera cha maigizo kinachorelelewa. Thibitisha jibu lako kwa mifano mine. **(al 5)**

(b) Fafanua matarajio sita ya utuuzima kwa mujibu wa maigizo haya. **(al 6)**

(c) Eleza mbinu nne za sanaa ambazo waigizaji wamezitumia katika kuwasilisha maigizo haya. **(al 4)**

(d) Unanuia kukusanya data kuhusu kupera hiki, fafanua mbinu sita utakazotumia kukusanyia data huku ukionyesha sababu za utenzi wako**.** **(al 5)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 4 PAPER 1

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

INSHA YA LAZIMA

1.Kumekuwa na visa vya upiganaji wa kabila zinazozozania mifugo katika Kaunti yako. Wewe kama gavana wa kaunti hiyo watumie waathiriwa risala ukiwaeleza hatua zinazoweza kuchukuliwa kupunguza vita hivyo.

2.Hatua ya serikali kuu kumpa kila mwanafunzi wa darasa la kwanza tarakilishi ni ya manufaa sana. Jadili.

3.Andika insha inayodhihirisha methali

Mwenda tezi na omo marejeo ni ngamani

4.Anza kwa

Walipofungua mlango huo, wengi hawakuweza kuzuia hisia zao. Walitoa kwi! kwi! kwa maafa walioshuhudia…

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 4 PAPER 2

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

SEHEMU YA A: UFAHAMU (AL. 15)

1. Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali yanayofuata.

Kabla ya kuzungumzia umataifa, tuanze udadisi wetu kuhusu neno ‘upeo wa Kiswahili”. Neno upeo linaashiria mchakato au tendo linalokwenda mbele hatua kwa hatua.

Ndani ya fikra hii ya upeo tunahitaji kujiiliza kwa nini lugha fulani imekwenda harakaharaka au inasotasota katika hali fulani. Nadhani jibu la swali hili haliwezi kukwepa historia ya Kiswahili na Jamii mbalimbali za Afrika Mashariki.

Kulingana na Prof. S.A Mohammed historia au asili ya Kiswahili haijatafitiwa vyema wala kuainishwa vya kutosha kuhusu mchipuko wa asili yake. Hii ni kwa sababu utafiti na uchambuzi wa asili ya lugha ya Kiswahili mpaka sasa hauna umakinifu tokea hapo kale. Mtazamo uliotumiwa kwa wakati wote wa historia ya Kiswahili ni mtazamo wa upekee wa kuegemea taaluma moja wa ‘Atomistic Approach’ unaotumiwa katika somo la isimu miundo na isimu historian a linganishi.

Hata hivyo, lugha si vipashio tu vya ndani ya muundo wa lugha; lugha si mfumo ndani ya mifumo ya lugha. Kwa namna hii ukosefu wa mtazamo wa pekee unabainika wazi. Kwa hivyo, somo la ziada la Isimu Jamii lazima linahitajika katika kufanya utafiti na kugundua asili ya Kiswahili na hata katika kupanua lugha kwa mtazamo na mahitaji ya lugha yenyewe katika mapana ya Jamii husika za Kiswahili zenyewe.

Hata hivyo, katika kutafuta asili ya lugha ya Kiswahili upana wa mtazamo wa pamoja si mshikamano wa Isimu Jamii tu bali mtazamo mpana zaidi unaotarajiwa kuweka pamoja taaluma kadha wa kadha. Kwa mfano inakuwaje kuitafiti asili ya lugha ya Kiswahili bila ya kuitafiti Jiografia pana na ndefu ya lugha ya Kiswahili na ulingano na mpishano wa tamaduni na maumbile ya mwingiliano baina ya mtu na mtu, watu na watu katika jumuiya mbalimbali za Kiswahili.

Au inakuwaje kutotazama uhusiano wa karibu wa kuishi pamoja katika eneo ya mwambao ya Afrika Mashariki na majirani wao wa Afrika Mashariki? Prof. Mohammed hapa anaelekea kutuambia ni vigumu kutafiti asili ya lugha ya Kiswahili. Na hata tukifanya hivyo, inakuwaje wataalamu

wanakimbia u-nje wa lugha ulioko ndani ya historia ya lugha ya Kiswahili katika asili au chipukizi zake? Inakuwaje wataalamu hao kutoangalia mfumo wa maisha ya wazawa wa lugha na wale wasiokuwa wazawa wa lugha hii, ambao lugha na tamaduni zao kwa kiasi zinafanana kwa juu juu au undani zaidi?

Je, kwa nini asili ya Kiswahili haitazamwi na kulinganishwa na kutofautishwa katika Nyanja mbalimbali za taaluma kama vile Fasihi simulizi, Ufinyazi, sosholojia, Antropolojia, Historia Simuliza, Taaluma za Tamaduni za kale zinazohusiana na Mazimu, Matambiko, Harusi, Mazishi, Vitiba, Sadaka n.k.

Maswali

a. Yape makala haya anwani mwafaka **(alama 2)**

b. Kwa nini historia au asili ya Kiswahili haijatafitiwa vyema kulingana na S.A Mohammed **(alama 2)**

c. Je, S.A Mohammed anapendekeza mambo yapi yazingatiwe katika utafiti wa asili ya lugha ya Kiswahili **(alama 5)**

d. Ni nini umuhimu wa Isimu Jamii katika utafiti wa asili ya Kiswahili **(alama 2)**

e. Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumika katika kifungu **(alama 4)**

i) Inasotasota
ii) Umakinifu
iii) Isimujamii
iv) U-nje

2. UFUPISHO (ALAMA 15)

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali

Dhana ya kupatalizwa tuliyo nayo haitokani na hofu ya vita na sababu za vita hazikuzushwa na Sayansi. Utaalamu huu haukuunda vita, umeukuza ujuzi wa vita na kuupotoa.

Kwanza, pasi na shaka, Sayansi imeziongeza nguvu za wachochezi wa vita. Zana za kisasa zinaweza kufisha watu wengi zaidi wasijulikane walivyokufa na kuwaua kwa njia ya manyenzi zaidi kuliko zana za zamani. Kila silaha mpya zinazoundwa ni za maangamizi zaidi, ni za kutisha sana hata kuwapa watu kusema kuwa dola zitalazimika kuacha vita kwa hofu ya uharibifu utakaowapata hata wakiwa washindi. Lakini kweli ilivyo ni kuwa hakuna taifa lililosita kuanza vita kwa kucha ati silaha lililo nazo zitaangamiza waliomo na wasiokuwemo. Kuundwa kwa marisau ya kutikisa miji iliyo mbali, kuundwa kwa makombora ya atomiki, hewa za sumu zinazopaliza na kuzuia pumzi au zinazotawanya vidudu vya maradhi au vya kuua mimea, zana zote hizi hazijazuia wala hazitazuia vita.

Lakini lawama kubwa ni ya wataalamu wa sayansi maana utaalamu wenyewe una kunga kama za wachawi na waganga. Kila mtu azicha wala hajui la kuzifanya na hao wataalamu nao wamejiziba katika kunge la kunga hizi kupagaza waja na kujifanya waungu-wa-nti (miungu wa chini). Kwa sababu ya kujiepusha hivi na watu kile kilicho kimegeuka kuwa hofu na kitisho na kila mtu ataka amwepuke mtaalamu wa Sayansi kama anavyomwepuka mchawi na mganga. Ni juu yao kuyaondosha maoni haya na ni juu yetu sote kutoirika vita Sayansi bali tuifanye chombo cha kudumisha amani.

Maswali

(a) Kwa kuzingatia mambo muhimu, fupisha aya za kwanza mbili (maneno 50-55)
(alama 9, 2 utiririko)

Matayarisho

Nakala Safi

(b) Fupisha aya ya mwisho bila kupoteza maana asilia (maneno 40-45) alama 6, 1 utiririko

Matayarisho

Nakala Safi

SEHEMU YA C: MATUMIZI YA LUGHA NA SARUFI

a) (i) Eleza tofauti kati ya Irabu na Konsonati **(alama 2)**

(ii) Taja sifa za sauti /0/ **(alama 2)**

b) Ainisha vivumishi katika sentensi ifuatayo **(alama 2)**

Ukuta wa nyumba ile umebomoka

c) Tunga sentensi sahihi ukitumia msemo ufuatao **(alama 1)**

Taka Shujaa

d) Geuza sentensi ifuatayo katika hali ya "a" **(alama 1)**

Mwanafunzi hula wali

e) Yakinisha sentensi ifuatayo **(alama 2)**

Asipofika mapema hatampata

f) (i) Eleza maana ya kihusishi **(alama 2)**

(ii) Ainisha vihusishi katika sentensi ifuatayo **(alama 3)**

a. Mama atasafiri kutoka Ujerumani hadi Ufaransa.

g) Tunga sentensi moja kutofautisha vitate vifuatavyo **(alama 2)**

(i) Mbali (ii) Bali

h) Changanua sentensi ifuatayo kwa jedwali **(alama 4)**

Nilimuona mamba majini nilipopiga mbizi.

i) Eleza sifa mbili za sauti /ng'/ **(alama 2)**

j) Tunga sentensi ya rai **(alama 1)**

k) Andika kwa wingi

Kelele ya amchaye Mungu ni Baraka **(alama 2)**

l) Tunga sentensi yenye muundo ufuatao **(alama 4)**

S – S1 + U + S2

S1 (T + E + E) Lakini S2 (N + V) (T + N)

m) Tofautisha kiwakilishi nafsi huru na kiwakilishi nafsi ambata katika sentensi **(alama 2)**

n) Andika katika usemi halisi **(alama 3)**

Mwalimu aliomba kitabu cha Kiswahili

o) Tunga sentensi ukitumia mofimu huru **(alama 1)**

p) Andika katika ukubwa wingi

Nguo iliwekwa kando ya mlango **(alama 1)**

q) Ni nini maana ya chagizo **(alama 1)**

r) Tunga sentensi yenye kishazi huru na kishazi tegemezi **(alama 2)**

s) Tunga sentensi ukitumia tanakali ya sauti ifuatayo 'tifu' **(alama 1)**

SEHEMU YA D: ISIMUJAMII (ALAMA 10)

1.

(a) Eleza changamoto zinazokumba lugha ya Kiswahili **(alama 5)**

(b) Jadili hatua ambazo zimechukuliwa kuimarisha lugha ya Kiswahili **(alama 5)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 4 PAPER 3

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

SEHEMU YA A: TAMTHILIA –
KIGOGO P. KEA (alama 20) SWALI LA LAZIMA

1.

"Lisilowezekana ni kukama ndume……hujafa hujaumbika."

a) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(al.4)**

b) Taja na ueleze mbinu moja ya lugha inayojitokeza katika dondoo hili. **(al.2)**

c) Fafanua umuhimu wa msemaji wa dondoo hili. **(al.4)**

d) Jadili mbinu zozote kumi walizozitumia wanasagamoyo kujikomboa kutoka uongozi dhalimu katika jimbo la Sagamoyo. **(al.10)**

SEHEMU YA B: (CHOZ LA HERI)- K. MATEI

Jibu swali la 2 au la 3

2. Riwaya

" Tumeendelea kuwakwaza akina dada huku tukididimiza nguzo ya jamii yetu. Na kuwe huko kumtoa mekoni, lakini hili la kumpa jukumu la kuiongoza jamii nzima! Itakuwa kukivisha kichwa cha kuku kilemba."

a) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(al.4)**

b) Eleza mifano **mitatu** ya kukwezwa kwa mwanamke na **mitatu** ya kutwazwa kwa mwamume kama anavyodai nafsineni. **(al.6)**

c) Jadili umuhimu wa mandhari katika kujenga riwaya hii kwa kurejelea shule ya Tangamano. **(al.10)**

3. "Ukiukaji wa haki za kibinadamu ni jambo la kawaida katika jamii ya Chozi la Heri. Jadili. **(al.10)**

SEHEMU YA C: (TUMBO LISILOSHIBA)- ALIFA CHOKOCHO

(Jibu swali la 4 au 5)

4. a) **MAME BAKARI**- Mohammed Khelef Chassany

"Ubahimu naotendewa mwanamke unakuwa na athari mbaya kwake." Jadili ukweli wa kauli hii ukirejelea hadithi ya Mame Bakari. **(al.10)**

b) **MASHARTI YA KISASA** – ***Alifa Chokocho***

"Hatimaye Dadi ilimbidi kuusikitikia ule uzuri ambao unapeleka kwingine wala si kwake. Na tazama ile kanzu jinsi ilivyomfika magotini kidada. Tazama anavyoiacha wazi ile miguu na miundi yake yenye kuvutia. Ndiyo, hata yeye Dadi akifuatana na mkewe Kidawa, wakipitana njiani wanawake wanaovaa hivyo huwatambulia macho. Kwa nini basi wanaume wengine wasimtumbulie macho mke wake yeye? Na Kidawa akimwona mumewe anawatumbulia macho wanawake hubwata kwa kimombo "Stop your gaze!" Na yeye humwuliza, ndio anasema nini? Na Kidawa hujibu, "Acha kudolea wanawake macho. Kwa nini wasiwe na uhuru wa kuvaa wanavyopenda? Au huelewi wanawake wana uhuru? "My dress my choice!" Lakini yeye hatimaye hujiuliza: Itakuwaje dunia iwapo watu wote (sio wanawake tu) watavaa wanavyopenda?.

i. Jadili aina nne za taswira zinazojitkeza katika dondo hili. **(al.4)**

ii. Kando na taswira, tambua mbinu sita za kimtindo katika dondoo. **(al.6)**

Au

5. Ukirejelea hadithi zifuatazo kwenye Diwani, eleza jinsi maudhui ya umaskini yanavyojitokeza. **(al.20)**

i. Tumbo Lisiloshiba.

ii. Mapenzi ya kifaurongo.

iii. Ndoto ya mashaka.

iv. Mtihani wa maisha.

6. <u>SEHEMU YA D: (USHAIRI)</u>

Jibu swali la 6 au 7

a) <u>Shairi la kwanza</u>

Soma *shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.*

Maendeleo ya umma
Sio vitu maghalani
Kama tele vimesaki
Lakini havishikiki
Ama havikamatiki
Bei juu

Maendeleo ya umma

Sio vitu gulioni
Kuviona madukani
Kuvishika mikononi
Na huku wavitamani
Kama tama ya fisi
Kuvipata ng'o

Maendeleo ya umma
Sio vitu shubakani
Dhiki ni kwa mafakiri
Nafuu kwa mafakiri
Ni wao tu washitiri
Huo ni uistimari
Lo! Warudia

Maendeleo ya umma
Ni vitu kumilikiwa
Na wanyonge kupatiwa
Kwa bei kuzingatiwa
Bila ya kudhulumiwa
Na hata kuhadaiwa
Hiyo ni haki.

Maendeleo ya umma
Dola kudhibiti vitu
Vijapo nchini mwetu
Na kuwauzia watu
Toka nguo na sapatu
Pasibakishiwe na kitu
Huo usawa.

Maendeleo ya umma
Watu kuwa na kauli
Katika zao shughuli
Vikaoni kujadili
Na mwisho kuyakubali
Maamuzi halali
Udikteta la.

Maendeleo ya umma
Watu kuwa waungwana
Vijakazi na watwana
Nchini kuwa hakuna
Wote kuheshimiana
Wazee hata vijana.

Maswali

a) Eleza dhamira ya shairi hili**.** **(al.2)**
b) Baininsha tamathali mbili za usemi katika shairi hili**.** **(al.2)**
c) Eleza umuhimu tatu wa usambamba katika shairi hili. **(al.2)**
d) Onyesha jinsi maendeleo ya umma ulivyo kinaya. **(al.2)**
e) Eleza mambo ambayo mshairi nachukulia kuwa maendelo halisi ya umma. **(al.4)**
f) Tambua matumizi ya mstari mishata kwa kutolea mifano. **(al.2)**
g) Bainisha nafsi neni katika shairi hili. **(al.1)**
h) Fafanua toni ya shairi hili. **(al.1)**
i) Andika ubeti wanne kwa lugha nathari. **(al.4)**

Au

7. *Shairi la pili*

Joseph Kiponda : Taifa ni Ushuru

Lau kama ingakuwa, madhali tuna uhuru
Watu kodi kutotowa, na kuifanya kufuru
Vije nchi ingakuwa, taifa bila ndururu
Taifa halingakuwa, bilashi bila ushuru

Hivi taifa kumea, nakuendelea mbele
Kwamba lajitegemea, haliwategei wale
Yataka kujitolea, ushuru bila kelele
Taifa halingakuwa, bilashi bila ushuru

Wafanyikazi wa umma, mfano mwema walimu
Wauguzi mahashuma, daktari wahadimu
Bila hizi darahima, vipi wangalihudumu?
Taifa halingakuwa, bilashi bila ushuru

Si vyema kuombaomba, kwa wageni kila mara
Huwa twajifunga kamba, na kujitia izara
Adha zinapotukumba, kujitegemea bora
Taifa halingakuwa, bilashi bila ushuru.

Miradi ya maendeleo, yahitaji darahima
Ndo tufikie upeo, ulio dunia nzima
Wadogo na wenye vyeo, bila kodi tutakwama
Taifa halingakuwa, bilashi bila ushuru

Ushuru si kwa wanyonge, wasokuwa na uwezo
Watozwe hata wabunge, na wengine wenye nazo

Yeyote asijitenge, kodi akalipa bezo
Taifa halingakuwa, bilashi bila ushuru

Kwetu kutoa ushuru, ndiko kujitegemea
Pasiwepo na udhuru, sio wa kuelea
Huwa ni kama kiguru, asenao kutembea
Taifa halingakuwa, bilashi bila ushuru.

Maswali

a) Ujumbe unaowasilishwa katika shairi hili, una hadhira legwa. Zitaje. **(al.3)**
b) Kwa kutolea mifano, eleza aina tatu za idhini ya kishairi alizozitumia mshairi. **(al.3)**
c) Huku ukitoa mifano, taja aina tatu za takriri zinazojitokeza katika utungo huu. **(al.3)**
d) Fafanua bahari zinazojitokeza katika shairi hili. **(al.4)**
e) Andika ubeti wa nne katika lugha nathari. **(al.4)**
f) Taja mbinu tatu za kifani zilizotumika katika shairi hili. **(al.3)**

8. SEHEMU YA E:(FASIHI SIMULIZI)

Soma kifungu kifutacho kisha ujibu maswali yanayofata.

Basi kizito Matukio alipewa Cheo kikubwa kutokana na uchapakazi wake. Shirika alilokuwa akifanya kazi likawa na matumaini makubwa. Kizito naye badala ya kuchapa kazi akawa anajigamba na kujitapa mitaani. "Ukubwa ninaujua miye. Mimi ndiye Kizito hapa. Kizito Mzito mimi, akaringa. Akawadharau akina Wanjiku. Amina na Shikuku. Akajitosa kwenye raha bila kujali na kuvaa suti nzito alizoagizia kwa fedha za shirika. Muda si muda shirika likaingia hasara. Mwishowe ametimuliwa kazini na wazito wenyewe. Ameondoka na mkoba mzito wa madeni na fedheha: nguo sasa anavaa za matambara mazito! Jamani uzito unakowapeleka wazito.

MASWALI

a) Onyesha kwa nini kipera hiki ni soga **(al.4)**
b) Fafanua vipengele viwili vya kimtindo vilivyotumika katika utungo huu. **(al.2)**
c) Eleza matatizo utakayokumbana nayo nyanjani ukikusanya kazi ya kipera hiki **(al.4)**
d) Taja mifano mitatu ya ngomezi za kisasa **(al.3)**
e) Eleza hasara nne za miviga? **(al.4)**
f) Fafanua umuhimu wa misimu ya kisasa. **(al.3)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 5 PAPER 1

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

1. Lazima

Ukiwa katibu katika wizara ya elimu, uliongozakamatiyakufanyauchunguzikuhusu visa vya udanganyifu katika mitihani ya kitaifa na jinsi ya kukabiliana na changamoto hii. Andika ripoti utakayowasilisha.

2. Wananchi ndio wakulaumiwa kutokana na kuzorota kwa usalama nchini Kenya. Jadili.

3. Andika kisa kitakacho dhihirisha maana ya methali: usipoziba ufa, utajenga ukuta.

4. Andika kisa kinacho mlizikia kwa maneno haya; **……**katu siwezi kuusahau usaliti na aibu aliyoniletea.

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 5 PAPER 2

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

Hulka ya binadamu katika maisha yake ni matarajio ya kupata mambo mazuri zaidi kwa kadiri anavyozidi kuishi duniani. Hulka hiyo haiepukiki kwa mtu yeyote ilimradi yungali hai duniani.

Wapo watu wanaofanya kazi kufa na kupona ili kubadili maisha yao au kujiletea hali, watu hawa matumaini yao ni kuona wanaishi vizuri zaidi kesho kuliko walivyoishi jana.

Kadhalika wavivu nao ambao wana tabia ya kutopenda kujishughulisha kutafuta maisha, mawazo yao yanabaki palepale kutarajia maisha bora. Mtazamo huo wa matarajio ya maisha bora uko pia kwa vyombo vyenye dhamana kwa maisha ya watu katika jamii kama vile serikali. Tofauti na mtu binafsi, ambaye huota ndoto hizo peke yake, serikali hushirikisha mipango inayojiwekea ya kuleta hali bora katika jamii, inafanikiwa.

Ndani ya serikali kuna wadau (washika dau) mbalimbali wenye majukumu ya kuhakikisha kuwa mipango inayowekwa inasimamiwa na kutekelezwa katika muda unaotakiwa, ili kukidhi haja ya kuleta maendeleo katika jamii, tofauti na mtu binafsi ambaye wakati mwingine husimama peke yake katika kutekeleza malengo yake hayo.

Serikali ina nafasi nzuri ya kutekeleza malengo kwa kutumia rasilimali zake wakiwemo watu, madini, misitu, ardhi na nyingine nyingi. Matumizi haya ya rasilimali katika kuleta maendeleo, ni jambo muhimu sana katika kutekeleza mipango yake. Kuna sababu kadha zinazotufanya tuishi miaka nenda miaka rudi tukiwa na kiu ya maendeleo na ndoto ambazo zinashindwa kutimia.

Tatizo kubwa lililopo ni kwamba pamoja na kuwa na wataalamu wazuri na sera nzuri, tumeshindwa kuzitekeleza, badala yake tumekuwa mabingwa zaidi wa kuelezea sababu za kushindwa kutekeleza sera hizo kuliko kujikosoa kwa uzembe unaotufanya na kusababisha kushindwa kutekelezwa kwa sera hizo. Jambo hilo limechangia kurudisha nyuma maendeleo ya nchi yetu kwa miaka mingi. Mipango mingi inayopangwa na serikali, mara nyingi imekwama, matokeo yake badala ya kutafuta udhaifu uliokwamiza kutekelezwa kwa mipango hiyo, nguvu zaidi zinaelekezwa kuhalalisha sababu za kushindwa.

Tunapaswa kujiuliza ni kwa nini tumefikia hapo? Tukipata jibu tukae chini tusioneane aibu, tunyosheane vidole usoni. Tusioneane haya katika kuleta maendeleo.

(Kutoka gazeti la Majira, Oktoba 31, 2003)

Maswali

a) Upe ufahamu huu anwani mwafaka. **(alama 1)**

b) Binadamu wote wana hulka moja. Ifafanue. **(alama 2)**

c) Eleza jinsi serikali ilivyo na uwezo wa kutekeleza ndoto zake **(alama 3)**

d) Kulingana na taarifa, ni kwa nini serikali hushindwa kuzitekeleza sera zake **(alama 2)**

e) Mwandishi anatoa wito gani katika aya ya mwisho? **(alama 2)**

f) Andika methali mbili zinazohusiana na aya mbili za mwisho. **(alama 2)**

g) Eleza maana ya vifungu vifuatavyo kwa mujibu wa taarifa. **(alama 3)**

(i) Kukidhi haja

(ii) Kiu ya maendeleo

iii) Tunyosheane vidole usoni

SWALI LA PILI: MUHTASARI (Alama 15)

Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali yanayofuata.

UFUPISHO

Katiba mpya imeipa lugha ya Kiswahili hadhi nyingine kuifanya kuwa lugha rasmi kando na kuwa ni lugha ya taifa. Mabadiliko haya muhimu yana changamoto kadhaa.

Kwanza kabisa lugha ya Kiswahili sasa itashindania nafasi sawa na ile ya Kiingereza katika shughuli za kikazi. Swala hapa linahusu majukumu ambayo lugha hizi zitatekeleza. Je, lugha hizi zinatumika mtawalia katika shughuli za kikazi au zitatengewa majukumu maalum?

Lugha ya Kiswahili itachukua nafasi ipi? Kiingereza kitaachiwa nani tukizingatia kuwa kwa muda mrefu lugha ya Kiingereza ndiyo imekuwa lugha tawala katika mazingira haya? Je, wananchi wataweza kufanya maombi kwa lugha ya Kiswahili kando na kuendesha mawasiliano ya kiofisi kwa lugha hii? Kwa kifupi ili kusitokee mgongano wa matumizi ya lugha hizi mbili ni muhimu sana kwa watunga - sera kueleza kinagaubaga mawanda ya matumizi ya lugha hizi mbili katika mazingira ya kikazi.

Changamoto nyingine na muhimu ni kiwango cha maandalizi ya wananchi katika kuyapokea mabadiliko haya. Kwanza, wananchi wanafaa wafahamishwe kuhusu haki yao ya kutumia lugha hii katika mazingira ya kazi. Si ajabu kuwa wao hawana habari kuhusu mabadiliko haya ya kisera. Watumishi wa umma nao wanastahili kupewa mafunzo maalumu kuhusu mbinu za mawasiliano katika Kiswahili ili waendeshe shughuli zao vizuri.

Kwa upande mwingine, vyuo vikuu pamoja na taasisi nyingine za mafunzo zinastahili kutoa kozi ya lazima katika lugha ya Kiswahili kwa wanafunzi wanaojiunga nazo ili kuwaandaa kwa mahitaji haya mapya ya kikatiba. Kadhalika, serikali inastahili kuwaandaa wataalamu zaidi wa lugha ya Kiswahili ambao watahusika katika kuwafunza wanaohusika na utekelezaji sera.

Kuna haja pia ya wataalamu wa lugha kuandika vitabu zaidi kwa lugha ya Kiswahili ambavyo vitatoa mafunzo kuhusu mbinu mbalimbali za mawasiliano. Shughuli hii iambatane na ile ya kutafsiri vitabu vilivyoandikwa kwa lugha nyingine kwa ile ya Kiswahili.

Kwa muda mrefu sasa, kumekuwa na tatizo la mitazamo hasi miongoni mwa wananchi kwa lugha ya Kiswahili. Baadhi ya wananchi wamekuwa na sababu zao za kutoitumia lugha hii wakishikilia kuwa lugha yenyewe ni ngumu.

Aidha, wananchi wengine wamekuwa na uzoefu wa kuzungumza lugha ya kiingereza au lugha nyingine za kigeni huku wakitoa nafasi finyu kwa lugha ya Kiswahili. Serikali Inastahili kutafuta njia ya kuwahimiza wananchi wote kuionea fahari lugha ya Kiswahili, waipende na kuielewa vizuri.

Ni muhimu kufanywe kila juhudi kuhakikisha kuwa wananchi wanatumia Kiswahili sanifu ili wasije wakakivuruga kwa kukiendeleza visivyo au kwa kukiharibu kwa kijilugha cha sheng au kwa lugha za kienyeji.

Vile vile, ni muhimu wananchi watambue kuwa nchi yetu ya Kenya ndiyo kitovu cha lugha hii na hivyo basi wafanye kila juhudi kuitumia ipasavyo ili tusionekane kuwa watumwa katika lugha yetu asili. Tunahitaji viongozi vielelezo nchini ambao wanazungumza Kiswahili sanifu kwa madoido na ufasaha sio tu katika ulingo bali pia katika nyanja nyingine za maisha.

Kwa hivyo viongozi wetu wajiepushe na matumizi ya Kiswahili chapwa ili wananchi wahimizike kuzungumza Kiswahili kwa ufasaha. Ingekuwa hata bora ikiwa wangepewa kipaumbele katika kupokea mafunzo kabambe katika lugha hii. Pengine tungejifunza mengi kutoka nchi jirani ya Tanzania ambayo kwa kiasi kikubwa ilifaulu kurasmisha Kiswahili na kuleta umoja wa kitaifa.

MASWALI

a) Fafanua changamoto zinazoikumba lugha ya Kiswahili kama lugha rasmi. (Maneno 70)
(alama 6, 1 mtiririko)

Matayarisho.

Jibu

b) Mwandishi ametoa mapendekezo kuhusu namna ya kuimarisha matumizi ya Kiswahili nchini. Yafafanue. (Maneno 80) (alama 7, 1 mtiririko)

Matayarisho

Jibu

MATUMIZI YA LUGHA (Alama 40)

(a) Andika vigezo vitatu vinavyotumiwa katika kuainisha irabu **(alama 3)**

(b) (i) Eleza maana ya mofimu. **(alama 2)**

(ii) Toa mfano mmoja mmoja wa mofimu huru na mofimu tegemezi. **(alama 2)**

(c) Kwa kutoa mifano onyesha majukumu manne ya viambishi awali. **(alama 2)**

(d) Tunga sentensi ukitumia nomino katika ngeli ya I-ZI kudhihirisha ukubaliano wa kisarufi. **(alama 2)**

(e) Yakinisha sentensi ifuatayo **(alama 2)**
Mtu asiyeugua hahitaji daktari.

(f) Andika vitenzi vifuatavyo katika hali ya kutendeana **(alama 2)**
-la
- nywa

(g) Bainisha yambwa tendwa na yambwa tendewa katika sentensi hii. **(alama 2)**
Ninamtaka mwanafunzi aniandikie barua.

(h) Tambua aina za vishazi katika sentensi ifuatayo. **(alama 2)**
Tulimtembelea alipokuwa mgonjwa.

(i) Changanua sentensi ifuatayo kwa njia ya mishale. **(alama 4)**
Wale wazuri sana watatuzwa zawadi nyingi.

(j) Eleza maana mbili za sentensi ifuatayo **(alama 2)**
Mtoto anapendezwa na ziwa

(k) Andika sentensi tatu zenye kudhihirisha matumizi mbalimbali ya KI. **(alama 3)**

(l) Andika kwa usemi wa taarifa. **(alama 3)**
"Tafadhali, nifungulie mlango sasa. Nitanyeshewa." Mtoto akamwambia.

(m) Andika katika ukubwa. **(alama 2)**
Mwanamwali huyu alijinunulia viatu vya ngozi.

(n) Andika matumizi mawili ya mshazari. **(alama 2)**

(o) Eleza matumizi ya neno mzee katika sentensi zifuatazo **(alama 2)**
(i) Baba mzee amelewa
(ii) Mzee amelewa

(p) Tumia neno 'kuwa' kama kitenzi kishirikishi kikamilifu katika sentensi **alama 1)**

(q) Tumia amba katika sentensi ifuatayo **(alama 2)**
Alaye ndiye aliaye

ISIMU JAMII (Alama 10)

(a) Eleza tofauti kati ya kuchanganya ndimi na kuhamisha ndimi. **(alama 2)**

(b) Andika sababu nne za kuchanganya na kuhamisha ndimi. **(alama 4)**

(c) Kiswahili ni lugha ya kibantu kulingana na ushahidi wa ki-isimu. Thibitisha kauli hii. **(alama 4)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 5 PAPER 3

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

MASWALI

LAZIMA :SEHEMU A: FASIHI SIMULIZI

1. (a) Ngomezi ni nini? **(alama 1)**
   (b) Taja mifano minne ya ngomezi za kisasa **(alama 4)**
   (c) Eleza hasara tano za miviga **(alama 5)**
   (d) Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali.

   Lulu, mwanangu tulia,
   Wewe mtoto lala, mvua imekuja
   Si uongo hata na miti huichangamkia mvua,
   Hakuna haja ya kuelezwa,
   Lulu mwana tulia,
   wewe mtoto lala, mvua imekuja.

a) Tambua kipera hiki **(alama 2)**

b) Taja sifa nne za kipera hiki **(alama 4)**

c) Eleza majukumu manne ya kipera hiki **(alama 4)**

SEHEMU B: CHOZI LA HERI (ASSUMPTA MATEI)

2. "Sasa huu ni mji mpya kwake.Ametengana nao kwa muda sasa …"

(a) Eleza muktadhawadondoohili **(alama4)**

(b) Ni masaibu yapi yaliyomkumba mrejelewa alipofika tu mjini? (**alama5)**

(c) Fafanua sifa za mhusika anayerejelewa **(alama5)**

(d) Eleza umuhimu wa mrejelewa (al 6)

3. Tathmini jinsi mwandishi wa riwaya ya Chozi La Heri alivyo faulu katika matumizi ya Taswira na majazi **(alama20)**

SEHEMU C: TAMTHILIA

P. Kea: Kigogo

Jibuswali la 4 au la 5

4. "Ulitaka wahamie wapi siku kama hizi? Wamekuja kuuguza majeraha yao yakufungiwa soko."

(a) Weka maneno haya katika muktadha wake. **(alama 4)**

(b) Tambua tamathali moja ya usemi katika dondoo hili. **(alama 1)**

(c) Majeraha yanayouguzwa na wanasagamoyo ni chungu nzima. Kwa kudondoa hoja kumi Na tano dhibithisha ukweli wa kauli hii. **(alama 15)**

Au

5. "... kwa mamapima ni raha na maraha. Twasherehekea uhuru."

Onyesha kinaya cha maneno yaliyopigiwa mstari ukirejelea hoja ishirini kutoka katika tamthilia ya

Kigogo. **(alama 20)**

SEHEMU YA D: TUMBO LISILOSHIBA na hadithi nyingine)

6. Jadili swala la mikosi maishani ukirejelea hadithi zifuatazo

(a)Nizikeni Papa Hapa **(alama 6)**

(b. NdotoyaMashaka **(alama 14)**

Shibeinatumaliza : Salma Omar Hamad

7. "Hiyo ni dharau ndugu yangu. Kwa nini kila siku tunakula sisi kwa niaba ya wengine ?"

a) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(alama 4)**

b) Eleza sifa za msemaji. **(alama 6)**

c) Eleza jinsi viongozi wanavyokuwa wabadhirifu. **(alama 10)**

SEHEMU YA E – USHAIRI

8 Soma shairi hili kisha hujibu maswali.

Nilikuomba chakula, na wekwelikaninyima
Sikuwahatanahela, kakimbilakwenye**dhima**
Megunduwa ewe Shilla, hunijalingidaima.

Sisahaukisogoni, mnobeulipokuwa
Makabadhilinombeni, nanikwawemalitowa
Na libasizamwilini, samanizamtakawa.

Shillayashule**sifutu**, lokufanyiahisani
Dafutari na madutu, sarepialikupeni
Linisumbuakuntu, na mie kavumileni

Kozi na nilikupeni, kulipakarochuoni
Ulinisapakamani, mnobenikabakini
Asantepundayani, ni matekewajamani

Bada yakazimwanangu, siku 'tupa abadani.
Nilisakamsenangu, lodirafikimoyoni
Ka 'pakaziwanguwangu, helanyingikushikeni

Babayoalifariki, ukiwabadokiini
Kiacha bila rafiki, hapohapopanyumbani
Namiamiyokacheki, na nikakuchukueni

Waringakamatausi, wewe Shilla ni kinyonga
Darajausilitusi, lokuvushaengaenga
Unapofikaofisini, kumbukakutojitenga

Maswali

(a) Lipe shairi hili anwani inayofaa. **(alama 1)**
(b) Bainisha hisani **tatu** alizofanyiwa nafsi nenewa. **(alama 3)**
(c) Tambua nafsineni katika shairi hili. **(alama 1)**
(d) Andika ubeti wa **pili** katika lugha nathari. **(alama 3)**
(e) Taja na ueleze mbinu **tatu** alizotumia malenga ilikutosheleza mahitaji yake ya kiarudhi**.(alama3)**
(f) Eleza toni ya shairi hili. **(alama 1)**
(g) Fafanua sura ya shairi hili. **(alama 3)**
(h) Ainisha shairi hili ukizingatia vigezo vifuatavyo: **(alama 3)**
i. Mishororo
ii. Migao/ vipande
iii. Vina
(i) Elezamaanayamanenohayakamayalivyotumiwakatikashairi. **(alama 2)**
(i) Dhima
(ii) Sifutu

AU

9. **Soma shairihilikishaujibumaswali.**
1. Mkatanimkatika, harithihatorithiwa
Sinaninalolishika, walaninalochukuwa
Mlimwengukanipoka, hata tone la muruwa!
Mrithininiwanangu?

2. Sinango'ombesinambuzi,sinakondesinabuwa
Sinahatamakaazi, mupasayokuyajuwa
Sinamazurimakuzi, jinsinilivyoachiwa
Mrithininiwanangu?

3. Sinakazisinabazi, ilawingiwashakawa
Sinachembeyamajazi, mno ni kukamuliwa
Nakwa'cheniupagazi, mgumukwenuku'tuwa
Mrithininiwanangu?

4. Sinasikuachajina, mkatahatasifiwa
Hatanifanyela mana,mno ni kulaumiwa
Poleniwanangu sana, sinakwenuchakutowa
Mrithininiwanangu?

5. Sinaleosinajana, sinakeshokutwaliwa
Sinazizisinashina, walatawikuchipuwa
Sinawanangu mi sana, la kwachanakuraduwa
Mrithininiwanangu?

6. Sinautusinahaki, milayangumeuliwa
Nyumayanguilidhiki, na mbeleimekaliwa
N'na wana na mikiki, hadi n'tapofukiwa
Mrithininiwanangu?

7. Sinai la keshokwenu,wenyewekuiongowa
Muwanekwanyingi,mbinuMwendepasikupuwa
Leo siyo, keshoyenu,kamamutajikamuwa
Mrithininiwanangu?

(Kina cha maishaA.S.Mohammed)

MASWALI

a) Eleza hali ya mzungumzaji katika shairi hili **(alama 4)**

b) Eleza dhamira kuu ya mshairi kulitunga shairi hili **(alama 2)**

c) Ni nani anayezungumziwa na nafsi neni katika shairi hili? **(alama 2)**

d) Eleza toni ya shairi hili **(alama 2)**

e) Fafanua mbinu tatu za lugha zilizotumiwa katika shairi hili **(alama 3)**

f) Tambua bahari ya shairi hili ukizingatia. **(alama4)**

a. Mizani

b. Vina

g) Andika ubeti wa mwisho kwa lugha ya tutumbi. **(alama 3)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 6 PAPER 1

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

MASWALI

1. Wewe ni katibu wa kamati iliyoteuliwa na rais kuchunguza chanzo cha kudorora kwa usalama nchini. Kamati imepewa muda wa miezi mitatu kuwasilisha ripoti.
Andika ripoti miliowasilisha.

2. Utelekezaji wa mtoto wa kiume katika nchini ni janga kuu. Jadili.

3. Mpiga mbizi nchi kavu huchunua usowe.

4. Andika insha inayomalizia kwa:
…. Alianza kubabaika kijasho kikaanza kumtoka kwapani. Nikatambua moja kwa moja kuwa yeye ndiye mkosa!

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 6 PAPER 2

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

1. UFAHAMU (ALAMA 15)

Soma kifuatacho kisha ujibu maswali.

Lugha inaweza kuelezwa kwa jumla kuwa ni mfumo wa kueleza chanzo au kiini cha mawasiliano na sote tunakubaliana kuwa matumizi yake yameanza tangu kuumbwa kwa binadamu kwani ni vigumu kukisia kuwepo kwa jamii ya watu bila lugha ya mawasiliano yoyote ile.

Katika taifa lolote,huwepo na lugha moja au hata zaidi ya moja ambayo huwa ndicho chombo zatika cha mawasiliano ya taifa katika nyanja za:elimu, maandishi, siasa na biashara.Kwa mfano mataifa ya Kanada hutumia lugha mbili kwa usawa kama lugha za taifa na za kikazi. Maana ya lugha ya taifa ni lugha moja ambayo huteuliwa kutumika katika shughuli zote za taifa hasa katika nchi yenye lugha nyingi za kikabila. Lugha ya taifa ni muhimu sana kwa maisha na maendeleo ya taifa lolote lile.Lugha hii huwa ndiyo kiungo cha kueneza umoja na uelewano miongoni mwa jamii nyingi tofauti na huwa kama kitambulisho kwao kwa kuwa wao ni ndugu wa jamii moja kubwa, yaani taifa lao.

Kenya ni mfano mzuri wa taifa lenye lugha nyingi zinazozidi 40 za vikundi vidogo vidogo vya kikabila.Hapo kabla ya miaka mia moja hivi iliyopita kila kimojawapo cha vikundi hivi kilijitambulisha kama taifa huru.Baada ya kuja kwa serikali ya kikoloni na hasa baada ya Kenya kujinyakulia uhuru,haja ya kuunganisha raia wote chini ya taifa moja lenye uongozi na shabaha moja lilikuwa ndilo jambo lililozingatiwa sana.Kwa hivyo utamaduni wa taifa la Kenya ni mchanganyiko wa tamaduni za watu wengi wenye mila,desturi,imani na itikadi tofauti. Utamaduni humaanisha jumla ya amali na tabia za watu wa jamii fulani. Amali hizi zinafungamanisha fikira, ustaarabu, mila, taasisi na sanaa za aina zote za jamii inayohusika. Ili kujieneza na kujiimarisha,taifa huhitaji chombo hicho kuwasiliana na kuwaunganisha watu wake wenye asili mbalimbali.Chombo hicho huwa ni lugha ambayo siyo tu kwamba ni sehemu ya utamaduni wa jamii bali pia ni njia muhimu sana ya kutawanyia na kustawishia ule utamaduni.

Katika taifa lenye lugha nyingi kama Kenya kwa mfano,lugha ya taifa inayozungumzwa na kueleweka na idadi kubwa ya raia ambayo imekiuka mipaka na tofauti za kikabila ni njia muhimu sana ya kueneza maongozi ya taifa, bendera ya taifa, ndicho kielelezo cha taifa lolote lile lililo huru. Lugha kama hiyo huvunja na hukomesha hisia za kibinafsi na kikabila na badala yake kuunda moyo wa uaminifu wa kitaifa.

Zaidi ya kuwa chombo cha mawasiliano, lugha ni kielelezo cha fikira na hisia za binadamu.Lugha ya watu fulani haituelezi tu ujuzi au maarifa yao bali pia mtazamo wao kimaisha, falsafa na mawazo yao. Kwa ufupi lugha hutufahamisha namna akili za watu waizungumzayo ile lugha zinavyofikiri na kutafanya maazimio.Lugha ni sehemu ya utamaduni wa taifa ilimozaliwa na lazima lugha hiyo ifunzwe katika muktadha wa maisha ya jamii ihusikayo.Utamaduni wa jamii havitenganiki na lugha yake.

MASWALI

a) Ni nini fasiri ya neno lugha? **(alama 2)**

b) Tofautisha baina ya lugha ya taifa na lugha ya kikazi. **(alama 2)**

c) Kwa nini lugha ya taifa huhitajika sana katika nchi kama Kenya? **(alama 2)**

d) Taja kazi **tatu** kuu zinazotekelezwa na lugha ya taifa. **(alama 3)**

e) Eleza maana ya msamiati ufuatao kulingana na taarifa. **(alama 3)**

(i) Haiyamkiniki:

(ii) Amali na tabia za watu :

(iii) Kielelezo:

(iv) Muktadha wa maisha ya jamii:

f) Eleza majukumu mawili ya lugha kwa ujumla. **(alama 2)**

2. UFUPISHO: (ALAMA 15)

Soma kifungu kifuatasho kisha ujibu maswali.

Kwa kawaida, binadamu huishi kwa kutangamana na binadamu wenzake. Katika kutangamana huku, watu huathiriwa kitabia, kifikira, kimavazi na kimaisha kwa jumla. Watu wote katika jamii wana uwezo wa kuathiri na kuathiriwa na wenzao wa umri mmoja. Hata hivyo, walio katika hatari ya kuathiriwa zaidi na mahirimu wao ni vijana. Hali hii ya kuathiriana huitwa shinikizo-rika au shinikizo-marika. Vijana huaminiana na kuthaminiana sana. Kwa sababu hiyo, ni rahisi sana kuingizwa katika mitego na wenzao. Isiaminiwe kuwa vijana pekee ndio wanaoathiriwa na shinikizo-rika. La hasha! Watu wazima pia huwafuata wenzao mithili ya bendera kufuata upepo. Mwenzake akinunua gari, yeye pia hukimbilia mkopo kununua gari la sampuli iyo hiyo bila kuwazia kima cha kibindo chake.

Wataalamu wa saikolojia husema kuwa kukabiliana na tatizo la shinikizo-rika si rahisi kwa sababu shinikizo-rika huleta mtafaruku wa kinafsi akilini mwa anayeathiriwa. Nafsi moja humshawishi kufuata wenzake huku nyingine ikimnasihi kuandamana upekee au ubinafsi wake. Shinikizo-rika huathiri sana mahitaji ya kisingi ya binadamu. Ikumbukwe kuwa mahitaji haya ya kimsingi ni ya kila mwanadamu, nayo ni kama vile kupata lishe, hewa safi, kupenda na kupendwa miongoni mwa mengine. Kila mtu hutaka kujihusisha na kundi la watu ambao watamfanya kuhisi kuthaminiwa na kukubalika. Kutokana na haja ya kutaka kukubalika, anayetaka kutambuliwa huridhia matakwa ya wenzake bila hata kuyawazia.

Shinikizo-rika hujittokeza kwa sura nyingi. Mathalani, vijana huwafanya wenzao kuona kuwa wana hatia wasipoafiki kutekeleza kama wanavyoshinikizwa. Kauli kama vile ‘tulifikiri wewe ni mmoja wetu’ au ‘usiposhirikiana nasi utakuwa umetuvunja moyo’ hutamalaki. Wanaokataa kushinikizwa hubezwa na kufanyiwa stihizai na wenzao na hata kutengwa. Vitisho hutolewa, wakati mwingine, na anayeshinikiswa akidinda, mabavu hutumika.

Ni muhimu kwa watu, hasa vijana, kufahamu kuwa shinikizo-rika lipo na wanapokabiliwa na tatizo hilo, watambue kuwa wana haki ya kusimama kidete kutetea msimamo wao dhidi ya wenzao. Kumbuka, baridi huwazizima kondoo kwa namna tofauti.

Kama njia moja ya kukabiliana na shinikizo-rika, wanasaikolojia wanapendekeza watu kujiamini na kuelewa kwamba wana haki ya kuwa tofauti na kuwa na upekee wao. Mtu anapojiamini na kushikilia msimamo wake, anaweza kujiepusha na madhara yatokanayo na shinikizo-rika. Asiyejiamini huwa mwepesi sana wa kuingizwa katika lindi la mashaka na wenzake.

Maswali

(a) Bila kupoteza maana, fupisha aya ya kwanza na ya pili kwa **maneno (40)**.

(alama 8, 1 ya utiririko)

Nakala chafu

Jibu

(b) Fupisha mambo muhimu ambayo mwandishi amezingatia katika aya tatu za mwisho.

(maneno 30)

3. MATUMIZI YA LUGHA: (ALAMA 4)

(a) Tofautisha kati ya: (i) / e / (ii) / u / **(alama 2)**

(b) Onyesha **muundo** wa **silabi** ya kwanza katika maneno yafuatayo: **(alama 2)**

(i) Nyakua

(ii) Chura

(c) Tunga sentensi kwa kutumia kibadala cha kiasi jumla. **(alama 2)**

(d) Changanua sentensi ifuatao kwa kutumia **jedwali**. **(alama 4)**

Mkongojo mrefu sana ulioletewa babu utauzwa na fundi mcheshi.

(e) Andika **kinyume** cha sentensi ifuatayo:

Mtoto msichana anathema dawa. **(alama 2)**

(f) Kanusha: **(alama 2)**

Nikimpiku masomoni nitatuzwa zawadi.

(g) Andika katika usemi halisi. **(alama 3)**

Chifu wetu alitwambia kuwa watu wanaopenda kukaa bwerere huishia kuwa wezi wa mabavu.

(h) Nyambua vitenzi vifuatavyo katika kauli zilizo mabanoni. **(alama 2)**

(i) (-la) (kauli tendeshea)

(ii) Toa (tendeka)

(i) Eleza matumizi ya alama zifuatazo za uakifishi. **(alama 2)**

(i) **!**

(ii) **?**

(j) Bainisha mofimu **–Li-** katika tungo hili. **(alama 3)**

Alivyolikimbilia

(k) Tunga sentensi moja yenye shamirisho hizi. **(alama 3)**

(i) Kipozi
(ii) Kitondo
(iii) Ala

(l) Ainisha vishazi. **(alama 2)**

Mhamiaji haramu aliyeshikwa amefikishwa mahakamani.

(m) Andika katika wingi <u>karibu</u>. **(alama 2)**

Mtu yuyo huyo aliubeba mzigo uo huo licha ya kukanywa.

(n) Andika sentensi ifuatayo katika watati ujao timilifu. **(alama 2)**

Mbunge alitawazwa kabla ya mpinzani wake kufika.

(o) Andika kwa wastani. **(alama 1)**

Magoma haya yatachezwa wanjani.

(p) Taja na utoe mifano, matumizi <u>mawili</u> ya kiimbo. **(alama 4)**

(q) Eleza maana mbili za sentensi. **(alama 2)**

Nenda ukaniletee mbuzi.

4. <u>SEHEMU YA D: ISIMU JAMII (ALAMA 10)</u>

(a) Eleza mitazamo mine kuhusu chimbuko la Kiswahili. **(alama 4)**

(b) Eleza njia za uundaji wa maneno katika lugha ya Kiswahili. **(alama 6)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 6 PAPER 3

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

MASWALI

SEHEMU YA A (LAZIMA) TAMTHILIA-KIGOGO

1. "…… huoni kisima kimeingiwa paka na maji hayanyweki tena?"

a) Eleza muktadha wa dondoo **(alama 4).**

b) Eleza sifa zozote nne za msemaji wa maneno haya **(alama 4)**

c) Fafanua umuhimu mbili za mzungumzaji . **(alama2)**

d) Thibitisha ukweli wa kauli kuwa kisima kimeingia paka na maji hayanyweki tena ukirejelea tamthilia ya kigogo **(alama 8)**

SEHEMU YA B: CHOZI LA HERI (RIWAYA) A.K.MATEI

Jibu swali la 2 au 3

2. "Unajua kwamba mimi sikuumbiwa ujaalana, walimwengu ndio walionifinyanga upya,wakanipa moyo wa ujabari".

a) Eleza muktadha wa ndondoo **(alama 4.)**

b) Fafanua sifa zozote mbili za mzungumzaji **(alama 2)**

c) Mzungumzaji ana umuhimu gani katika riwaya?

d) Fafanua kilichomsababisha mzungumzaji kuwa na moyo wa ujabari **(alama 2)**

e) Taja tanakali zozote mbili zilizotumika katika dondoo **(alama 2)**

f) Eleza jinsi maudhui ya ujaala ilvyojitokeza kwenye riwaya **(alama 12)**

3. Ukiukaji wa haki za kibinadamu ni jambo la kawaida katika baadhi ya nchi zinazoendelea. kwa kurejelea riwaya ya chozi la heri, thibitisha ukweli wa kauli hii **(alama 20).**

SEHEMU YA C: HADITHI FUPI- TUMBO LISILOSHIBA NA HADITHI NYINGINE

(Dumu kayanda na alfa chokocho)

Jibu swali la 4 au la 5

4. Akanyagapo chini ardhini inanatetemka……
Amejitia hamnazo.Kabwela kama mimi nina faida gani?

a) Eleza muktadha wa dondoo hili **(alama 4)**

b) Fafanua mbinu tatu za lugha zilizotumiwa katika dondoo hili **(alama 6)**

c) Eleza madhila kumi yaliyompata kabwela . **(alama 10)**

5. Huku ukirejelea hadithi ya Tumbo Lisiloshiba na Shibe Inatumaliza. Fafanua maudhui ya ukiukaji wa haki **(alama 20)**

SEHEMU YA D: USHARI

Jibu swali la 6 au 7

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali:

Kila mdharau chake

Kuzimu wenda kuona, kila mdarau chake,
Cha kwake akakikana, kutumai cha mwenzake,
Fahamu anayo lana, mpiga chake mateke,
Kila mdharau chake, kuzimu enda kuona.

Siringe na kujivuna, chako ukakipa teke,
Unajivuna, chako ukakipa teke,
Unavunja lako jina, ili watu wakucheke,
Ana lana kwa Rabana, kila mdharau chake,
Kila mdharau chake, kuzimu enda kuona

Chako japo si cha mana, kibaya mtu ni chake,
Unavunja lako jina, ili watu wakucheke,
Ana lana kwa Rabana, kila mdharau chake,
Kila mdharau chake, kuzimu enda kuona

Awe Fatu na Amina, Asha ndung yake,
Katu hawatafanana, kila mtu hadhi yake,
Kila mjuzi wa mama, huwa hadharau chake
Kila mdharau chake, kuzimu enda kuona

Tama naomba amina , kilicho chetu tushike,
Kidumu na kulingana, na tukipe hadhi yake,
Ana lana kwa Rabana, kila mdharau chake,
Kila mdharau chake, kuzimu enda kuona

Maswali:

a. i. Eleza ujumbe unaosisitizwa katika shairi hili **(alama2)**

ii. Mshairi anatoa ushauri gani katika utungo huu? **(alama 2)**

b. Neno lana limefupishwa:

i. Kwa nini limefupishwa **(alalma2)**

ii. Kutokana na shairi hili toa neno jingine lililofupishwa, kisha uliandike ukamilifu wake. **(alama2)**

c. Eleza maana ya;

i. chako ukakipa teke. **(alama2)**

ii. unavunja lako jian **(alama 2)**

d) i. Mstari wa mwisho wa kila ubeti wa shairi hili huitwaje **(alama 1)**

ii.Andika methali yenye mana karibu saw na mstari wa mwisho wa kila ubeti wa shairi hili **(alama2)**

e) katika ubeti wa 4 kwa nini mshairi akasema **(alama 2)**

Awe Fatu na Amina, au Asha ndungu yake, katu hawatafanana?

f) Eleza maana ya:

i. Kuzimu

ii. Kutumai

iii. Hadhi

Soma shairi lifualalo kisha ujibu maswali

Sikate tama

Umeanguka, inuka, simama kama mnazi
Umechunika,inuka, tia dawa kwa ujuzi
Sasa inuka,inuka, kijana ianze kazi
Sikate tama

Usife tama, nyanyuka, ni muweza wa kutenda
Kuna hadaa ,nyanyuka,anza tena kujipinda
Dunia baa, nyanyuka,anza tena kujiunda
Sikate tamaa

Sivunjwe moyo, dunia hivyo itakunyanyasa
Futa kiliyo, dunia hiyo idhibiti sasa
Ipe kamiyo, dunia kamwe, siache kufusa
Sikate tama.

Una nguvuu, simama, wewe upambano nao
Una werevu, simama, uzepuke njama zao
Usiche kovu, simama, ujifunze vumilio
Sikate tamaa
(S.A Mohamed)

Maswali:

a) Eleza lengo la shairi hili **(alama2)**

b) Mshairi anatumia mtindo gani ili kusisitiza ujumbe wake? Toa mfano moja. **(alama 3)**

c) Kulingana na mshairi tungewezaje kuepuka njama unazofanyiwa? **(alama 1)**

d) Mshairi anamaanisha nini kwa kusema usicho kovu? **(alama2)**

e) Kwa nini mshairi akasema: sikate tama badala ya usikate tama? **(alama2)**

f) Kuvujwa moyo kunaleta matokeo gani? **(alama 1)**

g) Eleza muundo wa ubeti wa kwanza wa shairi hili **(alama 4)**

h) Taja sifa mbili zozote zinazoewa msomaji **(alama2)**

i) Mshairi anasema: " umeanguka, umechunika,futa kiliyo." Mambo haya matatu yanachangiza vipi katika kuendeleza lengo la mshairi. **(alama 3)**

SEHEMU YA E: FASIHI SIMULIZI

Tofautisha baina ya

i. Hurufa na hekaya **(alama 4)**

ii. Hadithi za mazimwi na hadithi za mtanziko **(alama 4)**

iii. Usuli na visasili **(alama 4)**

He! he! he! weee!
Unayeogopa kutahiriwa
Nani atatahiri badala yako
Eh, eh… ni babu yako
Eh, Eee!... kisu kikali mno!
Lakini nitavumilia.

iv. Huu wimbo unaitwaje? **(alama 1)**

v. Nini dhamira ya wimbo huu **(alama 2)**

vi. Taja sifa zozote tano za utanzu wa nyimbo kwa jumla **(alama 5)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 7 PAPER 1

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

Swali la Lazima.

1. Mwandikie barua pepe rafiki yako anayeishi nchi jirani ili ahudhurie siku ya arusi yako. Barua pepe hiyo iandamane na ratiba ya siku hiyo.

2. Jadili hatua zinazoweza kuchukuliwa kukabiliana na ukabila nchini Kenya.

3. Andika kisa kinachothibitisha ukweli wa methali painamapo ndipo painukapo.

4. Tunga kisa kinachoanza kwa maneno yafuatayo:
Nilijaribu kuuinua mguu wangu uliojaa maumivu kutokana na jeraha …

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 7 PAPER 2

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

SEHEMU A: UFAHAMU (ALAMA 15)

Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali yanayofuata.

Ni fedheha kuona taifa ambalo halijakuwa likitambua msamiati wa shibe kwa zaidi ya miongo miwili sasa limeacha chakula kiharibike mashambani kutokana na ukosefu wa soko. Taarifa kuwa ni zamu ya wakulima wa mahindi kukadiria hasara baada ya wenzao wa maziwa ni za kuhuzunisha. Inasemekana wakulima wa zao la mahindi katika mikoa ya pwani, mashariki, kati na Bonde la ufa wanendelea kuhesabu hasara kutokana na ukosefu wa soko la mahindi kutoka kwa serikali.

Hii ni hata baada ya serikali kuwapatia na kuwauzia pembejeo kwa bei nafuu kama njia mojawapo ya kuimarisha uzalishaji wa chakula nchini. Kinachovunja moyo zaidi ni habari kuwa serikali iyo hiyo ilitoa ahadi ya kununua mazao yote ya wakulima hao kama njia mojawapo ya kuwatia moyo katika kazi yao.

Kando na wakulima wa kibinafsi, ilitumia mamilioni ya pesa za umma kuzindua miradi ya kilimo cha mahindi kwa kunyunyizia mashamba maji na mazao yake pia yanaharibikia. Wakulima wa mradi wa kilimo cha kunyunyizia mashamba wa Hola, kwa mfano, wameathirika pakubwa kutokana na ukosefu wa soko la mazao yao. Imekuwa ikijikokota kutokana na sababu kadhaa ikiwemo ukosefu wa fedha za kununua mahindi.

Hii ni hata baada ya uchunguzi kuonyesha kuwa usalama wa chakula nchini umedorora kutokana na kiangazi cha muda mrefu. Mbali na kutokuwepo kwa utaratibu wa kununua mahindi kutoka kwa wakulima hao halmashauri ya nafaka haina uwezo wa kuwashughulikia wakulima wote nchini.

Hii ni kwa sababu wakulima wengi hawapati huduma za halmashauri hiyo ambayo imejikita katika maeneo yaliyokuwa yakizalisha chakula kwa wingi miaka iliyopita. Eneo la Hola, kwa mfano, liko mbali kutoka kwa kituo cha halmashauri hiyo kwa sababu eneo hilo ni kame.

Ni kutokana na muktadha huu serikali inapaswa ichukue hatua za haraka kuepusha kuharibika kwa zao la mahindi nchini. Serikali inapaswa kutenga fedha zaidi za kununua mahindi kutoka kwa wakulima. Inakisiwa kuwa hasara zaidi inatarajiwa kutokea ikiwa pesa zaidi hazitatengwa kwa sababu idadi ya wakulima wanaovuna mahindi inatarajiwa kuongezeka.

Maswali

1. (a) Kwa nini chakula kinaharibikia mashambani? **(alama 2)**

(b) Serikali ilichangia vipi katika kuimarisha uzalishaji wa chakula? **(alama 2)**

(c) Eleza vile halmashari ya nafaka haijaweza kuepushia wakulima wa mahindi hasara. **(alama 1)**

(d) Kwa nini wakulima wa maeneo kame hawajashughulikiwa na halmashuri ya nafaka? **(alama 1)**

(e) Kutokana na taarifa hii serikali inaweza kutatua tatizo la wakulima kwa njia gan **(alama 1)**

(f) Pendekeza namna taifa linaweza kuepuka na kupambana na uharibifu wa chakula mashambani. **(alama 3)**

(g) Eleza maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumiwa katika taarifa. **(alama 3)**

(i) Miongo

(ii) Pembejeo

(iii) Umedorora

SEHEMU YA B: UFUPISHO: (ALAMA 15)

Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali yanayofuata:

Katika safu yangu hii sina lengo la kuzishambulia dini zetu na namuomba

Mungu sana asiniandikie dhambi kutokana na ninayotaka kuyaandika. Lakini nashawishika kuikumbusha jamii yangu ambayo inatufanya watu tuzione dini zetu zinamkandamiza mwanamke. Dini zetu kubwa kama Uislamu na Ukristo zinatuelekeza mwanamke kumheshimu mumewe na kumsikiliza anachosema, lakini kwa yeye kufuata maadili ya dini na si kukuambia uue ukakubali.

Wakati dini inasema utekeleze amri ya mumeo na wao wameelezwa mambo ya kuwafanyia wanawake, ikiwa ni pamoja na kuwaheshima na kuwaridhisha kadri ya uwezo wao.

Kutokana na hilo la amri, wanaume wengi ndio wamechukua kama tiketi ya kunyanyasa mwanamke na hata kumnyima fursa ya kujiendeleza kielimu na hata kufanya shughuli za kuongeza kipato. Unakuta familia ni ya kimaskini, baba hana fedha za kutosha kuihudumia familia yake, lakini baba huyo anataka kujishughulisha

na shughuli yoyote ya kumuingizia kipato kinachoweza kuwasaidia wote na matokeo yake kuendelea kuwepo, kwenye dimbwi la umasikini. Wengine kwa hofu ya kupata changamoto kutoka kwa wake zao wanawakatalia wanawake walio wao kujiendeleza kielimu au kutafuta mwanamke asiyeelimika ili asiweze kuhoji mambo kadhaa ndani ya nyumba.

Hili limebainishwa hivi karibuni na shirika moja lisilo la kiserikali huko kigoma ambapo katika utafiti wao asilimia 90% ya wanawake wa vijijini wanashindwa kutoa hoja kutokana na uelewa wao duni na kutoa sababu ya kuwa hiyo ni kutokana na ukosefu wa elimu, masuala ya kidini yanayomwelekeza mwanamke kufuata amri

za mumewe, mila na desturi kadhaa.

Dini zote zinaeleza wazi umuhimu wa mtu kupata elimu bila kubagua kama ya kiislamu inavyosema; mtu anapata thawabu anapotafuta elimu na anatakiwa aitafute popote bila kujali umbali na hata ikiwezekana kufika China ambapo inaaminika ni mbali.

Sijawahi kuona wala kusikia dini ikisema mwanamke asipate elimu lakini baba zangu na kaka zangu wanaume wanalipotosha hili kutaka kuendelea kumkandamiza mwanamke bila kufikiri kuwa mwanamke ni msaada mkubwa kwao na kwa maendeleo ya taifa lote; ikiwa leo tupo katika harakati za kupata maendeleo na nchi hii hivi kweli tutafanikiwa?

Mapambano ya kuleta maendeleo yaanze katika ngazi ya familia kwa kuondoka kwa ujinga wa kumkandamiza mwanamke ili naye aelimike, aweze kujenga hoja, aweze kujitafutia kipato na mwisho kusaidia katika maendeleo ya familia ambayo kwa njia nyingine ndiyo maendeleo yenyewe ya taifa hili.

(a) Fupisha aya tano za kwanza**.** **(Maneno 70).**

(b) Mwanamke anaweza kuendelezwa vipi. Rejelea aya mbili za mwisho. **(Maneno 50)**.

SEHEMU YA C: SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA

A Taja aina **mbili** kuu za ala za sauti kisha utoe mfano mmoja mmoja. **(alama 2)**

B Taja maneno yenye **miundo** ifuatayo ya silabi. **(alama 2)**

(i) KKKI

(ii) Irabu pekee (II)

C Eleza ni kwa nini neno umma ni la asili ya kigeni. **(alama 1)**

D Viambishi vilivyopigiwa **mstari** vinawakilisha dhana zipi za kisarufi? **(alama 2)**

(i) Udhaifu

(ii) Walani?

E Neno lifuatalo liko katika ngeli gani? **(alama 1)**

(i) Matukio

F Andika kwa **msemo** wa taarifa: **(alama 2)**

Askari: Ulikuwa unaelekea wapi uliposhambuliwa?

Jirani: Nilikuwa nikienda sokoni jana.

G Onyesha **vishaz**i katika sentensi ifuatayo kisha **uelezee** ni vya aina gani. **(alama 2)**

Ajapo tutamlaki kwa shangwe.

H **Sahihisha** sentensi ifuatayo.

Mtu ambaye aliyechukua kitabu chenye kilikuwa hapa arudishe. **(alama 1)**

I Tumia mzizi **–w-** katika sentensi kama: **(alama 2)**

(i) Kitenzi kisaidizi.

(ii) Kitenzi Kishirikishi.

J Tunga sentensi moja kubainisha matumizi ya **‘na’** kama. **(alama 2)**

(i) Kihusishi cha ‘na’ ya mtenda.

(ii) Kiunganishi

K Weka kirejeshi **‘O’** tamati kwenye kitenzi **chunga** kisha ukitungie sentensi. **(alama 1)**

L Eleza na utoe mifano ya mazingira **mawili** ambapo mistari mshazari hutumika. **(alama 2)**

M Nyambua kitenzi ja jiwe katika kauli ya kutendewa kisha **utunga** sentensi. **(alama 1)**

N (i) Eleza dhana ya shamirisho. **(alama 1)**

(ii) Onyesha aina tofauti za **shamirisho** katika sentensi hii.

Ali alimnunulia Asha viatu kwa pesa zake. **(alama 2)**

O Tumia kivumishi kionyeshi cha karibu pamoja na nomino katika ngeli ya I-ZI kisha utunge sentensi katika **ukubwa - wingi**. **(alama 2)**

P Yakinisha sentensi ifuatayo katika wakati ujao hali **timilifu wingi**. **(alama 2)**

(i) Msomi hakutuzwa siku hiyo.

Q Eleza **matumizi** ya kwa katika sentensi hii. **(alama 3)**

(i) Kwa nini umeishi kwao kwa miaka mingi?

R Eleza maana **tatu** zinazopatikana katika sentensi hii. **(alama 3)**

(i) Alikuwa amenijuza kuwa angefika kwao.

S Changanua sentensi ifuatayo kwa njia ya **mishale**. **(alama 4)**

(i) Kuku na mbuzi ni mifugo.

T Eleza maana ya nomino. **(alama 1)**

SEHEMU YA D: ISIMU JAMII: (ALAMA 10)

(a) Ali: Wee kuja hapa. Wewe ni nani? Sema haraka!
Ebo: Mimi … ni … afande ni Ebo
Ali: Unatoka wapi sa ii? Hapa hakuna sheria?
Ebo: Samahani mkubwa. Mimi niku…
Ali: Mkubwa wa nani? Wakubwa wako ofisini.
Ebo: Pole mzee.
Ali: Mzee gani? Hii mtu lazima niiwekwa store. Yaani self-contained. Toa viatu.
Ebo: Tafadhali Bwana Askari, nilichelewa …
Ali: Mimi sitaki hadithi! Hizo pelekea nyanya yako, eh. Fanya haraka!
Ebo: Naomba mkubwa …
Ali: Hapa si kanisani. Unaomba! Hata …

Fafanua sifa tano za sajili hii. **(alama 5)**

(b) Eleza maana ya istilahi zifuatazo za isimu jamii. **(alama 5)**

(i) Lugha ya taifa.
(ii) Lugha ya ishara
(iii) Lugha mwiko
(iv) Sajili za lugha
(v) Uchanganyaji msimbo.

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 7 PAPER 3

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

SEHEMU YA A

FASIHI SIMULIZI

1. Lazima

Tumia kifungu kifuatacho kujibu maswali yanayofuata

a) Nyumbani mwetu mna papai lilioiva lakini siwezi kulichuma – ndugu wa kiume asimuoe nduguye wa kike.

I) Bainisha kipera kinachorejelewa **(Al 1).**

II) Andika shughuli moja ya Kijamii na moja ya Kiuchumi ambazo huendelezwa katika jamii ya utingo huu**.** **(Al 2)**

III) Eleza dhima nne za kipera kinachorejelewa katika jamii yako. **(Al 4)**

IV) Wewe ni mwasilishaji wa kipera hiki jukwani. Eleza mambo matano ambayo utazingatia katika uwasilishaji wako**.** **(Al 5)**

b) Fafanua majukumu yoyote manne ya nyimbo katika jamii**.** **(Al 8)**

SEHEMU B

TAMTHILIA

2) Tathmini maudhui ya ndoa kwa mujibu wa tamthilia ya kigogo. **(Al 20)**

3. “Asante ya punda kweli ni mateke, sikujua ungekuja kunihangaisha hivi”.

a) Eleza muktadha wa dondoo hili**.** **(Al 4)**

b) Fafanua tamathali ya usemi katika dondoo **hili** **(Al 2)**

c) Kauli hii ina maana gani kwa mujibu wa muktadha huu **(Al 2)**

d) Onyesha jinsi anayeambiwa maneno haya anavyoangaisha mzungumzaji. (Al 4)

e) Jadili jinsi hali ya “Asante ya punda ni mateke” inawaafiki wanasagamoyo**.(Al 8)**

SEHEMU C

RIWAYA

4. Eleza ufaafu wa anwani ya chozi la heri **(Al 20)**

5a. "uuuui! Uuuui! Jamani tusaidieni! Uuuui! Uuuui! Mzee kedi usituue, sisi tu majirani! Maskini wangu!"

a)Elezea muktadha w dondoo hili**.** **(Al 4)**

b) Fafanua tamathali ya usemi huu **(Al 2)**

c) taja mambo yaliyofanyikia Ridhaa awali ya kuashiria mikasa. **(Al 4)**

b) Kwa kurejelea riwaya ya chozi la heri jadili dhiki za wakimbizi**.** **(Al 10)**

SEHEMU D

HADITHI FUPI - TUMBO LISILOSHIBA

6a) elezea misiba inayoikumba jamii ya, "shogake dada ana ndevu" ni ya kujitakia. Thibitisha **(Al 10)**

b)Jadili madhila ya raia wanaoishi katika mitaa ya mabanda urirejelea hadithi ya ndoto ya mashaka. **(Al 10)**

7. "Maswali ya sampuli hiyo yanafaa kuulizwa na wanafunzi wa kidato cha kwanza"

a) Eleza muktadha wa dondoo hili **(Al 4)**

b) Fafanua sifa tatu za msemaji wa dondoo hili **(Al 6)**

c) Tadhmini namna maudhui ya utabaka yanavyojitokeza katika hadithi ambamo dondoo hili limetolewa **(Al 10)**

SEHEMU YA E

USHAIRI

8.*Soma shairi kisha ujibu maswali*

Ndugu ona mbwa yule, ambaye ananyekenya;
Yaone mabuu yale, ambayo yamchezeya;
Kuwa leo yuafile, mwili yanautaniya;
Jana awile jasiri!

Juzi shujaa awile, pasiwe kumfikiya;
Kwenye makani yale, alipojisururiya;
Leo kuwa yuafile, mainzi yamchekeya;
Jana awile Jasiri!

Mijino mikubwa ile, ambayo 'mejitokeya;
Yali kiwaliza wale, karibu walosogeya;
Tena akibweka yule, waoga walijinyiga;
Jana awile jasiri!

Kamwe kuishi milele, kupe ukajinyonyeya;
Walo chini yako wale, muhali unawaziya;
Ameshindwa yule pale,sembuse wewe sikiya;
Jana awile jasiri!

Kama walo hai wale, yafaa kuzindukiya;
Ni dunia maji male, muhimu kujiwaziya;
Wazipunguze kelele, na kwingi kujishauya;
Jana awile jasiri!

a) Fafanua ujumbe wa shairi hili **(Al 2)**

b) Eleza muundo wa shairi hili **(Al 5)**

c) Eleza toni ya shairi hili **(Al 2)**

d) Ainisha shairi hili kwa kuzingatia **(Al 3)**

i) Ruwaza ya mistari

ii) Ruwaza ya vipande

iii) Ruwaza ya mizani

e) Eleza mbinu nne ambazo mshairi ametumia kutosheleza mahitaji ya kiarudhi **(Al 4)**

f) Bainisha sifa mbili za anayezungumziwa katika shairi hili **(Al 2)**

g) Eleza tamathali mbili za usemi zilizotumiwa katika shairi hili **(Al 2)**

Au

9.*Soma shairi kisha ujibu maswali*

Nizike Ningali Hai!: Hassam Muchai
Kipusa Binti Hamadi, siku n'takuwa kimba
Nizikwe Kifudifudi, na yoyo kuyumbayumba
Takuwa bure biladi, matozi ungayasomba
Nizike ningali hai, n'kifa hutonizika

Tena ningaumwa ungo, na mapumu kuugua
Lioze ini na nyongo, na pua zisipumua
Takuwa sina kinyongo, mradi nimeshatua
Nizike ningali hai, n'kifa hutonizika

Nizike sasa mwenzangu, nizike ningali hai
Singojee kufa kwangu, uanze kurairai
Kulilia kifo change, ni bure hakukufai
Nizike ningali hai, n'kifa hutonizika

Nikifa hutonizika, kimwana sanda nunua
Manukato ya kupaka, na nguo za kuanua
Nivishe sione shaka, Washindwe kupambanua
Nizike ningali hai, n'kifa hutonizika

Tena nikande misuli, nikande pande kwa pande
Siate kiwiliwili, shingo, miguu ikande
Umalizapo kiwiliwili, mwenzangu niende shonde
Nizike ningali hai, n'kifa hutonizika

a) Dhamira ya matunzi wa shairi hili ni gani? **(Al 2)**

b) Bainisha nafsineni katika shairi hili **(Al 2)**

c) Eleza toni ya shairi hili **(Al 2)**

d) Changanua muundo wa shairi hili **(Al 5)**

e) Fafanua maana ya kibwagizo cha shairi hili **(Al 2)**

f) Eleza mbinu nne ambazo mshairi ametumia kutosheleza mahitaji ya kiarudhi **(Al 4)**

g) Bainisha bahari ya shairi hili **(Al 3)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 8 PAPER 1

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

1. **LAZIMA.**

Kumekuwa na visa vingi vya ukosefu wa usalama nchini. Wewe kama katibu wa jopo lililoteuliwa na Waziri wa Usalama nchini, andika ripoti kuhusu suala hili.

2. Teknolojia ya kisasa imechangia kudhurika kwa maadili ya vijana wetu. Jadili.

3. Tunga kisa kinachooana na methali ifuatayo.
"Wema hufa mwili, hawafi jina."

4. Andika insha itakayoishia kwa
… Ilinichukua muda mrefu kuyaamini niliyoyaona!

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 8 PAPER 2

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

SEHEMU YA A: UFAHAMU (ALAMA 15)

Soma makala yafuatayo kisha ujibu maswali.

Ulimwengu unapaswa kuzuka na mbinu za kulitadarukia tatizo ambalo linakwamiza juhudi za maendeleo. Umaskini unaoyakabili mataifa yanayoendelea, unayatosa kwenye dhiki kubwa huku mataifa ya kimagharibi yakipiga hatua kubwa kimaendeleo. Ufa uliopo baina ya mataifa yanayoendelea na yale yaliyoendelea kama vile Marekani, nchi za Ulaya na Ujapani unapanuka kila uchao.

Vyanzo vya umasikini huu ni anuwai mathalan, ufisadi uongozi mbaya, turathi za kikoloni, uchumi kuegemezwa kwenye kilimo kinachotegemea mvua isiyotabirika, idadi ya watu inayoupiku uwezo wa uchumi wa taifa linalohusika na ukosefu wa nyenzo na amali za kuwakwamua raia kutoka lindi la umaskini. Ukosefu wa elimu na nafasi adimu za ajira huchangia pia katika tatizo hili.

Jamii ya ulimwengu inapaswa kuelewa kuwa umaskini, unaothiri nchi fulani una athari pana sana. Uvunjifu unaotokana na umaskini unaweza kuwa mboji ambako matendo mabaya huchipuka. Raia maskini huweza kushawishiwa haraka kujitosa kwenye matendo ya kihalifu ili kujinasua kutoka dhiki ile. Hii inaweza kuwa mbegu ya kuatika maovu kama ugaidi na uhalifu wa kila aina.

Mataifa ya magharibi yanapaswa kuyaburia madeni ya mataifa yanayoendelea kama njia mojawapo ya kupambana na umaskini. Asilimia kubwa ya pato la kitaifa katika mataifa mengi hutumika kuyalipa madeni hayo. Katika hali hii inakuwa muhali kwa mataifa hayo kujikwamua kutokana na pingu za umasikini. Njia nyingine ni kustahabu kutoa ruzuku za kimaendeleo badala ya mikopo kwa nchi zinazoendelea.

Kwa upande wake, mataifa yanayoendelea yanapaswa kuibuka na mikakati bora ya kupambana na umaskini. Ni muhimu pawepo na sera zinazotambua ukweli kuwa asilimia kubwa ya raia wa mataifa hayo ni maskini. Pana dharura ya kuzalisha nafasi za ajira, kupanua viwanda hususan vinavyohusiana na zaraa ambayo ni tagemeo kuu la mataifa mengi, kuendeleza elimu na kuimarisha miundo msingi. Ipo haja pia ya mataifa haya kuhakikisha kuwa mfumo wa soko huru unaotawala ulimwengu sasa hauishii kuwa chanzo cha kufa kwa viwanda asilia na kuendeleza umaskini zaidi. Kwa ufupi, maamuzi yote ya sera za kiuchumi lazima yauzingatie uhalisi wa maisha ya raia wa mataifa hayo.

Maswali:

(a) Kwa nini umaskini umetamalaki katika mataifa yanayoendelea? **(alama 4)**

(b) Madeni yana athari gani kwa mataifa yanayoendelea? **(alama 2)**

(c) Ni mapendekezo yapi ambayo mwandishi anatoa kwa mataifa machanga kuhusu utatuzi wa tatizo la umaskini? **(alama 4)**

(d) Mfumo wa soko huru una madhara gani kwa mataifa machanga? **(alama 2)**

(e) Ukirejelea kifungu, eleza maana ya: **(alama 3)**

(i) Kulitadarukia.

(ii) Kuatika.

(iii) Kuyaburia madeni.

SEHEMU YA B: UFUPISHO

Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali yanayofuata.

Kadiri jamii mbalimbali zinavyotagusana, ndivyo lugha zinazozungumzwa na jamii hizi nazo zinavyoingiliana na kuathiriana. Mojawapo ya athari hizi ni ukopaji wa msamiati. Jamii zinazopakana au kutagusana hukopa msaimiati kutoka kwa lugha jirani na kuutumia kuelezea dhana mpya zinazoingia katika utamaduni wao kupitia kwa mitagusano ya kijamii.

Lugha ya Kiingereza, kwa mfano, imekopa kutoka lugha nyingine kama vile Kifaransa na Kilatini. Mathalani, istilahi nyingi za kisheria zimekopwa kutoka lugha ya Kifaransa. Aidha, Kiingereza kimekopa kutoka lugha ya Kiswahili. Maneno ya Kiswahili kama vile mwalimu, jiko, mandazi, panga, buibui, ngoma na hata wananchi, sasa yameingia katika kamusi za Kiingereza, kumaanisha kuwa yamekubaliwa kama msamiati rasmi wa lugha ya Kiingereza.

Kiswahili nacho kimeathiriwa na lugha nyingine. Kimekopa msamiati wa Kiingereza na hata Kiarabu. Katika tungo nyingi za kishairi, kwa mfano, Utenzi wa Mwanakupona utapata msamiati wa Kiarabu uliotoholewa. Lugha nyingine ambazo zimeathiri Kiswahili ni pamoja na Kijerumani ambako msamiati kama vile ‘shule’ ulikopwa na kutoholewa kutokana na neno *schule*. Msamiati kama vile *‘leso’, ‘karata’ na ‘mvinyo’* yamekopwa kutoka lugha ya Kireno, huku majina ‘balozi’ na ‘bahasha’ yakikopwa kutoka Kituruki.

Pamoja na ukopaji wa vipengele vya lugha, mtagusano wa lugha una athari nyingine. Lugha zinapokuja pamoja, mazingira ya wingi-lugha hazuka. Baadhi ya watu hujifunza zaidi ya lugha moja. Mtu anayeweza kuzungumza zaidi ya lugha moja anaweza kujieleza kwa urahisi kwa kuchanganya msamiati wa lugha tofauti. Aidha, anaweza kubadilisha msimbo kulingana na matilaba yake. Ikiwa anataka kukubalika na jamii-lugha anayotagusana nayo, atatumia lugha ya jamii hiyo ili kujinasibisha na kujitambulisha nayo. Wazungumzaji hupata visawe vya maneno kuelezea dhana zile zile, hivyo kuboresha mitindio yao ya mawasiliano.

Kadhalika, kutagusana kwa lugha kunaweza kusababisha kubuniwa kwa lugha ngeni ambayo inarahisisha mawasiliano. Wakati mwingine, watu wanaozungumza lugha tofauti wanapokutana, hubuni mfumo sahili wa lugha ili kufanikisha mawasiliano. **Pijini** ni mfano wa lugha iliyobuniwa

kwa njia hii. Pijini huchota msamiati kutoka lugha zilizotagusana. *Sheng* ni mfano mwingine wa lugha ambayo ilibuniwa kutokana na kutagusana kwa lugha ya Kiswahili, lugha za kiasili na Kiingereza.

Japokuwa kuna faida nyingi za wingi-lugha, hasara pia zipo. Mazingira ya wingi-lugha huwapa wazungumzaji fursa ya kuchagua lugha wanayotaka kuwasiliana kwayo. Katika hali hii, lugha yenye ushawishi mkubwa kijamii, kiuchumi na kisiasa ndiyo ianyopendelewa zaidi. Wingi-lugha unaweza kusababisha kukwezwa kwa lugha moja na kudunishwa kwa lugha nyingine. Mathalani,

kuwepo kwa lugha nyingi nchini kulizua haja ya kukwezwa kwa lugha ya Kiswahili huku lugha nyingine za kiasili zikipuuzwa.

Lugha hukua kwa kutumiwa. Lugha isipozungumzwa kwa muda mrefu, watu hupoteza umilisi ambao huifanya kuwa vigumu kuirithisha kwa vizazi. Lugha inaweza pia kukosa wazungumzaji ikiwa wale wanaozungumza ni wachache, au ikaathiriwa na mtagusano na lugha nyingine iliyo na wazungumzaji wengi. Katika hali kama hii, lugha hiyo hukabiliwa na tisho la kudidimia au hata kufa. Ikiwa jamii lugha itakosa kudhibiti sera za matumizi ya lugha yake, baadhi ya lugha ama zitafifia au zitakufa na kusahaulika kabisa.

1. Bila kupoteza maana, fupisha aya za kwanza tatu. **(Maneno 50)**
(alama 6, 2 za mtiririko).

2. Kwa mujibu wa taarifa hii, mtagusano wa lugha una athari gani? **(Maneno 30)**

3. MATUMIZI YA LUGHA: (ALAMA 40)

(a) Andika sifa za **kutambulisha** sauti zifuatazo. **(alama 2)**

(i) /d/

(ii) /th/

(b) **Fafanua** dhana ya **mofimu**. Bainisha **mofimu** katika maneno yafuatayo. **(alama 2)**

(i) Samaki

(ii) Mtu

(c) Ainisha **viambishi** kwa kurejelea **majukumu** ya kisarufi katika neno hili. **(alama 3)**
Alijipelekea

(d) Maneno **yaliyopigiwa** mstari yametumikaje? **(alama 2)**
Pahali pema pako si pema pa mwenzako.

(e) Andika sentensi **mbili** kutofantisha **vitate** hii. **(alama 2)**

(i) Apisha

(ii) Apiza

(f) Andika sentensi ifuatayo **upya** ukibadilisha neno **lililopigiwa** mstari kuwa kivumishi. **(alama 2)**
Mgeni alipewa dawati mpya.

(g) Unda nomino m**bilimbili** kutokana na vitenzi hivi. **(alama 2)**

(i) Kagua

(ii) Hini

(h) **Kosoa** sentensi ifuatayo kisarufi. **(alama 3)**
Mahali kule pana siafu wengi.

(i) Tambua matumizi ya **'a'** katika sentensi ifuatayo. **(alama 1)**
Mwanafunzi acheza uwanjani.

(j) **Yakinisha** sentensi hii: **(alama 2)**
Usipofanya bidii hutapita mtihani.

(k) Andika sentensi ifuatayo katika hali ya **kuamrisha**. **(alama 2)**
Tafadhali acheni kucheka ovyo.

(l) Andika kwa msemo wa **taarifa**: **(alama 3)**
"Sitakwenda sokoni leo ila nitakwenda kesho", Nikamjibu.

(m) Eleza matumizi **matatu** ya **kinyota**. **(alama 3)**

(n) Changanua sentensi ifuatayo kwa kielelezo cha matawi. **(alama 4)**
Mlango umevunjwa na fundi aliyeujenga.

(o) Onyesha matumizi ya **chagizo** ya **mfanano** katika sentensi. **(alama 2)**
Alitembea kitausi kupokea zawadi.

(p) Andika sentensi ifuatayo kwa **udogo/wingi**. **(alama 2)**
Mtoto mkaidi aliiba kitabu cha mwenzake.

(q) Tunga sentensi kuonyesha **matumizi** ya kiambishi **'ji'**. **(alama 2)**

4. ISIMU JAMII:

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali yanayofuata.

"Ndugu na madada, sote tumealikwa katika karamu hii ya Bwana kabla ya kujongea mezani pake, Bwana. Pana haja ya kutakasa nyoyo zetu na kujutia madhambi yetu. Sisi sote ni watenda dhambi na inastahili kumwendea ili aweze kutuondolea madhambi yetu."

Maswali

(i) Weka maneno haya katika sajili yake. **(alama 2)**

(ii) Nini kimekufanya uchague sajili uliochagua katika swali (i). **(alama 1)**

(iii) Eleza sifa za matumizi lugha katika sajili hii. **(alama 7)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 8 PAPER 3

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

SEHEMU A(SWALI LA LAZIMA) A: USHAIRI

Soma ushairi ufuatao kisha ujibu maswali

1.

Ulimwengu ulimwengu, ulimwengu naratibu
Yaliyo kichwani mwangu, nataka kuyatubu
Wayasome ndu zangu, wa mbali na wa karibu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ulimwengu ni kiwanja, cha wenye raha na tabu
Wengine wanajikonja, kwa wengine ni adhabu
Kucha na kutwa twahanja, kutafuta matulubu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ni uwanja wa balaa, aliniusia babu
Mna mambo yamejaa, ya faraja na kusibu
Na machache ya kufaa, ila mengi ya udubu
Cha wenye raha na tabu,ulimwengu ni kiwanja.

Ni kiwanja cha Amina,Saidi Ali Rajabu
Wengine kitu hatuna, tunaishia kababu
Wale wamejaza sana, wanashindwa kuhesabu
Cha wenye raha na tabu, Ulimwengu ni kiwanja.

Ni uwanja wa urongo, na kweli pia ajabu
Kichwa hudanganya shingo, tumbo kiuno chasibu
Usitumai ubongo, wa nduguyo na swahibu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ni uwanja wa walevi, pombe kwao ni dhahabu

Mara vile mara hivi, wakilewa majudhubu
Maneno ya kiujuvi, hujipaka hata shabu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ni kiwanja wenye dini, wamtiio wahabu
Mashekhe msikitini, humo humfanya muhibu
Mapadiri kanisani, huvihubiri vitabu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ni uwanja wa malofa, lofa mtu mwenye tabu
Kusema sana kashifa na moyo kisebusebu
Tunakaribia kuja, kwa kushindwa kujimudu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Ni uwanja wa faraja, alowajali habibu
Na wengine sitotaja, msinambe ninagubu
Ni uwanja wa viroja, vigumu kuvikutubu
Cha wenye raha na tabu, ulimwengu ni kiwanja.

Maswali

(a)Lipe shairi hili anwani ifaayo. **(alama 1)**
(b) kwa kutoa mfano, eleza mbinu zozote mbili za lugha zilizotumika katika shairi. **(alama 2)**
© Eleza jinsi uhuru wa mshairi ulivyotumika katika shairi. **(alama 2)**
(d) Andika ubeti wa tatu kwa lugha tutumbi. **(alama 4)**
(e)Taja na ueleze bahari zozote mbili zilizotumika katika shairi hili. **(alama 2)**
(f)Eleza umbo la shairi hili. **(alama 4)**
(g)Eleza toni ya shairi hili. **(alama 1)**
(h)Fafanua dhamira ya mshairi. **(alama 2)**
(i)Eleza maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumika katika shairi. **(alama 2)**
(i) Malofa:
(ii) Udubu:

SEHEMU YA B: RIWAYA: CHOZI LA HERI – ASSUMPTA K. MATEI

Jibu swali la 2 au la 3

2. "Lakini itakuaje historical injustice, nawe Ridhaa hapo ulipo sicho kitovu chako?
(a) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(alama 4)**
(b) Taja na utpe mifano ya mbinu za sanaa zilizotumika katika dondoo hili. **(alama 4)**
(c) Fafanua umuhimu wa msemaji wa maneno haya. **(alama 2)**
(d) Ni mambo gani yaliyowakumba wale ambao kitovu chao sicho walicho. (alama 10)

3. Uozo wa maadili ya jamii umekithiri katika Riwaya ya Chozi la heri, Fafanua ukweli wa usemi huu**.** **(alama 20)**

SEHEMU C: TAMTHILIA: KIGOGO – PAULINE KEA

Jibu swali la 4 au la 5

4. "Asante ya punda kweli ni mateke. Sikujua ungekuja kunihangaisha……"

(a) Weka dondoo hili katika muktadha wake. **(alama 4)**

(b) Onyesha jinsi msemewa anamhangaisha msemaji. **(alama 2)**

(c) Kwa kurejelea tamthilia nzima, onyesha ukweli wa methali "Asante ya punda ni mateke. **(alama 14)**

5. Fafanua jinsi mwandishi wa tamthilia ya Kigogo alivyofaulu kutumia mbinu zifuatazo za uandishi. **(alama 20)**

(a) Jazanda

(b) Majazi

SEHEMU D;

HADITHI FUPI: TUMBO LISILOSHIBA NA HADITHI NYINGINE.

6.Kwa kurejelea hadithi zozote tano katika diwani ya 'Tumbo Lisiloshiba na hadithi Nyingine', jadili maudhui ya nafasi ya wazazi katika malezi. **(alama 20)**

SEHEMU E: FASIHI SIMULIZI

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali

Ndimi Nguli, dume la ukoo mtukufu
Ulojipambanua kwa mabingwa
Wachezaji hodari wa ngoma
Ndimi dume liloingia nyanjani
Makoo yakatetemeka
Yakang'ang'ania gozi kusakata nami.

Maswali

(a) Tambulisha kipera kinachojitokeza katika kifungu hiki. **(alama 2)**

(b) Eleza sifa tano bainifu za kipera hiki katika fasihi simulizi. **(alama 10)**

(c) Fafanua umuhimu wa kipera hiki. **(alama 8)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 9 PAPER 1

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

MASWALI

SWALI LA LAZIMA

1. Kumekuwa na ongezeko la migomo ya wafanyakazi nchini katika siku za hivi karibuni. Wewe ni katibu wa tume iliyobuniwa na rais kusimamia suala hili. Andika ripoti

2. Ufisadi umechangia pakubwa kuwepo kwa maendeleo duni nchini. Jadili.

3. Andika insha inayoafikiana na methali Baniani mbaya kiatu chake dawa

4. Andika insha itakayomalizikia kwa;
…walipofungua mlango huo hatimaye,wengi hawakuweza kuzuia hisia zao.Waliangua vilio kwa maafa waliyoshuhudia.

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 9 PAPER 2

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

UFAHAMU: (Alama 15)

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali.

Tokea muundo mpya wa serikali ya ugatuzi uanze kutekelezwa miaka miwili iliyopita, kumeendelea kushuhudiwa matatizo mengi hali iliyopelekea kushuhudiwa kwa msururu wa migomo na maandamano ya raia.Fujo za karibuni kabisa ni zile zinazoshuhudiwa katika miji mikubwa za wachuuzi na wafanyibiashara wakipinga hatua za serikali za kaunti kuwatoza ushuru takribani kwa kila huduma na bidhaa ikiwemo wanyama,kuku na ndege.La kuhuzunisha zaidi katika baadhi ya majimbo imeripotiwa kuwa raia wamelazimishwa kulipa ushuru kwa kutaka tu kuona maiti za jamaa zao kwenye vyumba vya kuhifadhia maiti! Wanasiasa wameonekana kuwa na wakati mgumu kutetea mfumo huu mpya wa ugatuzi huku baadhi wakisema kwamba matatizo yanayoshuhudiwa kwa sasa yametokana na ugeni wa mfumo huo.Wengine wameinyoshea kidole serikali ya kitaifa kwamba ndiyo inayosambaratisha muundo huu.Wengine wanahoji kuwa bado ni mapema na kwamba kunatajika muda mrefu ili kufaulu

Ni wazi kwamba kumekosekana nidhamu bora ya kusimamia maisha ya raia nchini Kenya.Matatizo yanayokumba raia kwa sasa ni dalili kuwa mfumo wa serikali ya ugatuzi umeongezea chumvi kwenye kidonda badala ya kutibu.Swali ni je,hadi lini nidhamu ya kusimamia raia itakuwa ni suala la majaribio na makosa?

Hatua ya kuwarundikizia raia ushuru mkubwa ni kitendo cha unyonyaji na cha dhuluma kinachofaa kupingwa. La kufahamishwa hapa ni kwamba ushuru ndio njia kubwa ya kuzalisha mapato ya serikali zinazojifunga na mfumo wa kimagharibi wa kiuchumi wa kibepari ikiwemo Kenya.Asilimia 90 ya mapato ya serikali za kibepari huegemea ushuru. Kwa hivyo hatua ya serikali za kaunti katika kuwanyonya raia kwa kuwalipisha ushuru si ajabu bali ni thibitisho kuwa jamii ya Kenya inaongozwa na nidhamu ya kiuchumi ya ubepari mfumo wa unyonyaji na ukandamizaji.Ukweli unabakia kuwa ndani ya serikali za kibepari raia ndio hubebeshwa mzigo wa ushuru unaoishia matumboni mwa viongozi!

Miito ya mabadiliko ya katiba na ya miundo mipya ya kiutawala si lolote ila ni moja tu ya hatua za mfumo wa kibepari kujipa muda wa kuishi na kuziba aibu zake za kushindwa kusimimia maisha ya watu.Kufeli huku kwa mfumo huu kunashuhudiwa hadi kwenye nchi kubwa za kibepari kama Marekani na Uingereza hivyo nazo zimekumbwa tele na maandamano na fujo za raia wakilalamikia hali ngumu ya maisha.

Maswali

a) Yape makala haya anwani mwafaka. **(alama 1).**

b) Eleza mtazamo wa wanasiasa kuhusu utepetevu wa mfumo huu. **(alama 3)**

c) "Ugatuzi nchini Kenya ni mfumo wa kibepari" Thibitisha kauli hii kwa kurejelea makala **(alama 3)**

d) Migomo ni zao la matatizo yaliyogatuliwa kutoka serikali kuu. Toa sababu nyingine zinazosababisha migomo katika serikali za ugatuzi **(alama 4)**

e) Thibitisha jinsi mfumo wa ugatuzi umeongeza chumvi kwenye kidonda badala ya kutibu **(alama2)**

f) Eleza maana ya maneno yafuatayo **(alama 2)**

(i) Ugatuzi

(ii) Kibepari

UFUPISHO (Alama 15)

Soma makala yafuatayo na ujibu maswali.

Mojawapo kati ya misingi na nguzo za maendeleo ulimwenguni ni viwanda. Viwanda ni muhimu kwa kuwa ndivyo vinavyoigeuza malghafi yanayopatikana na kuwa bidhaa zinazoweza kutumiwa na watu. Katika nchi zinazoendelea, ambazo hazina uwezo mkubwa wa mitaji, viwanda vinavyoimarika ni vile vidogo. Hivi ni viwanda ambavyo huhusisha amali za mikono. Kuimarika kwa viwanda hivi vidogo kunatokana na sababu mbalimbali.

Nchi zinazoendelea huwa na masoko finyu hasa kwa kuzingatia uwezo wa ununuzi wa wanaolengwa na bidhaa za viwanda. Katika msingi huu, viwanda vikubwa vitawiwa vigumu kufanya biashara katika mazingira ambako masoko yake ni finyu au utashi wa bidhaa zake sio mkubwa. Viwanda vidogo pia vina uwezo wa kuwaajiri wafanyakazi wengi hasa kwa kuwa havina uwezo wa kugharamia mashine.Uajiri huu wa wafanyakazi wengi ni muhimu katika maeneo mengi ambako tatizo la uajiri ni mojawapo wa matatizo sugu. Tofauti na mataifa ya kitasnia, mataifa yanayoendelea hayana mifumo imara ya kuwakimu watu wasiokuwa na kazi. Utegemezi wa jamaa wanaofanya kazi kwa hivyo unakuwa nyenzo ya pekee ya kuyamudu maisha.

Kuanzisha viwanda vidogo vidogo hakuhitaji mtaji mkubwa tofauti na viwanda vikubwa. Hali hii inasahilisha uwezekano wa watu wengi kujasurisha shughuli yoyote ile. Sambamba na suala hili ni kuwa ni rahisi kujaribisha bidhaa mpya kwa kiwango kidogo cha kiwanda kidogo. Ikiwa mzalishaji yeyote atazalisha bidhaa mpya kwa mapana, kwa mfano kama ilivyo kwa viwanda vikubwa, pana uwezekano wa kupata hasara kubwa. Huenda utashi wa bidhaa hizo uwe mdogo ukilinganishwa na ugavi wa bidhaa zenyewe.

Majaribio mazuri huwa ni kwa kiwango kidogo. Kuwepo kwa viwanda vidogo huwa ni chocheo kubwa la usambazaji wa viwanda hadi maeneo ya mashambani. Hali hii inahakikisha kuwa nafasi za ajira zimesambazwa nchini hali ambayo inasaidia kuhakikisha kuwa pana mweneo mzuri wa kimapato nchini. Mweneo huu wa mapato unachangia katika kuboresha uwezo wa kiununuzi wa umma. Huu ni msingi muhimu wa maendeleo. Upanuzi na ueneaji wa viwanda vidogo vidogo ni msingi mkubwa wa kujitegemea kiuchumi. Aghalabu viwanda vikubwa huegemea kwenye mitaji ya mashirika ya kimataifa na huwa msingi wa kuendelezwa kwa utegemezi wa kiuchumi.

Licha ya faida zake, ueneaji au kutanda kwa viwanda hukabiliwa na matatizo mbalimbali. Tatizo la kwanza linahusiana na mtaji. Lazima pawepo na mbinu nzuri za kuweka akiba ili kuwa na mtaji wa kuanzishia biashara. Njia mojawapo ya kufanya hivi ni kwa kutegemea masoko ya mitaji ambayo katika mataifa mengi hayajaendelezwa vyema. Inakuwa vigumu katika hali hii basi kupata pesa kwa uuzaji wa hisia kwenye masoko hayo.

Tatizo jingine linalotokana na ukosefu wa mikopo ya muda mrefu ya kibiashara kwa wenye viwanda vidogo vidogo. Mikopo ya aina hii huwa muhimu hasa pale ambapo anayehusika ana mradi wa kununua vifaa kama mashine. Mikopo ya muda mfupi inayopatikana kwenye mabenki huweza kuwashinda wengi kutokana na viwango vya riba kuwa juu. Haimkiniki kwa viwanda kama hivi kukopa kutoka nje ya nchi zao. Juhudi za kuendeleza viwanda hivi huweza pia kukwamizwa na tatizo la kawi kama vile umeme. Gharama za umeme huenda ziwe juu sana. Isitoshe, si maeneo yote ambayo yana umeme. Matatizo mengine huhusiana na ukosefu wa maarifa ya kibiashara, ukosefu wa stadi za ujasiriamali au kuwa na ujasiri wa kujiingiza kwenye shughuli Fulani na miundo duni.

Ili kuhakikisha kuwa viwanda vimekuzwa na kuendelezwa pana haja ya kuchukua hatua kadha. Kwanza, kuwepo na vihamasisho kwa wanaoanzisha viwanda vidogo vidogo kama vile punguzo la kodi, kuhimiza kuanzishwa kwa viwanda vidogo vidogo na kusaka kuyapanua masoko kwa ajili ya bidhaa zinazozalishwa na viwanda hivyo. Aidha kuanzishwa na kupanuliwa kwa taasisi za kuendeleza upanuzi huo. Pana haja ya kuwekeza kwenye rasilimali za kibinadamu; kuelimishwa na kupanua uwezo wao wa kuyaelewa mambo mbalimbali. Miundo msingi haina budi nayo kupanuliwa na kuimarishwa.Upo umuhimu pia wa kuongeza kasima inayotengewa maendeleo na ukuzaji wa viwanda ili kuharakisha maendeleo yake pana umuhimu wa kupambana na ufisadi unaoweza kuwa kikwazo kikubwa. Inahalisi kutambua ikiwa viwanda vitatanda nchini, uchumi wa nchi nao utawanda.

MASWALI

(a) Kwa **maneno 65-75,** eleza ujumbe muhimu unaopatikana katika aya ya pili hadi ya nne.
(alama 8,1 utiririko)

Maandalizi

Jibu

(b) Kwa **maneno (50-55)** fafanua mambo yanayotinga ukuaji wa viwanda. **(alama 5, 1 utirirko)**

Maandalizi

Jibu

MATUMIZI YA LUGHA

(alama 40)

a) Andika sentensi ifuatayo katika hali ya ukubwa **(alama 2)**

Nyuso za vijana wale zilichujuka walipoanguka

b) Tumia **KI** katika sentensi kuonyesha masharti yanayowezekana **(alama 2)**

c) Tunga sentensi sahihi ukitumia kitenzi **'abudu'** katika kauli ya kutendesheana **(alama 2)**

d) Akifisha **(alama 4)**

aisee yale mawimbi ya tsunami yaliyotokea bahari hindi yaliangamiza biashara nyingi sana alisema bomet

e) Changanua sentensi hii kwa njia ya mstari. **(alama 4)**

Rais alihutubu lakini walimpuuza

f) Huku ukitolea mfano eleza tofauti kati ya kishazi huru na kishazi tegemezi **(alama 3)**

g) Ainisha sentensi ifuatayo kwa kuzingatia jukumu lake **(alama 2)**

Pika ugali kwa kuku kila Jumamosi ukitumia gesi

h) Tunga sentensi moja ya kuonyesha rai **(alama 1)**

j) i Eleza maana ya chagizo **(alama 2)**

ii. Bainisha chagizo katika sentensi ifuatayo **(alama 1)**

Shamba lilipaliliwa haraka na mkulima

k). Andika katika usemi wa taarifa **(alama 3)**

“Hicho kijicho cha paka cheupe leo marufuku kwangu” alisema Mzee Kambumbu

l) Tunga sentensi moja ukitumia kitenzi kimoja kilichoundwa kutokana na nomino **zawadi** (alama 2)

m). Tambua matumizi ya kiambishi **ji** katika sentensi ifuatayo (alama 2)

Jino la jitu hilo lililiwezesha kujilia chakula kingi kuliko mkimbiaji Yule

MASWALI

a) Tunga sentensi moja kuonyesha maana ya neno: **ilmradi.** **(alama 2)**

b) Andika sentensi moja ukitumia kihisishi cha bezo **(alama 1)**

c) Ainisha viambishi katika neno **waliibiana** **(alama 2)**

d) Nini maana ya kiimbo? **(alama 1)**

e) (i) Vokali ni nini? (alama 1)

(ii) Eleza sifa mbili za sauti ifuatayo **/i/** **(alama 2)**

f) Panda ni kuatika mbegu ardhini au kuparaga mti. Andika maana nyingine mbili (**alama 2)**

ISIMU JAMII **(Alama10)**

a. Eleza nadharia tatu kuhusu chimbuko la Kiswahili. **alama6)**

b. Fafanua istilahi zifuatazo: **(alama 4)**

- **i.** UwiliLugha
- **ii.** LinguaFranka
- **iii.** Misimu
- **iv.** Sajili

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 9 PAPER 3

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

MASWALI

SEHEMU A: HADITHI FUPI

SHIBE INATUMALIZA NA SALMA OMAR HAMAD

1. SWALI LA LAZIMA

"… Na ati tuliopewa hatupokonyeki…"

a) Yaweke maneno haya katika muktadha wake. **(al 4)**

b) Taja mbinu **mbili** za sanaa zilizotumika katika dondoo hili **(al 4)**

c) Fafanua sifa zozote **nne** za mzungumzaji **(al 2)**

d) Kwa kurejelea hadithi 'shibe inatumaliza' tathmini jinsi ubadhirifu wa mali ya umma umesawiriwa katika hadithi hii **(al 10)**

SEHEMU YA B

RIWAYA: CHOZI LA HERI: ASSUMPTA MATEI

2. "…liandikwalo ndilo liwalo? since when has man ever changed his destiny?"

a) Eleza muktadha wa dondoo hili. **(al 4)**

b) Bainisha mbinu tatu za kimtindo zinazojitokeza katika dondoo hili. **(al 6)**

c) Kwa kuzingatia hoja **kumi**, jadili jinsi ambavyo hali ya, **liandikwalo ndilo liwalo",** inavyojitokeza katika Chozi la Heri. **(al 10)**

Au

3. Maovu yametamalaki katika riwaya ya **Chozi la Heri.** Thibitisha **(al 20)**

SEHEMU C

TAMTHILIA: KIGOGO

4. "na uuchunge sana ulimi wako usikutome kwenye bahari mchafukoge usi…"

a) Fafanua muktadha wa dondoo hili. **(al 4)**

b) Eleza sifa **mbili** za msemaji **(al 2)**

c) Eleza umuhimu wa msemewa katika kazi hii **(al 2)**

d) Kwa kurejelea dondoo hili na tamthilia kwa jumla, eleza jinsi msemewa na wenzake walitiwa katika bahari mchafukoge. **(al 12)**

AU

5. Tamthilia ya Kigogo ni ya kisasa. Thibitisha ukweli wa kauli hii. **(al 20)**

6. SEHEMU YA D: USHAIRI

Jibu swali la sita au la saba

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali yafuatayo.

Msambe naja kuteta, nina wema wa kalima,
Moto wanikatakata, maini yangu yachoma,
Ili nipate takata, ukweli wote 'tasema,
Anayekataa pema, pabaya panamuita.

Bahati ni kama nyota, humemeta na
Kuzima, Sikimbilie mafuta, ukatae Kula sima, Anayekataa pema, pabaya Panamuita.

Haraka zina matata, angaza mbele na
Nyuma, Tenda mambo kwa kusita,
Usije ukalalama, Keti pako ukipata, Kwa muradi wa uzima, Anayekataa Pema, pabaya panamuita.

Pema si penye mafuta, au pa wali
Na nyama, Pema watu hutafuta,
Utulivu na hekima, Si hoja penye
Ukata, pa watu hali ya nyuma,
Anayekataa pema, pabaya
Panamuita

Mahali pema ambata, kwa vitendo na huduma,
Sikae penye matata, palipojaa hasma,
Lau kama pamemeta, hapafai kwa daima,
Anayekataa pema, pabaya panamuita

Maswali

a) Lipe anwani mwafaka shairi hili. **(alama 1)**

b) Bainisha bahari mbili za shairi hili. **(alama 2)**

c) Eleza muundo wa shairi hili. **(alama 4)**

d) Fafanua dhamira ya mshairi. **(alama 1)**

e) Andika ubeti wa tatu kwa lugha ya nathari. **(alama 4)**

f) Onyesha jinsi mshairi alivyotumia uhuru wake. **(alama 3)**

g) Kwa kutoa mifano, bainisha tamathali mbili za usemi zilizotumika katika shairi hili**.** **(alama 2)**

h) Eleza maana ya msamiati ufuatao. **(alama 3)**

i) Kalima ii) Mafuta iii) Ukata

7. Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

1. Mbiu naipuliza, kwawa hapana ng'ambo,
Kwa aningoja 'mesikia, inaumiza matumbo,
Kwa upole sitafyoa, hata kamna kwa kimombo, Yafaa jihadharia, maisha ya s'ende kombo.

2. Maisha ya s'ende kombo, kututoa yetu ari,
Zingatia haya mambo, wetu wale zimukiri, Kuwa wana kwa viambo, huwa Baraka na kheri watunzeni na maumbo, msie zusha hatari.

3. Msije zusha hatari, na nyingi hizi zahama,
Wazazi haya si siri, mawi mnayoandama
Twaelezea kwa uzuri, matendoyo yatuuma Watoto tunayo mori, ni lini mtaja koma?

4. Ni lini mtaja koma, na pombe siso halali?
Sio baba sio mama, mbona ny' hamtajali? Mwafa ja nzi twasema, mwatua chabi la hali Hangaiko acha nyuma, kwani hamuoni hili?

5. Kwani hamuoni hili, kila saa mwapigana Nyumbanizo hatulali, jehanamu tumeona
Mwatusumbua akili, twaumia ten asana Achene na ukatili, kwani upendo hamna.

6. Kwani upendo hamna, kamam mbwa mwatuchapa
Mwatuchoma sisi wana, mio yetu yatupapa
Pa kujificha hatuna, tumebaki tukitapa

7. Tumevujwa na mifupa, hata leo uke wetu,
Mwatubaka na kuapa, kutung'ata nyi' majitu,
Hayo makeke na pupa, mtakoma utukufu

8. Mtakoma utukufu, nakutumia miki
Na tabia zenye kutu, tumechoka nayo chuki
Hatutakubali katu, kutendewa yenye siki Serikali fanya kitu, kwani nasi tuna haki

Maswali

a) Fafanua tamathali nne za usemi zilizotumiwa katika shairi hili. **(alama 2)**

b) Taja nafsi nne katika shairi hili. **(alama 1)**

c) Eleza bahari mbili zinaowakilishwa katika shairi hili. **(alama 4)**

d) Andika ubeti wa nne kwa lugha ya nathari. **(alama 4)**

e) Eleza maudhui matatu yanayojitokeza katika shairi hili. **(alama 3)**

f) Eleza umuhimu wa mbinu mbili amabazo mshairi ammetumia kutosheleza mahitaji ya kiarudhi. **(alama 4)**

SEHEMU YA E: FASIHI SIMULIZI

8. Hamkuona jinsi tulivyowapiga magoli
Hamkuona vile tuliwala chenga kila mara
Itakuwaje timu mbovu kama hii
Kuchezea miamba kama sisi
Niliwafunga baada ya sekunde wakati ule nitashindwaje leo?

Maswali

(a) Tambua kipera kinachodokezwa na maelezo haya na ukifafanue **(al 2)**

(b) Fafanua umuhimu wa kipera cha fasihi ulichotambua katika (a) **(al 8)**

(c) Fafanua sifa zozote tano za mawaidha **(al 5)**

(d) Ni changamoto zipi zinazoweza kumkumba mtafiti akifanya utafiti wa soga nyanjani **(al 5)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 10 PAPER 1

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

MASWALI

SWALI LA LAZIMA

1. Wewe ni balozi mteule wa nchi yako katika nchi ya kigeni. Andika tawasifu utakayotoa katika siku ya kutoa stakabadhi zako kwa rais wa nchi uliyoteuliwa kuwa balozi.

2. Utumizi wa afyuni[mihadarati} katika taasisi za masomo nchini ni suala ambalo ni muhali kutatuliwa. Jadili.

3. Andika kisa kitakachodhihirisha maana ya methali: Mwenye kovu usidhani kapoa.

4. Andika kisa kitakachomalizikia kwa: ... hivyo ndivyo ukurasa mpya katika kitabu cha maisha yangu ulivyofunguka.

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 10 PAPER 2

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

MASWALI

UFAHAMU

Soma taarifa ifuatayo kasha ujibu maswali.

Historia ya katiba

Katiba ni utaratibu wa sheria unaoweka mpango wa jamii kuendesha mambo.Ni muhimu kila raia ajue katiba ya nchi yake.

Katiba yaweza kuwa imeandikwa au haikuandikwa. Katika jamii za jadi, katiba ilihifadhiwa na kupokezwa kwa mdomo. Mtindo wa kuandika katiba ulianza nchini Marekani mwaka 1787. Ingawa katiba hii imefanyiwa mabadiliko hapa na pale,bado ni ileile. Kenya ilipowekwa chini ya himaya ya Uingereza mwaka 1895, ilianza kutumia katiba ya Uingereza. Baada ya masetla wa kikoloni kujikita, Kenya kuwa koloni. Hii ililazimu pawe na katiba nyingine mwaka 1920. Waafrika waliupinga mfumo huu kwa sababu haukuwahusisha kikamilifu kwenye masuala ya uongozi. Utetezi wa wanasiasa uliilazimisha serikali ya Uingereza kuitisha makongamano mbalimbali kama vile lile la Devonshire na mengine ili kurekebisha katiba. Waafrika hawakuridhika. Wakaendelea kudai katiba mwafaka. Harakati hizi zilileta kuitishwa kwa kongamano la katiba la Lancaster. Lengo lilikuwa kuandika katiba itakayotumiwa nchini hadi leo. Kati ya wajumbe walioenda Uingereza kuandika katiba mwaka 1962 ni pamoja na Tom Mboya, Jean Marie Seroney, Julius Kiano, Jomo Kenyatta, Masinde Muliro, Oginga Odinga, Ronald Ngala, Daniel Arap Moi na James Gichuru. Wengine ni Martin Shikuku, Dennis Akumu, Taita Towett, Abdilahi Nassir, Jeremiah Nyaga na John Keen.

Katiba ni kitovu cha taifa. Baina ya mambo inayotekeleza ni kuweka utaratibu na kanuni za utawala, kwa mfano, utawala wa kimikoa na serikali za wilaya. Pamoja na haya, katiba hufafanua vyombo vikuu vya serikali ,mamlaka yavyo na mipaka yavyo ya kutenda. Vyombo hivi ni bunge, mahakama, urais, jeshi n.k. Hali kadhalika, katiba hupambanua haki za raia.

Hii hudumisha demokrasia na huwawezesha wananchi kupata uhuru na haki za kimsingi. Katiba hukinga haki za kila raia, hasa kutokana na udhalimu wa wengi au wenye uwezo mkubwa. Zaidi ya yote, katiba huimarisha asasi za umma ili kudumisha uwajibikaji.

Katiba huhalalishwa na watawaliwa. Hii hutokea wanaposhirikishwa katika uandishi wake. Kuanzia miaka ya themanini, raia walianza kudai katiba igeuzwe. Mwamko wa kutaka mageuzi ulianza kwa harakati za kubadilisha mfumo wa kisiasa kutoka ule wa chama kimoja hadi ule wa demokrasia ya vyama vingi. Haja ya mfumo mpya wa kisiasa ulilenga kuwashirikisha wananchi katika utawala na kuondoa uimla.

Harakati zilitia fora miaka ya tisini. Mambo yaliyochochea hali hii ni mengi. Kwanza, katiba iliyokuwa imeandikwa na watu wachache ilikuwa imefanyiwa marekebisho mengi. Marekebisho haya yalimpa rais mamlaka mengi juu ya serikali kuu na vyombo tofauti vya serikali. Pili, viongozi na watu wenye uwezo na utajiri walipuuza katiba. Raia walihisi wanadhulumiwa. Walipinga hali ya wachache waliomzunguka rais kunufaika huku umma ukitengwa. Tatu, kutokana na uongozi uliokuweko wakati huo, wanawake, watoto na walemavu walidhulumiwa na kukosa uwakilishi

ufaao.Hatimaye, pakawa na ongezeko la uharibifu wa mazingira, ufisadi na unyakuzi wa mali ya umma kama vile ardhi.

Waliopigania katiba mpya walikuwa na haja ya katiba ambayo uandikaji wake ungewahusisha Wakenya wote. Mwanzoni, serikali ilipinga wito wa mabadiliko. Lakini mnamo mwaka 2001 iliunda Tume ya Marekebisho ya Katiba ili kutekeleza mahitaji ya wananchi. Tume hii iliwahamasisha na kuwashawishi raia kutoa maoni. Tume iliandaa vikao katika maeneo ya ubunge 210 ambapo wananchi walitoa mapendekezo kuhusu marekebisho ya katiba waliyotaka.

Katika mapendekezo hayo raia walisisitiza mambo kadhaa. Jambo la kwanza ni utawala mwema na uwajibikaji wa viongozi na maafisa wa umma .Jambo lingine ni kulinda haki za binadamu zikiwemo za wanawake, watoto na walemavu. Raia walidai kanuni za usawa na ulinganifu. Aidha walitilia mkazo mahitaji ya msingi kama chakula, afya nzuri, makao, elimu, usalama, uchumi, na kadhalika.

Msingi wa mapendekezo hayo yote ni kuwepo na amani ya kitaifa, umoja na uadilifu ili kulinda maslahi ya wananchi wote na taifa.

Maswali

(a) Eleza kilichosababisha kongamano la katiba la Lancaster **(alama3)**

(b) Taja mambo matatu yaliyotiliwa mkazo na raia katika maoni yao kuhusu katiba. **(alama3)**

(c) Eleza umuhimu wa katiba kwa mujibu wa taarifa. **(alama3)**

(d) Taja sababu zilizochangia ubadilishaji wa katiba. **(alama3)**

(e) Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumiwa katika taarifa. **(alama3)**

(i) Kitovu

(ii) Harakati

(iii) Hamasisha

2. UFUPISHO

Soma makala haya kisha ujibu maswali yanayofuata.

Lugha ya Kiswahili ni lugha iliyoendelea sana. Leo hii lugha hii inasemwa na watu wote nchini Tanzania, Rwanda,Burundi, nchini Kenya, Nchini Uganda, Zaire, Malawi, msumbiji, Zambia, Somalia, Bukini (Madagascar) na Ngazija (Comoro), inasemwa na asilimia kubwa ya wananchi wa huko. Aidha lugha hii ina wasemaji si haba katika kisiwa cha Soktana nchini Oman.

Fauka ya maendeleo haya, Kiswahili kinatumika kwa minajili ya matangazo ya habari katika idhaa nyingi za mashirika ya habari ulimwenguni. Nchi zenye idhaa za Kiswahili ni kama vile hizi zetu za Afrika ya Mashariki na kati, Afrika ya kusini, Nigeria, Ghana, Uingereza, (shirika la B.B.C) Marekani (shirika la V.O.A), Ujerumani (shirika la Radio DeutchWelle, Cologne), Urusi (Radio Moscow), China, India nakadhalika.

Maendeleo mengine yanapatikana katika upande wa elimu. Marekani peke yake, kuna vyuo zaidi ya mia moja vinavyofundisha Kiswahili kama lugha muhimu ya kigeni. Huko Uingereza vyuo kama London, Carmbridge na Oxford vinafundisha lugha hii. Nchi nyingine ambazo zina vyuo vinavyofunza lugha ya Kiswahili ni kama vile Japan, Korea, Ghana, Nigeria na kadhalika.

Kweli Kiswahili kimeendelea jamani. Lakini je, kilianza vipi? Na ilikuwaje kikaweza kupiga hatua hizi zote?

Kiswahili kilianza kuzungumzwa na kabila dogo la watu walio kuwa wakiitwa wangozi. Watu hawa walikuwa wakiishi mahali palipoitwa shungwaya. Shungwaya ni nchi ya zamani iliyokuwa eneo lililoko katika nchi mbili jirani ambazo siku hizi ni Kenya na Somalia. Kabila hili la wangozi liliishi jirani na makabila mengine kama vile wajikenda, wapokomo, Wamalakote (au Waelwana) naWangazija (kabla hawajahamia visiwa vya Ngazija). Lugha ya wangozi siku hizo, ambayo ndiyo mzazi wa Kiswahili cha leo, ilijulikana kwa jina kingozi. Kama ilivyosemwa hapo awali, kingozi kilisemwa na watu wachache sana.

Je lugha hii ilikuwaje mpaka ikapata maendeleo haya makubwa tunayoyashuhudia siku hizi? Ama kwa hakika, Kiswahili ni lugha iliyo bahatika tu.Inaweza kusemwa kwamba lugha hii ilipendelewa na mazingira na historia.

Jambo la kwanza, wageni waliotoka mashariki ya kati kufikia hizi janibu zetu Afrika ya mashariki walikaribishwa vizuri na hawa wangozi. Wakaingilia wageni na wenyeji kindakindaki, kidini, kitawala, kibiashara na kitamaduni kwa jumla. Punde si punde wangozi, ambao baadaye walijulikana kama waswahili na wageni hawa, wakaelimika katika dini (yakiisilamu), biashara na mambo ya utawala aina mpya. Lugha yao nayo ikapanuka pale ilipochukua msamiati wa kigeni hususan wa Kiarabu na Kiajemi na kuufanya uwe wake, ili kueleza kwa rahisi zaidi mambo haya mageni katika taaluma za dini, biashara, siasa na hata sayansi kama vile unajimu.Wakati huo, lugha ya Wangozi sasa ikaitwa Kiswahili wala sio kingozi. Tatizo hapa ni kuwa kwa vile Kiswahili kilichukua msamiati mwingi wa kigeni ili kuelezea taaluma hizi mpya, baadaye kimekuja shukiwa kwamba ni lugha ya kigeni ilhali ni lugha ya Kiafrika asilia, na kitovu chake ni nchi mpya za kiafrika ziitwazo Kenya na Somalia hii leo.

(a) Thibitisha kuwa Kiswahili kimekuwa lugha ya kimaitaifa (maneno 35 – 40) **(alama 7)**

Matayarisho:

Nakala Safi:

(b) Ukitumia maneno yako mwenyewe, eleza ujumbe ulio katika aya ya mwisho. **(alama 8)**

SARUFI

1. Eleza sifa bainifu za sauti /j/. **(al 2)**

2. Tofautisha mofimu huru na tegemezi kwa kutolea mifano mwafa **(al 2)**

3. Unda neno lenye silabi ifuatayo KIKKIKI **(al 1)**

4. Tia shadda katika sentensi ifuatayo **(al 1)**

Wachezaji wamo uwanjani.

5. (i) Kiimbo ni nini? **(al 1)**

(ii) Onyesha matumizi mawili ya kiimbo. **(al 2)**

6. Ainisha **(al 3)**

Wasiorithishwa

7. Sahihisha sentensi ifuatayo. **(al 2)**

Sukari zilizowekwa mfukoni zimenyeshewa

8. Eleza maana ya sentensi zifuatazo. **(al 2)**

(i) Tunda lenyewe limeoza.

(ii) Tunda lenye shimo halinunuliki

9. Kanusha sentensi ifuatayo. **(al 2)**

Ningalifuzu katika mtihani wangu ningalituzwa.

10. Tunga sentensi na ubainishe kijalizo. **(al 2)**

11. Andika sentensi usemi halisi.

Rais alisema kuwa wangepata tiba ya bure kama bunge lingepitisha mswada huo.

12. Tunga sentensi yenye muundo wa: **(al 3)**

Kiima, kiarifa, yambwa tendwa, yambwa tendewa na yambua ala..

13. Changanua sentensi kwa kutumia jedwali. **(al 4)**

Wachezaji vikapu watakifanikiwa katika mechi hiyo watatuzwa medali

14. Nyambua kitenzi hiki katika kauli iliyo mabanoni *pa* (tendeka) **(al 1)**

15. Bainisha virai katika sentensi hii. **(al 3)**

Juma alikwenda mjini kwa miguu

16. Tunga sentensi kudhihirisha matumizi mawili ya KU. **(al 2)**

17. Onyesha matumizi mawili ya nukta mkato. **(al 2)**

18. Toa maana mbili ya sentensi ifuatayo: **(al 2)**

Laleni!

ISIMU JAMII: (ALAMA 10)

(a) **(i)** Eleza maana ya krioli. **(alama 2)**

(ii) Eleza sifa zozote tatu za krioli. **(alama 3)**

(b) **(i)** Eleza maana ya Lingua Franka **(alama 2)**

(ii) Tambua sifa zozote tatu za Lingua Franka **(alama 3)**

TOP SCHOOLS PREDICTION

KISWAHILI

TRIAL 10 PAPER 3

NAME…… INDEX NO……..…

SCHOOL…….. SIGN……

DATE……...

MASWALI

SEHEMU YA A : SWALI LA LAZIMA

Soma shairi lifuatalo kisha ujibu maswali.

Tabasamu zao
Nitafakaripo kwa tuo
Moyo hunitweta na mtetemeko kunivaa
Wanijiapo na tabasamu
Ambazo hulinyonga tumaini langu
Ninahuzunika!

Wanisalimiapo kwa mikono miwili
Na chini kuniinamia
Wakiyakoleza yao matamshi
‘’Mzee…ndugu…Salama!Salama!

Nachukia zao nyendo
Wanadai kwaa mihemko
‘’Lazima tungo kutetea wanyonge’
Lakini nitazamapo, wenyewe hawasiti

Mnyonge mkononi kumtia
Na kwa maguvu kumfikicha
Haki yake kumhini
Mtetezi kumfaidi

Wote sawa sioni tofauti
Wote hawa sawa
Na mwanasiasa mwehu
Ni moto wa jicho
Wanapotabasamu nachelea kuridhia

Hutabasamu wadhamiriapo vingine
Tabasamu zao ni ishara ya maangamizi
Wanipangiayo kimoyomoyo ,kimyakimya
Wafurahie kutatarika kwangu
Kwenye tanuri hii ya Maisha

Maswali

a)Tambua wahusika watatu katika shairi hili **(alama3)**
b)Eleza sifa mbili za wanaorejelewa katika shairi **(alama2)**
c)Tambua nafsi neni katika shairi hili **(alama1)**
d)Bainisha toni mbili katika shairi hili **(alama2)**
e)Kwa kutoa mifano bainisha vipengele vinne vya kimtindo vilivyotumiwa katika utungo huu **(alama 4)**
f) Kwa kutoa mifano eleza mbinu zilizotumiwa na mshairi kutosheleza mahitaji ya kiarudhi **(al2)**
g)Bainisha aina mbili za urudiaji katika shairi **(alama 2)**
h)Eleza maana ya mshata na utolee mfano kutoka kwa shairi **(alama 2)**
i) Bainisha aina mbili za taswira katika shairi hili **(alama 2)**

SEHEMU YA B : RIWAYA CHOZI LA HERI

Jibu swali moja katika sehemu hii

Lakini…
Wewe hushangai?
Kwani wanawashwa
na pilipili iliyo
kwenye uchango wa mwengine?
Kwani wasitake kukuli
Kilichotufanya mimi na wewe
Kuwa marafiki wa kufa kuzikana
Kwanu wasimulize
alonirithisha hno mkanja?
Kwa utu kunipoka
akanibakishia kaka
La!
kiunzi cha mifupa?

Wali wakifanyani?
Alipokuja Bwana Mabavu
Shamba la asili akatwaa
ati ni yake miliki
alonunua,
Si kurithishwa,
na mkoloni?
Wali wakiwazani
alipotuonyesha hati miliki bandia
nasi mithili ya vifaranga

waliomwona mwewe,
tukajikunyata kwa uoga
tusitoe hata kauli moja
Kupinga ubahaimu huu?
Dhiki ya ukosefu ikatutuma
Kuwa vibarua
Katika' lake' shamba?

a)Eleza muktadha wa dondoo hili **(alama4)**

b)Tambua mbinu sita za kimtindo zilizotumiwa katika utungo huu **(alama6)**

c)Kwa kurejelea utungo mzima fafanua umuhimu wa mnenaji katika kujenga riwaya. **(alama10)**

AU

3. Baba umewahi kumwona mtoto wa miaka hamsini ambaye hajasota…
Kwa kurejelea riwaya nzima dhibitisha kuwa mtoto anayerejelewa hajasota. **(alama20)**

SEHEMU YA C: TAMTHILIA YA KIGOGO-

(Jibu swali moja kutoka sehemu hii)

4 . Huwezi kuandamana na wavuvi kama kitoweo hukitaki!

a)Eleza muktadha wa dondoo hili **(alama4)**

b)Tambua mbinu za kimtindo katika dondoo hili. **(alama 2)**

c)Fafanua umuhimu wa msemaji kwa kurejelea tamthilia nzima **(alama 4)**

d)Fafanua umuhimu wa mandhari ya Mangweni katika kuendeleza tamthilia ya Kigogo **(alama10)**

AU

5.Kwa kurejelea tamthilia nzima ,jadili jinsi mwandishi alivyotumia jazanda **(alama 20)**

SEHEMU YAD: TUMBO LISILOSHIBA NA HADITHI NYINGINE

6.Wako wapi?Wamepuuzwa tu kulee! Futari kwa niaba.Sikukuu kwa niaba.Harusi kwa niaba.

a)Eleza muktadha wa dondoo hili **(alama4)**

b)Tambua mbinu za kimtindo katika dondoo hili **(alama 3)**

c)Fafanua sifa za mnenaji **(alama3)**

d)Jadili maudhui yanayojitokeza katika dondoo kwa kurejelea hadithi nzima **(alama5)**

e)Kwa kutoa hoja tano jadili ufaafu wa anwani ya hadithi husika. **(alama5)**

AU

7.Kwa kurejelea hadithi zifuatazo,jadili changamoto wanazopitia Watoto; **(alama 20)**

a)Tulipokutana Tena

b)Mame Bakari

c)Ndoto ya Mashaka

SEHEMU YA E: FASIHI SIMULIZI

Soma utungo ufuatao kisha ujibu maswali.

Mimi ni Olichilamgwara
Olichilamgwara mwana mbee wa Ojilong
Ojilong wa Marukatipe
Wazee waliposhindwa
Nilivuka misitu milima na mito
Ni mimi jabali
Kipande cha jifya la mama
Nilipokuwa nalisha mifugo
Nilisikia baragumu inalia
Baragumu ya wito
Mifugo wa mtemi wamechukuliwa
Nikachukua mkuki wangu
Wenye kigumba cha mti
Nikachukua upanga wangu
Wenye makali kama mmweso wa radi
Upanga uliopasua pembe za nyati kwa dhoruba moja
Ndipo nilipofyatuka kasi kama umeme
Kufumba kufumbua nikawakaribia nduli
Kusikia vishindo vyangu wakaanza kubabaika
Kuona kifua changu cha manyoya ya kanga wakatetemeka
Macho yangu makali kama kaa la moto yalipowatazama wakakimbia
Mkuki wangu ulipaa kama umeme
Wote wakalala
Mifugo wakanifuata…
Mko wapi vijana
Mmekuwa kama majivu baada ya moto kuzimika?

Maswali

a)Tambua kipera ulichokisoma na udhibitishe jibu lako. **(alama 2)**

b)Tambua sifa za jamii zinazosawiriwa katika utungo huu **(alama 2)**

c) Kwa kutoa mifano bainisha vipengele vinne vya kimtindo vilivyotumiwa na nafsineni **(alama 4)**

d)Fafanua sifa nne za kipera hiki **(alama4)**

e) Eleza mambo manne ambayo mtendaji wa kipera hiki anaweza kufanya ili kufanikisha utendaji wake. **(alama4)**

f)Fafanua mikakati ambayo jamii inaweza kutumia ili kuzuia tungo kama hizi kufifia. **(alama 4)**

……

……

THIS IS THE 2nd SERIES OF KCSE TOP KCSE PREDICTION KISWAHILI EXAMINATIONS TRIALS

A SET OF POSSIBLE KCSE QUESTIONS

CONTACT THE FOLLOWING OFFICIAL CONTACTS FOR MORE LEARNING RESOURCES.

0746 222 000

FOR THE FOLLOWING;

- ✓ ONLINE TUITION
- ✓ PRIMARY SCHOOL EXAMS
- ✓ REVISION NOTES
- ✓ SERBOOKS GUIDE BOOKS
- ✓ SCHEMES OF WORK
- ✓ LESSON PLANS
- ✓ SETBOOKS VIDEOS
- ✓ TERMLY EXAMS
- ✓ QUICK REVISION KITS
- ✓ KCSE TOPICALS
- ✓ KCSE PREMOCKS
- ✓ CROSSCOUNTRY PREMOCKS
- ✓ JOINT PREMOCKS
- ✓ KCSE MOCKS &CROSSCOUNTRY MOCKS
- ✓ JOINT MOCKS
- ✓ KCSE POSTMOCKS
- ✓ CROSSCOUNTRY PREDICTIONS
- ✓ KCSE PREDICTIONS &REVEALED SETS
- ✓ MWALIMU MOCKS SERIES
- ✓ NATIONAL SCHOOLS MOCKS
- ✓ SUBJECTS JOINT MOCKS
- ✓ JOINT PREMOCKS
- ✓ CBC RESOURCES
- ✓ KASNEB RESOURCES
- ✓ COLLEGE & UNIVERSITY EXAMS

CALL/TEXT/WHATSAPP

0746 222 000

Mwalimuagency@gmail.com

TO ALL KCSE CANDIDATES;

SUCCESS IN YOUR KCSE EXAMS.

WE PRAY FOR YOUR SUCCESS

BY; MWALIMU AGENCY TEAM.

CAUTION TO KCSE CANDIDATES:

IN CASE / ON EVENT YOU REALIZE PART OF THESE QUESTIONS WERE DIRECTLY OR INDIRECTLY LIFTED IN THE FINAL KCSE EXAMS, PLEASE, DO NOT PANIC!

KILA LA HERI